श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली. नं. ७.८.९.१०.११.

महेश्वरकविकृत-

काव्यमनोहरः

तथा

मण्डनमन्त्रिकृत-

मण्डनग्रन्थसंग्रहः

(१.)

(१ कादम्बरीमण्डन-२ चम्पूमण्डन-३ चन्द्रविजयप्रबन्ध ४ अलंकार मण्डनानि.)

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयसद्गुरूपदिष्ट-भिन्नभिन्न-
द्रव्यसहायकेभ्यो लब्ध्वा द्रव्यसहाय्यं
पट्टनस्थश्रीहेमचन्द्राचार्यसभायाः सेक्रेटरी-
'शा. लहेरचन्द भोगीलाल' इत्यनेन
प्रकाशितः

श्रावक पण्डित-वीरचन्द्र-प्रभुदासाभ्यां
च संशोधितः

संवत् १९७४. वीर संवत् २४४४. सन १९१८.

प्रत ३००.

मूल्यम्-० १२-०.

आदिमग्रन्थचतुष्टयं अहम्मदावाद-'पांचकुवा' प्रत्यासन्न
'सत्यविजय' मुद्रणयन्त्राधिपतिना 'शा. सांकलचंद
हरिलालेन' मुद्रितं,
अलङ्कारमण्डनं च
अहम्मदावाद-' ढींकवा चोकी ' प्रत्यासन्न ' शांतिविजय '
मुद्रणाधिपतिभ्यां
ईश्वरलाल केशवलाल-माणेकलाल माधवलालाभ्यां
मुद्रितम् ।

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयमहाराजसमुपदिष्ट
द्रव्यसहायकनामावली.—

१ शा. सरूपचन्द घेलचन्द रणुज } काव्यमनोहरः / कादम्बरीदर्पणम्

२ शा. वाडीलाल वस्ताचन्द पाटण (वसावाडो) } चम्पूमण्डनम्

३ शा. केशवलाल रतनचन्द पाटण (फोफलीयावाडो) } चन्द्रविजय प्रबन्धः / अलङ्कार मण्डनम्

(श्रीहेमचन्द्राचार्य ग्रन्थावलीमां तैयार थतां ग्रंथो.)

१ बृहद्महार्णवन्यास.
२ धर्मपरिक्षा.
३ चतुर्विंशतिप्रबन्ध.
४ तिलकमंजरीसार.
५ अनेकान्तवादप्रवेश.
६ प्राकृतव्याकरण.
७ काव्यमण्डन.
८ संगीतमण्डन.
९ उपसर्गमण्डन
१० शृंङ्गारमण्डन
११ जीवानुशासन.
१२ नाभेयनेमिद्विसंधानकाव्य
१३ सम्मतितर्क—भाग—२.
१४ तिलकमंजरीकथासारांश.
(ગુજરાતી).

પ્રસ્તાવના.

મારવાડમા આવેલા ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ માંડવગઢમા થયેલ ઝઝણ શાહના વંશજ મંડનમંત્રિના રચેલા આ ગ્રંથો જૈન ગૃહસ્થ વિદ્વાનોનો વિદ્યાવિલાસ સૂચવે છે. આ મંડન મંત્રિ માંડવગઢના રાજ્યમા મંત્રિ પદે હતા એટલે રાજ્ય કાર્યને લીધે અવકાશ ઓછો છતા એમનો વિદ્યા પ્રેમ એ સમયના વિદ્યારસિક જૈન ધનાઢ્યોની સાક્ષી આપે છે. આજ-કાલ જ્યારે ધનાઢ્યો કેળવણી લેવામા પાછળ છે, તે માત્ર પ્રમાદ અને લક્ષ્મીને લીધે થયેલી ઘેલછા જ સૂચવે છે. મંડન મંત્રિનુ વિશેષ ચરિત્ર કાવ્ય મનોહરમાથી વાચકોને મળી શકે તેમ હોવાથી અહીં આપતા નથી. મંડનકવિના આ ચાર ગ્રંથો ઉપરાંત—

૧ શૃંગાર મંડન.	૩ કાવ્યમંડન
૨ સંગીત મંડન.	૪ ઉપસર્ગ મંડન

આ ચાર ગ્રંથો બીજા ભાગમા આપવામા આવશે.

આ પ્રતો અમને વાડી પાર્શ્વનાથના ભંડારમાથી શા વાડીલાલ હીરાચંદ દ્વારા મળી છે તેમાના કેટલાકની એક એકજ પ્રતો ને વળી અશુદ્ધપ્રાય હોવાથી દૃષ્ટિ દોષથી કે મુદ્રણદોષથી કોઈ ભૂલ રહી હોય તો ક્ષમા ચાહીએ છીએ

પાટણ. }
તા ૩૦–૭–૧૯૧૭. }

લી૦ સંશોધકો.

श्रीहेमचन्द्राचार्य ग्रन्थावली—

પુસ્તકનું નામ.	કિંમત.
१ दोधकवृत्ति.	०—३—०
२ न्यायावतार.	०—८—०
३ सिद्धदूत.	०—२—०
४ वसुदेव हिण्डीसार.	०—२—०
५ वेदाङ्कुश.	०—६—०
६ नयस्तत्वप्रकाश.	
७ काव्य मनोहर तथा	०—१२—०
८.९.१०.११ मण्डनग्रन्थसंग्रह भा०१.	

प्राप्तिस्थानम्

श्रीहेमचन्द्राचार्यसभा—पाटण(गुजरात).

ॐ अर्हम्

श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

महेश्वरकविकृत–

काव्यमनोहरम्

नित्यानन्दमयः स्वभावविलसितः शान्तः परो निर्गुणः
पूर्णब्रह्मरतः समाधिमनसां यो ध्यानगम्यः सताम् ।
येनेयं प्रकृतिः कृता गुणमयी स्रष्टुं जगल्लीलया
भूयाद्भूरिविभूतये स गुणिनां तुष्टो जिनेन्द्रः सदा ॥१॥
यो वैयाकरणः श्रुताप्लमतिः साहित्यलीलाञ्चितः
काव्यं कर्त्तुमुदाहृतः स तु कविश्चातुर्यचर्चान्वितम् ।
गर्ज्जद्वादिविवादनित्यविजयी साधूपकारक्षमं
विद्याचञ्चुरुरीकृताखिलकलः श्रीमत्सभाशोभितः ॥२॥
तत्क्षन्तव्यमहो! बुधा बहुतरं धाष्ट्र्यं विलम्ब्याधुना
युक्तो हीनमतं तथापि सुजनैर्मान्यं परार्थान्वितम् ।
काव्यं काव्यमनोहराह्वयमिदं लालित्यलीलाञ्चितं
कुर्वेऽहं चतुरो महेश्वरकविर्नत्वा परां वैखरीम् ॥ ३ ॥
संक्षेपेण विरच्यते ह्यभिनवानेकप्रमेयाङ्कितं
काव्यं लक्षणसंयुतं सुललितख्यातप्रयोगातुलम् ।
आजन्मार्जितसद्गुणानिह मया त्यागादिकान्वर्णितुं
काव्यानेककृतस्तुतेः कविवरैः श्रीमण्डनाख्यप्रभोः ॥४॥
स श्लाघ्यो जनकः सुकीर्तिविशदः सद्भागधेयादृतः
श्रीमानालमसाहिदत्तनिखिलव्यापारमानोन्नतिः ।
नित्यानेकपरोपकारजलधिः श्रीमालवंशोद्भवः

श्रीमद्वाहडसङ्घपो विजयते येनायमाप्तः सुतः ॥५॥

धन्या सा जननी जिनेश्वरमहाभक्त्युल्लसन्मानसा
सज्ज्ञानव्रततत्परा सतिमती सौभाग्यशीलालया ।
नित्यं जीवदयाकुला गुणनिधिः प्राप्तो यया ऽसौ महान्
सत्पुत्रः कुलमण्डनं श्रुतपरः सत्सूरिभाग्योदयः ॥ ६ ॥

संहृष्टाः सुहृदः समागतरुचो धन्यं कुलं ख्यातितं
मन्यन्ते गुणशालिनि प्रियसुते संजात एवातुले ।
वित्तापूर्णकृतार्थिनः समुदितप्रख्यातसङ्ख्यतयो
धर्माधर्मविचारणैकनिपुणाः शीलोल्लसन्मानसाः ॥ ७ ॥

किं धात्रा कृत एष निर्जरतरुः चिन्तामणिर्वाऽथवा
किं वा कामगवी कृता जनपदे किं तोयदो वाऽपरः ।
किं कामो मलयाचलः किमथवा किं वा सुमेरुर्महान्
क्षीरोदः किमुवा कलानिधिरहो किं भास्करः सद्गुणैः॥८॥

यस्याङ्गे घटितं त्वयःसुकनकं संजायते नेकशः
सोऽयं वा किमुवा जिनेश्वरमहाभक्तःकलौ निर्मितः ।
किं कर्णःकिमुवा विरोचनसुतःकिं वाऽर्जुनो विक्रमी
प्राहुर्यस्य बुधाः सुजन्मकरणे ह्येवं शुभैर्लक्षणैः ॥९॥

॥ युग्मम् ॥

एतद्युक्तमिदं सुनामकरणं यन्निश्चितं मण्डन-
स्त्वित्येवाद्भुतरामणीयकयुतं तत्सार्थकं सन्ततम् ।
कर्तृत्वं कुरुते हि मण्डनविभुर्नामानुरूपं महत्
बालत्वादि विवेकसत्यविमलं तद्वर्ण्यते वै मया ॥ १० ॥

बाल्ये स चकार खेलनमथो नानाविधैः क्रीडितैः
साकं सन्निशुभिस्ततोऽधिकवपुः किञ्चित्प्रबुद्धः शनैः ।
विद्यारम्भमतः करोत्यनुदिनं प्रज्ञान्वितः सादरः
पाठज्ञस्तु यथाक्रमं विदितवाक्काव्याभिधानानि च ॥ ११ ॥

जाग्रद्व्याकरणश्च नाटकशुभालङ्कारविज्ञस्तथा
सङ्गितातुल्यकोविदः प्रविलसद्गम्भीरशास्त्रान्वितः ।
चातुर्यैकनिवासभूमिरतुलः प्राप्तोन्नतिः सद्गुणैः
श्रीमाल्यान्वयवर्द्धनोऽमलमतिः श्रीमण्डनो राजते ॥ १२ ॥
उदीरिता या गणकैर्महत्यो यज्जातके पञ्चदशोपमा हि ।
मायापृथक्त्वेन विवर्ण्यते ताः श्रीमण्डनस्येप्सितदायकस्य ॥१३॥
शाखी जडोऽन्यैः परिपालितस्तु कोलाहलैर्दत्तफलो द्विजेभ्यः ।
कृतः स नाके विधिना गुणोनः सदाफलोऽयं भुवि सद्गुणस्तु॥१४॥
ज्ञात्वा पशुं कामगवीं स वेधा तदाश्रितं कामदुघं गुणं तु ।
संहृत्य पश्चात्खलु मण्डनं तं कामदं क्षोणितले चकार ॥१५॥
चिन्तामणिश्चिन्तितमेव दाता ज्ञातृत्वहीनः प्रतिभाति नाके ।
गुणाधिको विश्वसृजा कृतोऽसौ चिन्तामणिर्ज्ञानविवेकपूर्णः ॥१६॥
मेघः किरत्यूपरभूमिकायां क्लिष्ट्वा जगत्यां सुतडिल्लताभिः ।
नायं तथा वर्षति हृष्टचेता हेमाम्बुवृष्ट्या बुधभूमिकासु ॥१७॥
विचिन्त्यमानो हृदि दाहकारी कामस्तदर्थं वितनुः पृथिव्याम् ।
धात्रा कृतोऽसौ सुतनुः प्रियाणां कृपाकुलेनातिसुखप्रदाता॥१८॥
फूत्कारमुञ्चद्दहलाहिभीतैरसेव्यमानो मलयाचलः सः ।
जातस्तथाऽयं न भवत्यनेकसद्भिः सुसेव्योऽनुचरैश्च तादृक्॥१९॥
चामीकरैः पूर्णतमः सुमेरुः स्वगोत्रजातावुपकारहीनः ।
नायं तथा सर्वसमृद्धियुक्तः सार्कं सुहृद्भिः खलु नन्दतीह ॥२०॥
रत्नाकरश्चेति हि कर्णपेयं यत्कथ्यते नाम परं हि सिन्धोः ।
व्यर्थं तदेतं कृपणातिभावाद्भवत्यवश्यं न तथाऽस्य दातुः ॥२१॥
क्षणं लघुर्यः क्षणवर्द्धमानः पक्षैकशुद्धः स विधुः कलङ्की ।
नायं तथा भाति कलाभिगामी दिने दिने निर्मलचारुरूपः ॥२२॥
अस्ताभिगामी चलनेन खिन्नः तीव्रैर्मयूखैर्भुवनानुतापी ।
मित्रस्तथा नात्मभुवा कृतोऽसावहर्निशं सोऽभ्युदयेन पूर्णः॥

जातीलसत्केतकमल्लिकाभिः वरप्रसूनैश्च शुभैः सुवासम् ।
सन्नारिकेलक्रमुकैः तथाऽन्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
वधूजनैर्भूषणराजमानैर्विराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
विभाति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमध्यैः ॥ ३८ ॥

अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्व्वसमृद्धियुक्तं गेहं शुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
सुहृज्जनानन्दकरं मिथो हि विवाहकार्ये तदनुप्रवृत्तम् ॥ ३९ ॥
शुभे सुलग्ने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहैरिष्टवलैर्विलिप्ते ।
श्रीमण्डनः कामरुचिः प्रयातः तदालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
दुकूलयुग्मावृतचारुवेषः श्रीगन्धकङ्कोलकलेपिताङ्गः ।
धम्मिल्लभारान्तरसाधुमाल्यः स्फुरत्प्रभालङ्करणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूषो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढ्यः ।
केयूररत्नोर्ज्जितवाहुवल्लिर्नीराजमानः सततं वधूभिः ॥ ४२ ॥
सच्चामरैः काञ्चनपूर्णदण्डै रत्नार्चिषाऽलङ्कृतदिग्विभागैः ।
संवीज्यमानोऽनुचरैरुदारैः प्रयातवित्तैर्जयशब्दपूर्वैः ॥ ४३ ॥
शुभातपत्रेण करोधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
लब्धाभिमानैरधिगम्यमानः प्रहर्षरोमाञ्चितगात्रवल्लिः ॥ ४४ ॥
ज्यावल्गनैर्निर्ज्जितकृष्णसारे डिण्डीरपिण्डामलविग्रहेऽस्मिन् ।
पल्याणसंशोभितपृष्ठभागे समीरवेगे तुरगे निषण्णः ॥ ४५ ॥
मृदङ्गभेरीपटहैर्महद्भिः सडिण्डिमैः कांस्यविशेषनादैः ।
वादित्रभेदैः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितश्च युक्तः ॥४६॥
जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपातैः कान्ताजनैः संततपीयमानः ।
वरेण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोज्झितगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥

॥ आदिकुलकम् ॥

श्रीमण्डनस्यार्ज्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतम्बिनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

संघट्टनाद्यस्य भवत्यनेकमयः सुवर्णं न तु दूरसंस्थम् ।
स्पर्शादयं भाति जनं सुरायं दृष्ट्यैव दृष्टं किल यः करोति॥२४॥
सुज्ञः करोत्येव परां सुभक्तिं जिनेश्वरस्यामिततेजसश्च ।
यस्य प्रसादाद्विपुलां सुभूतिं यः प्राप्तवान्पुण्यसमूहजन्मा ॥२५॥
सुवर्णदानैर्विनयैर्विवेकैः सत्यप्रतिज्ञाविमलैर्वचोभिः ।
युक्तोऽपि नैषश्चतुराननेन कर्णाधिको निर्मित एव भूमौ ॥२६॥
दैतेयसंतानभवो ह्यधर्मा बलिः सुरोपद्रवकारकश्च ।
विराजतेऽसौ न तथा सुधर्मा सुवंशजातोऽमरपूजकस्तु ॥ २७ ॥
स्वविक्रमैर्बन्धुजनाभिहन्ता पार्थः पुरा पाण्डुसुतः पृथिव्याम् ।
जातस्तथाऽयं न तु बन्धुमर्दी पराक्रमैर्निर्जितवैरिवर्गः ॥२८॥
एवंविधः पूर्णगुणैः प्रशस्तो विराजते मण्डननामधेयः ।
मनोऽभिरामं कलयौवनं यैः कामालयं यात उदारकेलि ॥२९॥
तदाखिलं तस्य विवाहयोग्यं वयः समालोक्य मनोहरं सत् ।
तज्ज्ञातिवर्गाः कुलशीलपूर्णा वाञ्छन्ति सम्बन्धमनेन सार्द्धम्॥३०
ते प्रेषितास्तैर्गुरुविप्रवर्गाः संबन्धयोग्यं बहुधा विचिन्त्य ।
ते आगतास्तद्गृहमन्तिमानं सम्बन्धमार्गं ननु बद्धमानाः ॥३१
इत्थं समाकर्ण्य वचस्तदीयं [illegible] विवाहकार्यं ।
[illegible] चात्र समृद्धिविधा कार्येति पुण्याभिमतं तु ॥३२॥
[illegible] ॥३३
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३४ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ३६॥

जातीलसत्केतकमल्लिकाभिः वरप्रसूनैश्च शुभैः सुवासम् ।
सन्नारिकेलक्रमुकैः तथान्यैः ताम्बूलपत्रैः सतताभितप्तम् ॥३७॥
वधूजनैर्भूषणराजमानैर्विराजितं तत्र सदनं तदानीम् ।
विभाति पत्तोर्णवरैर्वितानैर्मुक्ताफलापूरितचारुमध्यैः ॥ ३८ ॥
अन्तकुलकम् ॥

एवंविधं सर्वसमृद्धियुक्तं गेहं शुभाभ्यां प्रथमं विधाय ।
सुहृज्जनानन्दकरं मिथो हि विवाहकार्ये तदनुप्रवृत्तम् ॥ ३९ ॥
शुभे सुलग्ने गणकैर्विचिन्त्ये सौम्यग्रहैरिष्टबलैर्बलिष्ठे ।
श्रीमण्डनः कामरुचिः प्रयातः तदालयं पाणिनिपीडनाय ॥४०॥
दुकूलयुग्मावृतचारुवेषः श्रीगन्धकक्कोलकलेपिताङ्गः ।
धम्मिल्लभारान्तरसाधुमाल्यः स्फुरत्प्रभालङ्करणैर्वरेण्यः ॥ ४१ ॥
मुक्तावलीनिर्मलकण्ठभूषो माणिक्यसत्काञ्चनकुण्डलाढ्यः ।
केयूररत्नोर्जितबाहुवल्लिर्नीराजमानः सततं वधूभिः ॥ ४२ ॥
सच्चामरैः काञ्चनपूर्णदण्डै रत्नार्चिपाऽलङ्कृतदिग्विभागैः ।
संवीज्यमानोऽनुचरैरुदारैः प्रयातवित्तैर्जयशब्दपूर्वैः ॥ ४३ ॥
शुभातपत्रेण कराधृतेन यः सेवकैः कार्यपरैः तदन्यैः ।
स्फारानिमानैरधिगम्यमानः प्रहर्षरोमाञ्चितगात्रवल्लिः ॥ ४४ ॥
ज्यावल्लानैर्निर्जितकृष्णसारे डिण्डीरपिण्डामलविग्रहेऽस्मिन् ।
पल्याणसंशोभितपृष्ठभागे समीरवेगे तुरगे निषण्णः ॥ ४५ ॥
मृदङ्गभेरीपटहैर्महद्भिः सडिण्डिमैः कांस्यविशेषनादैः ।
वादित्रभेदैः सकलैः पुरस्तात्स्ववाहिनीभिर्महितश्च युक्तः ॥४६॥
जालान्तरान्तर्गतदृष्टिपातैः कान्ताजनैः संततपीयमानः ।
वरेण्यलावण्यविशेषतुष्टैस्तत्कालमेवोज्झितगेहकार्यैः ॥ ४७ ॥
॥ आदिकुलकम् ॥

श्रीमण्डनस्यार्जितनित्यकीर्तेर्जातं हि पाणिग्रहणं तदानीम् ।
कुलोचिताचारयुतं विशिष्टं नीतस्विनीभिर्द्विजपुण्यमन्त्रैः ॥४८॥

वाला क्षौमनिवासिनी सुवदना भृङ्गालिका रोहिणी
कण्ठालम्बिततारहारवदना त्रस्यत्कुरङ्गीक्षणा ।
स्फूर्जद्बाहुसुकङ्कणा रणझणन्मञ्जीरपादा लसद्-
भालप्रान्तसुपत्रिका प्रविलसन्नासाचलन्मौक्तिका ॥४९॥
हेमाम्भोरुहचारुगात्रलतिका लज्जाभरैः संनता
सिन्दूरारुणसत्प्रवालनिकरोद्यताधरोष्ठी शुभा ।
पुष्पाकीर्णशिरोरुहाऽलसगतिः पञ्चास्यमध्यातुला
श्रीसङ्घाधिपमण्डनेन रमणी तत्कालमालोकिता ॥ ५० ॥
॥ युग्मम् ॥

तौ दम्पती भूषणभूषिताङ्गौ संलज्जमानौ नितरां चकास्तः ।
अन्योऽन्यलावण्यभरेण हृष्टावनेकतोपान्वितचित्तवृत्ती ॥ ५१ ॥
अर्थिव्रजाः कार्यमिदं गरिष्ठं जातं समाकर्ण्य तु याचितुं ते ।
श्रीमण्डनं दानगुणाद्वितीयं समागता मण्डपवेदिकायाम् ॥५२॥
विराजते सा चतुरङ्गपूर्णा सभा सभाग्येन तु मण्डनेन ।
कल्पावनेवानितरां त्रियामाऽऽकारप्रसनाम्बरकारिणैव ॥५३॥
मध्येसभं संततसंस्थितोऽयं शृणोति सर्वास्तु कलाविशेषान् ।
स्तुतः प्रबन्धैः कविभिः सुकाव्यैर्गाथादिभिःप्राकृतकैरुदारः ॥५४॥
वृधैस्तु नैयायिकमुख्यकैर्यो वैशेषिकैर्भाट्टविशेषविज्ञैः ।
वेदान्तविद्भिः स्तुत एष सांख्यैः प्राभाकरैः संततमेव बौद्धैः ॥५५॥
स्तुतस्तथाऽयं गणितज्ञकैस्तु भूगोलविद्भिः शकुनाभिगर्मैः ।
प्रभेदैः सुमुहूर्तविज्ञैः पार्श्वसूक्ष्मज्ञानककोविदैश्च ॥ ५६ ॥
कालप्रकृतिप्रभेदगत्यर्थिवित्स्माऽखिललक्षणज्ञैः ।
प्रसाध्यादिरसक्रियाज्ञैर्वैद्यैः सभायां खलु सेव्यतेऽसौ॥५७
र्यविद्भिः पतिनायिकादिप्रभेदरसलक्षणकोविदैश्च ।
पर्यायमियकेलिरज्याद्विलासवद्भिःस्तुतिभिः स्तुतःसः॥५८
दमुख्यप्रगायनैश्च लघुद्रुतानिप्लुततालभेदैः ।

श्रीरागपूर्वप्रथितातिरागोल्लसन्मतैः सेव्यते एष एभिः ॥५९॥
कैवारदक्षा विरुदप्रसक्ता देशान्तरप्राप्तसुभूतिमानाः ।
अश्लाघ्यपूर्वैर्वचनैः सुहृष्टाः सन्मागधास्तं सततं स्तुवन्ति ॥६०॥
इति रुचिरवचोभिः सादरं स्तूयमानः
प्रतिदिनमतिदैवात्ख्यातितो भूभुजेषु ।
वितरति बहुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः
तदखिलमिदमग्रे वर्ण्यते सन्मयैतत् ॥ ६१ ॥
इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनजन्मादिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥
अथोच्यते याचकपुङ्गवेभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।
भुवं ददाति प्रथमं पडङ्गविज्ञयः कषायांशुकभूपितेभ्यः ॥१॥
ये कुण्डले रत्नमणिप्रसन्नमुक्ताफलादीपितकेशपाशे ।
अनेन दत्ते श्रुतिपारगेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविस्मयं हि ॥२॥
चामीकरालङ्कृतपुष्परागे ददात्यसौ दोष्कटके कविभ्यः ।
शुभाङ्गुलीभूपणमन्यदेव दशावधानातिकुतूहलेभ्यः ॥ ३ ॥
सदोचितज्ञः शकुनप्रहृष्टः सांवत्सरेभ्यो वितरत्यसौ तु ।
दुकूलयुग्मानि सकाञ्चनानि दृष्ट्वा जना विस्मयमाशु याताः ॥४॥
असौ सदा यच्छति सद्भिपग्भ्यो वित्तं च पत्तोर्णसुकञ्चुकानि ।
महौपधध्वस्तगदव्रजेभ्यस्तूर्णप्रचूर्णारुचिनाशकेभ्यः ॥ ५ ॥
साहित्यविद्भ्यः प्रथितानि दत्ते मञ्जिष्ठवासांसि गभिरचेताः ।
कलावतां कल्पितदायकोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वदिगन्तकीर्त्तिः ॥६॥
सङ्गीतशास्त्रप्रवरेभ्य एभ्यो मुक्तावलीकाञ्चनतोडरांश्च ।
तद्गीतसंप्रीतमना ददाति विज्ञानपूर्णः श्रुतपारगामी ॥ ७ ॥
राजन्यसंसद्बहुकीर्तिकृद्भ्यः तुरङ्गचामीकरचामराणि ।
यच्छत्यसौ सन्ततकीर्तिकामः सेवापराणां प्रथमं ददानः ॥ ८ ॥
त्यागोदयं यस्य विलोक्य याता वैदेशिका दैन्यतमोऽपहन्तुम् ।

श्रीरागपूर्वप्रथितातिरागोल्लसन्मतैः सेव्यते एष एभिः ॥५९॥
कैवारदक्षा विरुदप्रसक्ता देशान्तरप्राप्तसुभूतिमानाः ।
अभ्यासपूर्वैर्वचनैः सुहृष्टाः सन्मागधास्तं सततं स्तुवन्ति ॥६०॥

इति रुचिरवचोभिः सादरं स्तूयमानः
प्रतिदिनमतिदानख्यातितो भूभुजेषु ।
वितरति बहुधा यन्मण्डनो हृष्टचेताः
तदखिलमिदमग्रे वर्ण्यते सम्प्रयतन् ॥ ६१ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनजन्मा-
दिगुणवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अथोच्यते याचकपुङ्गवेभ्यो विहायितं यद्वितरिष्यतेऽसौ ।
मुखं ददाति प्रथमं पटङ्गविकृयः कषायांशुकभूपतिभ्यः ॥१॥
ये कुण्डले रत्नमणिप्रसक्तमुक्ताफलोद्दीपितगण्डपाशे ।
अनेन दत्ते श्रुतिपारगेभ्यः ताभ्यां नृपायन्त्यतिविस्मयं हि ॥२॥
चामीकरालङ्कृतपुष्परागं ददात्यसौ दोषकलेः कविभ्यः ।
शुभाङ्गुलीभूषणमन्यदेव दशावधानातिकुतूहलेभ्यः ॥ ३ ॥
सदोचितज्ञः शकुनप्रशस्तः सांवत्सरेभ्यो वितरत्यसौ तु ।
दुकूलयुग्मानि सकाञ्चनानि दृष्ट्वा जना विस्मयमाशु याताः ॥४॥
असौ सदा यच्छति मन्त्रिपश्चभ्यो वित्तं च पत्तोर्णसुपट्टकानि ।
महौषधप्रस्तरगद्यलेभ्यस्तृणप्रतृणार्तिविनाशकेभ्यः ॥ ५ ॥
साहित्यविद्भ्यः प्रथितानि दत्ते गाङ्गेयवासांसि सभिरुचेताः ।
कल्पावनौ कल्पितकाव्यकोऽसौ श्रीमण्डनः सर्वदिगन्तकीर्तिः ॥६॥
सङ्गीतशास्त्रप्रवरेभ्य एभ्यो मुक्तावलीपादकनकोत्तमाश्च ।
तद्गीतसंप्रीतमना ददाति विज्ञानपूर्णः श्रुतपारगामी ॥ ७ ॥
राजन्यसंसत्कर्णकीर्तिकृद्भ्यः तुरङ्गचामीकरचामराणि ।
सन्तत्यसौ सन्ततकीर्तिपात्रः सेवापराणां प्रथमं ददाति ॥

यश्च विश्वोत्तर दाता धैर्यनिधा हृत्यधौ च

समस्तदिग्मण्डलचारिणो ये राजन्यसन्मानधनेन पूर्णाः ॥९॥
यत्त्यागमेघोदय एव याते तृप्त्यन्विता याचकचातकौघः ।
विलोक्यते कीर्तितडिल्लताभिः सुगर्जिते वर्द्धितभूरिसस्ये ॥१०॥
यत्त्यागचन्द्रोदय एव जाते विकासमायाति धनांशुभिस्तु ।
स गम्भीरविद्वत्कुमुदौघ एवामितप्रभे तोषितसच्चकोरे ॥ ११ ॥
यत्त्यागशीतांशुकलोदयेन बुधोदधिः शास्त्रसुधारिपूर्णः ।
अहो ! किमाश्चर्यमिदं हि दृष्टं दारिद्र्यवेलामभिलङ्घतेऽसौ ॥१२॥
विभ्राजते याचकमण्डलीयं सन्मानदानप्रणतिप्रसन्ना ।
श्रीमण्डनेनामितदायिना वै यथोपधीशेन महोडुमाला ॥१३॥
यथान्यदेशीय इहागतो यः सद्याचकौघो बहुदानमानः ।
गतो दिशं स्वां पृथुकीर्तिकारः प्रत्येकतस्तस्य वदन् गुणादीन् ॥
एके गता वर्णितुमस्य दानं प्राचीं सुराजन्यकदम्बकाढ्याम् ।
प्रयागतीर्थादिसुसेव्यमाना मुमुक्षुभिर्भामितपत्तनौघाम् ॥१५॥
केचित्प्रयाता ज्वलनाभिरामामाशां महिपालयशःप्रसन्नाम् ।
विस्फारितुं कीर्तिमनेकधाऽस्य तद्दत्तनानाविधभूतितुष्टाः ॥१६॥
केचित्सुहृष्टा दिशि दक्षिणस्यां स्थित्वा वदन्त्यस्य गभीरतां ते ।
ये प्रेषिताश्चलतुरङ्गहेमचामीकराङ्गाभिनकुण्डलाद्याः ॥ १७ ॥
अन्ये तु याता ककुभं तदन्यां सुशोभिता कोङ्कणराजवृन्दैः ।
स्तोतुं महौचित्यमनेकवारं मनोरथार्थित्वयविहायिनस्य ॥१८॥
ये वायवीं वै गमितास्तु काष्ठां सुतीर्थपुण्यां नृपतिप्रसन्नाम् ।
शान्त्यै महद्‌भू[illegible]वर्ण्यमानमर्थिव्रजा मुक्तदरिद्रसङ्गाः ॥ १९ ॥
याता उदीचीमपरेऽर्थिनस्तु सुनीभिषिक्तप्रचुरां सुपूताम् ।
सौजन्यमस्यामितदायकस्य स्तुत्यं विधातुं परिपूर्णकामाः ॥२०॥
दिगन्तरालं गतवत्स्य च काष्ठा ये संस्थिता याचकपुङ्गवास्तु ।
[illegible]स्वाङ्कुल्यमनेकधाऽस्य कर्तुं [illegible] ॥ २१ ॥
[illegible]कीर्तिपूरः [illegible]नतिः सः ।

सङ्घाधिपो मण्डननामधेयो विद्योतते याचककल्पशाखी ॥२२॥
विहायितं वर्णितमात्मशक्त्या मया श्रुताविष्कृतबुद्धिनाऽस्य ।
अथोच्यते त्वन्यतरत्समेयं शृङ्गारपूर्वं खलु वर्णनं सत् ॥२३॥

इति विमलकलानां पोषको याचकानां
द्रविणवसनमानैस्तोषकः सत्कवीनाम् ।
वचनशरणभाजां रक्षकस्त्रासितानां
स जयति गुणवर्यो मण्डनो मन्मथाभः ॥ २४ ॥

इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनत्यागवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ॥

उच्यतेऽथ मया त्वस्य गरिष्ठालयवर्णनम् ।
तद्वत्तदनु लावण्यं कामिनीकुर्द्दनं तथा ॥ १ ॥
निर्मितं शिल्पकारैस्तत्सूत्रधारणकोविदैः ।
अन्तःपुरं ततो न्यस्तं तत्पार्श्वे चोपकारिका ॥ २ ॥
चित्रशालागृहं कोणे वामे दक्षिणके परम् ।
रचितं स्तम्भसंलग्नै रम्यं कृत्रिमपुत्रकैः ॥ ३ ॥
पुरतो वाजिशालास्तु कृताः शिल्पविचक्षणैः ।
राजमानाः शुभैःस्तम्भैर्महितैश्चारुचित्रितैः ॥ ४ ॥
महानसं पृष्ठतस्तु तदग्रे भोजनालयम् ।
पानीयशालिकोपेतं कृतं तैः शिल्पिभिः शुभैः ॥ ५ ॥
महद्यत्नकृतं तस्य सचामीकरराजितम् ।
सभागृहं तु सर्वाग्रे संवृतं कोशमन्दिरैः ॥ ६ ॥
प्रासादो रचितश्चारान्नानाकुशलिभिः शुभः ।
गुरूणामपि देवानां पूजनार्थमहर्निशम् ॥ ७ ॥
एवमन्तःपुरं चारु रचितं सूत्रधारकैः ।
तदन्तोत्तमनेपथ्यैः पश्चाच्चित्रविचित्रितैः ॥ ८ ॥
प्राङ्गणं कानवद्धं च गृहान्तर्भूमिका तथा ।

तदन्यैः कृतमेवास्य स्वविद्याकुशलैः सदा ॥ ९ ॥
सौवर्णैः कलशैः पूर्णं तद्राजसदनं महत् ।
भासते चारुभिश्चान्यैरङ्कितं तोरणध्वजैः ॥ १० ॥
पुनरुक्तं न वक्तव्यं गेहवर्णनमुत्तमम् ।
शिल्पिशास्त्रप्रकारेण पुरोक्तं नहि यन्मया ॥ ११ ॥
क्रीडोद्यानवनं तस्य सव्ये पक्षिविराजितम् ।
अन्वितं पादपैरिष्टैर्वर्ण्यते तदिदं मया ॥ १२ ॥
यस्मिन्वने सुफलिनाः सहकारास्तथाऽपरे ।
जम्बूमहीरुहा रम्यास्तथा धात्रीसुशाखिनः ॥ १३ ॥
पनसाः पूगवृक्षाश्च नालिकेरसुपादपाः ।
खर्जूरीदाडिमीद्राक्षामातुलिङ्गीद्रुमादयः ॥ १४ ॥
पुष्पिताः शाखिनस्त्वन्ये चम्पकाः काञ्चनाह्वयाः ।
बकुलाः पाटलाशोकनागचम्पकमुख्यकाः ॥ १५ ॥
केतकीमालतीवृक्षा मल्लिका शतपत्रिकाः ।
अन्या नानाविधा रम्या लम्बिताः पुष्पजातयः ॥१६॥
वनान्तर्वापिका रम्या राजहंसैः सुशोभिता ।
अम्भोरुहैश्च विशदैर्गुञ्जद्भ्रमरभूषितैः ॥ १७ ॥
इत्यन्तःपुरं रम्यं पूर्णितं परमर्द्धिभिः ।
चकास्ति विभुना तेन मण्डनेन सुमण्डितम् ॥ १८ ॥
एकस्मिन्दिवसे तस्य क्रीडोद्यानवनं प्रति ।
आगतो मण्डनस्त्वेष लीलयालङ्कृतो युवा ॥ १९ ॥
रोचिष्णुं सर्वभूषाभिरागतं मण्डनं विभुम् ।
विलोक्य विह्वला जाताः कामिन्यः कुसुमेषुणा ॥२०॥
उपायं कुर्वते नार्यो वशीकर्तुममुं तदा ।
नर्तक्यः प्रथमं रम्यास्तत्सङ्गोत्सुकमानसाः ॥ २१ ॥
आरब्धं नर्तनं ताभिश्चित्तमोहनभेषजम् ।

तद्योग्यसमुदायेन भावगर्भसुबुद्धिभिः ॥ २२ ॥
बिभर्ति मुरजं काचित्कट्यां वादनहेलया ।
करास्फालनलोलाङ्ककम्पितोरुपयोधरा ॥ २३ ॥
कया चिद्गीयते गेयं गम्भीरस्वरया तदा ।
वीणां कुचतटे न्यस्य त्वेकतन्त्रीं सुभावया ॥ २४ ॥
लघुद्रुतप्लुतोद्भेदं तालं गृह्णाति गायिका ।
मन्द्रतारसुगायन्ती वादयन्ती यथोचितम् ॥ २५ ॥
कराभ्यां वंशमादाय गुञ्जद्भ्रमरनादवत् ।
पूरयन्ती विभात्येषा सुस्वरं रामणीयकम् ॥ २६ ॥
कांस्यं वाद्यविशेषं हि कराभ्यां वाद्यतेऽन्यया ।
कामिन्या विलसन्नेत्रवक्रालोकनभावया ॥ २७ ॥
चतुर्विधेन वाद्येन भावगर्भेण नृत्यति ।
नर्त्तकी चारुनेपथ्या नर्तनालोलसुस्तनी ॥ २८ ॥
नृत्यन्ती हस्तकेनैव दण्डकेन च शोभिना ।
लासिका राजते सैषा खञ्जरीटप्रचारिणी ॥ २९ ॥
गेयानुसारि वाद्यं वै नृत्यं वाद्यानुसारि च ।
कृतं ताभिः सुवेषाभिस्तेन मूर्त्तो रसोऽभवत् ॥ ३० ॥
आसां गेयेन वाद्येन नृत्येनापि सुतोषितः ।
ददाति वहलं वित्तं ताभ्यो नै न तु सङ्गमम् ॥ ३१ ॥
चलद्दृष्टिं स्फुरद्बाहुं रतिकामामशङ्किताम् ।
दयावलाद्गमनां नारीं परकीयां जहाति च ॥ ३२ ॥
स्वपत्न्यामनरक्तेन चारुमन्मथमूर्त्तिना ।
मण्डनेन स्वकीया सा रतिभावैर्विलोकिता ॥ ३३ ॥
लावण्यं वर्ण्यते तस्या मया सर्वाङ्गजं महत् ।
कामिन्या गुणशालिन्याः पृथक्त्वेन यथाक्रमम् ॥ ३४ ॥
राजते कबरी तस्याः षट्पदामलरुग्मती ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
भ्रूभङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
शरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वभुवेति किम् ? ॥ ३६ ॥
आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
चकितैणीसुदृष्टिश्चङ्क्षे भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
रदनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमबीजभाः ।
हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः समपङ्क्तयः ॥ ३८ ॥
ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
द्विजराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
सुधाधरं रुचा स्निग्धं पवित्रकाङ्कं सुशीतलम् ॥४०॥
आजानुयायिनौ बाहू प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
मृगेन्द्रमध्या सा भाति क्वणितामलमेखला ।
अङ्गना केलिषु प्रीतिनिम्ननाभिः कृशोदरी ॥ ४२ ॥
तस्या ऊरू विभासेते सरलौ करभाकृती ।
कनकोत्तमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
राजमाने रुचा जङ्घे स्थूले नैव तथा कृशे ।
तस्याः सुन्दरलीलायाः कोमले वर्तुलाञ्चिते ॥४४॥
रक्तोत्पलनिभावङ्घ्री राजेते योषितः शुभौ ।
यावकोद्भासिनौ रम्यौ विस्फुरज्जन्नखरच्छवी ॥ ४५ ॥
लावण्यमधिकं तस्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
यथामति मया तद्विवर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
नृपाग्रे विचित्रस्तस्या गमने निर्मितो मया ।
सर्वलावण्यसारेव गुणसाद्गुण्यसम्पतेः ॥ ४७ ॥
चमत्कारो द्विधा तस्याः तस्या मद्गुरुणा कृता ।

कालिन्दीजलकल्लोलशोभासन्ततिधारिणी ॥ ३५ ॥
भ्रूभङ्गो रचितस्तस्याः वेधसा स तु दृश्यते ।
शरासनं हि तद्वक्त्रे निक्षिप्तं स्वसुवेति किम् ? ॥ ३६ ॥
आकर्णव्यापिनी नेत्रे नीलोत्पलदलामले ।
चकितैणीसुदृष्ट्यङ्के भ्राजेते मदनायुधे ॥ ३७ ॥
रदनाः खलु भान्त्यस्याः पक्वदाडिमबीजभाः ।
हास्यपर्यस्तरुचयो लघवः समपङ्क्तयः ॥ ३८ ॥
ओष्ठाधरौ विभासेते प्रवालविशदौ स्त्रियाः ।
परिचुम्बनवेलायां प्रियदन्तक्षताङ्कितौ ॥ ३९ ॥
द्विजराजगुणोपेतं मुखं तस्या विराजते ।
सुधाधरं रुचा स्निग्धं पत्रिकाङ्कं सुशीतलम् ॥४०॥
आजानुयायिनौ बाहू प्रियालिङ्गनतत्परौ ।
वेधसा तत्कृतौ यत्नात्सुधापूर्णघटाविव ॥ ४१ ॥
मृगेन्द्रमध्या सा भाति क्वणितामलमेखला ।
अङ्गना केलिसु प्रीतिर्निम्ननाभिः कृशोदरी ॥ ४२ ॥
तस्या ऊरू विभासेते सरलौ करभाकृती ।
कनकोत्तमवर्णाभौ रम्भास्तम्भानुकारिणौ ॥ ४३ ॥
राजमाने रुचा जङ्घे स्थूले नैव तथा कृशे ।
तस्याः सुन्दरलीलायाः कोमले वर्त्तुलाञ्चिते ॥४४॥
रक्तोत्पलनिभावङ्घ्री राजेते योषितः शुभौ ।
यावकोद्भासिनौ रम्यौ विस्फूर्ज्जन्नखरच्छवी ॥ ४५ ॥
लावण्यमधिकं तस्या वर्णितुं नैव शक्यते ।
यथामति मया तद्विवर्णितं साधु धीमताम् ॥ ४६ ॥
शृङ्गारो विविधस्तस्या गद्यते निखिलो मया ।
सर्वलावण्यराशेश्च गुणबाहुल्यसम्मतेः ॥ ४७ ॥
अलकाली द्विधा तस्याः सख्या भङ्ग्या कृता ।

चत्वारो राम एतेषां सम्भोगाय निगद्यते ॥ ६१ ॥
रामे यामेऽतिपश्यन्ती पत्यागमनमुत्तमम् ।
दृशं द्वारे दधात्येषा जातरोमाञ्चकम्पना ॥ ६२ ॥
एतस्मिन्समये जाते मण्डनः केलितत्परः ।
आगतो मन्दिरं तस्याः सख्याहूतः शुचिस्मितः ॥ ६३ ॥
कन्दर्पस्यास्त्रविद्येव मूर्ता व्यामोहिनी परा ।
दृष्टा लावण्यपूर्णाङ्गी रम्भेव रतिकामुका ॥ ६४ ॥
आदावालिङ्गितोत्सुक्याच्चुम्बिता तदनन्तरम् ।
योपोपभोगिता तेन मण्डनेन मनोहरा ॥ ६५ ॥
एवंविधानामबलाजनानां मनोरथः सिद्ध्यति येन सोऽयम्।
सङ्घाधिपो मण्डननामधेयः कन्दर्पलावण्यतनुश्चकास्ति॥६६॥
इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनकेलिवर्णनो
नाम तृतीयः सर्गः ॥

अथोच्यते सदृतुवर्णनं हि यथाक्रमं कोविदतोपदायि ।
उरूपभोगांश्चमथाधिगम्य श्रीमण्डनस्यातिविभोगिनस्तु ॥ १ ॥
तेषामृतूनां प्रथमं वरिष्ठा शरन्मनोज्ञाऽतिकुतूहलाढ्या।
निगद्यते पाण्डुरमेघमाला श्रीमन्महानोपविधायिनी च ॥ २ ॥
स्वच्छोदकाः सत्पुलिनास्तटिन्यो यस्मिन्नृतौ पावननामधेयाः ।
याताःप्रसादं मुनिसेव्यमानाः पुरोज्झिताः पङ्कमलाऽऽविलाऽङ्घ्रिः॥
सरांसि पद्मोत्पलपूरितानि ध्रुवं निषेवन्त इहैव हंसाः ।
मुदान्विता निर्मलनीयतोपान्महोनल्लोल्लासभरेण पूर्णाः ॥ ४ ॥
श्यामायदत्तो परितोऽभिरामाः छायामती गौरपयोधराभ्याम्(?)।
[illegible] वसुन्धरा भाति वराङ्गनेव ॥ ५ ॥
[illegible] चन्द्रिकया महत्या विराजते कौतुकदायिनीव ।
[illegible]सुराणामभिसारिकाणां सङ्केतवाञ्छाऽऽकुलदुर्मतीनाम् ॥६॥
[illegible] नमोविस्मृतचन्द्रिकाभा भ्रान्त्या गजावक्रितशुण्डयेव ।

स्पृशन्ति चन्द्रपणाभयान्ते नीतं किमेतन्न तु चेति शुकगाम्(?)॥७॥
कुर्वन्ति स्त्र्यन्नविलोकनानि द्रष्टुं चमर्यः सितचामराणि ।
नीतानि किंवा ननु चक्रमुख्यो विधूदये यत्र विजृम्भमाणे ॥८॥
भ्रान्त्या कपोले पय इत्यभीष्टं मत्वा बिडालो लिहति प्रकामम् ।
विधुप्रभाधर्पितमध्यदेशे यस्मिन्नृतौ सद्रजताभिरामे ॥ ९ ॥
मरीचिमोतमयूखजालान् भ्रान्त्या बिशानां हि लुनन्ति हंसाः
उन्मीलिते यत्र तु शीतरश्मौ नूनं शरत्कालजनप्रियेऽपि ॥१०॥
एवंविधं भ्रान्तिकरं सुधांशुं विजृम्भितं प्रेक्ष्य विभूषणार्याः ।
वाञ्छन्ति सङ्केतमितातमसृष्टं कान्तेन दत्तं ह्यभिसारिकास्ताः ॥११॥
सुधोपमं सर्वरसाभियुक्तमन्नं निधायोत्तमहेमपात्रे ।
व्रजन्ति ताः स्वं रमणं महान्तं संकल्पलभ्यं रुचिरं यदन्नं॥१२॥
कृष्णांशुकाश्चन्दनपात्रहस्तास्ताम्बूलयुक्ताश्चकितं व्रजन्त्यः ।
स्निग्धाननाः सर्वविभूषिताङ्ग्यो मुक्ताभिरामामलहारपूर्णाः॥१३॥
ते कामिनस्ताः प्रसमीक्ष्य योषाः समागताः सात्त्विककायपूर्णाः ।
उदीरयन्त्यो वचनं प्रियाणामग्रेऽद्य भीना इति कम्पमानाः ॥१४॥
गाढं प्रियालिङ्गनजाततोषाः सङ्केतके वै रतिमापुरेताः ।
यस्मिन्नृतौ कौतुकनित्यपूर्णे विवर्णिते काव्यमनोहरेऽस्मिन् ॥१५॥
दीपोत्सवेऽस्यास्तु भवन्ति तुष्टा नीराजमाना धनिनः प्रियाभिः ।
सुवर्णपात्रार्पितचलपूगदीपच्छदाकुङ्कुमिताक्षताभिः ॥ १६ ॥
वाणिज्यकाराश्च वहन्ति चिन्तां देशान्तरं गन्तुमभीष्टकामाः ।
नानासुवस्त्राहरणाय हृष्टा यस्मिन्नृतौ वाञ्छितलाभसङ्घाः॥१७॥
यस्यागमे भूपतयो महान्तः प्रस्थानमिच्छन्ति रिपून्विजेतुम् ।
सैन्यैर्बलिष्ठैश्चतुरङ्गपूर्णैरत्युद्धताः पालितशूरसङ्घाः ॥ १८ ॥
व्रजन्ति तेऽमी परराष्ट्रमुग्रं कृत्वा पदातीन्पुरतश्च वाहान् ।
स्तम्बेरमास्तद्द्वयपृष्ठतस्तु वादित्रघोषैः कृतवैरिकम्पाः ॥ १९ ॥
आच्छादितं वै खुरपांसुभिः खं तुरङ्गमाणां ॥

अभीष्टपत्न्यागमनोत्सवानां विलोलचैलाञ्चलगूढवाचाम् ॥ ४६ ॥
एवंविधं यद्गमनं नृपाणां यस्मिन्नृतौ तत्कथितं मयाऽत्र ।
अन्यत्तथावर्णनमिष्टमस्ति ग्रन्थस्य बाहुल्यभयान्न चोक्तम् ॥४७॥
अथोच्यतेर्त्तुर्महितो मयायं हेमन्तनामा वनिताप्रियश्च ।
कन्दर्पयोषापरधन्यलोकश्रीमल्लसन्मानसकारकश्च ॥ ४८ ॥

इति शरदमभीष्टां चारुहेमन्तमुक्त्वा-
प्यमलविविधभोगैर्नामराणां महान्तम् ।
वदति शिशिरमुख्यं सद्वसन्तानुगं च
खलु महितगुणाढयं वर्णनं काव्यकारः ॥ ४९ ॥

ऋतुद्वयेऽस्मिन् कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
नयत्यभीष्टं समयं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥५०॥
इतिश्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनऋतुद्वयो-
पभोगवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

अथोच्यतेर्त्तुः शिशिराभिधानः कन्दर्पबाहुल्यकरो जनानाम् ।
हिमप्रभाकम्पितसर्वलोको वराङ्गनायोषितकामकेलिः ॥ १ ॥
दिनानि यस्मिन्विलघूनि सत्यं भवन्ति तृष्णादरसूचकानि ।
महावनीशोद्भवसत्प्रतापैर्यथारिवृन्दानि भयाकुलानि ॥ २ ॥

खाद्यानि लेह्यान्यपि चोष्यपेया-
न्यन्नानि धन्याः खलु भुञ्जतेऽस्मिन् ।
कोष्णानि नूनं रुचिकारकाणि-
विशेषतः षड्रसपोषितानि ॥ ३ ॥

हिमं यदीयं क्षपयन्ति धन्याः शय्यासु चोष्माञ्चिततूलिकासु ।
योषाकुचालिङ्गनसन्ततोष्णैर्दिनेषु भूपार्चितवह्निभिश्च ॥ ४ ॥
वसन्तनामाऽयमृतुर्महीयान्निगद्यतेऽतः सुजनाभिरामः ।
वनस्थलीभासितपल्लवाद्यः पिकादिपक्षिव्रजतोषकारी ॥ ५ ॥
महीरुहाः पल्लविताः समस्ता यस्यागमे सर्ववनस्थलीयम् ।

कामातुराः सात्त्विकभावभाजो याताः सुखेलाः सुरताभिवाञ्छाः ॥
आलिङ्गनायोत्सुकजातपाणीन्पतीन्रमण्यो दिनजातलज्जाः ।
व्यग्रानिहर्त्तां विदधत्यनेकवार्त्ताभिरिष्टोदकसिञ्चनैश्च ॥ १९ ॥
मुञ्चन्ति धैर्यं सुरताभिलापात् व्यग्रीकृतास्ते बहुशोऽङ्गनाभिः ।
स्वकामिनीवाक्यमुदीरयन्तो लज्जाभिनम्राः किमितीह यूयम् ॥२०
वदन्ति नारीः प्रति कामिनस्ते हास्यं विधायातुलवाग्विलासैः ।
रात्रौ न लज्जा दिवसे किमेतत्किलेति युष्माकमलज्जितानाम्॥
सखीजने पश्यति चारु वारिविहारमेनं दिनकौतुकेन ।
यूयं कथं त्वहेथ कामकेलिं हे स्वामिनस्त्वद्य गता निशा किम् ? ॥
परस्परं भाषणजातलज्जास्ता योषितः केलिपराः प्रियेभ्यः ।
आलिङ्गनाद्यादरसंयुतानि ददत्यनेकानि वसन्तकाले ॥ २३॥
एवं परं कौतुकमत्यभीष्टं यस्मिन्नृतौ दृश्यत एव चान्यत् ।
समस्तमेतत्कुतुकं विनोदात्सदोऽपभुङ्क्ते किल मण्डनोऽयम् ॥२४॥
ऋतुद्वयेऽस्मिन्कथिते मयैवं श्रीमण्डनो भोगपुरन्दरः सः ।
नयत्यभीष्टं समयं सुकीर्तिः सदा यथाकालमृतूपभोगैः ॥२५॥

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनापर–
ऋतुद्वयोपभोगवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

अथोच्यतेर्त्तुस्त्वपरो मयायं ग्रीष्माभिधेयो महदुष्णभीमः ।
सुशीतलेच्छाजनको गवाक्षानिजानुगानेकसुधान्यलोकः ॥ १ ॥
ग्रीष्मे महत्तावधिराजकन्याः कुर्वन्ति शैत्याभरणानि रुच्या ।
उष्णातुराः कञ्चुकमुञ्चमानाः प्रस्वेदसर्वाविलगात्रवल्लयः ॥ २ ॥
सुशीतलालङ्करणानि धत्तेकर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यैः ।
[illegible]ङ्गवल्ली शुभराजकन्या तन्मध्यगा काचिदिहागतेऽस्मिन् ॥३॥
[illegible] मौक्तिकतारहारा सा मानिनी चन्दनकञ्चुकाढ्या ।
[illegible] विभाति यस्मिन्व्रतिकामुकेव ॥ ४ ॥
[illegible] मञ्चं निधायास्तरणं तनोति ।

निदाघतप्ता नवपल्लवानां चन्द्रोदये यत्र विजृम्भमाणे ॥ ५ ॥
सखीजनैः सा यतु वीज्यमाना तोयान्वितैः सहृदयजनैर्निशायाम् ।
पत्यागमं पश्यति मञ्चकस्था सा राजपुत्री परिता सखीभिः ॥६॥
विलोकयन्ती रमणं क्षपायां राजन्यवंश्या गुणशीलपूर्णा ।
आज्ञां ददत्यालिगणेभ्य एभ्यस्त्वाकारितुं स्वं पतिमात्तकामा॥७॥
आकारितः सर्वविभूषिताङ्गो रत्युत्सुकश्चारुदुकूलधारी ।
कन्दर्पलावण्यतनुः प्रियोऽस्याः समागतः प्राङ्गणमङ्गनायाः ॥८॥
आलोक्य मञ्चात्सहसोत्थिता सा तमागतं वल्लभमायताक्षी ।
पत्यग्रतो वाक्यमुदीरयन्ती विलम्ब एवं किमहो ! प्रियाद्य ॥९॥
गते मदीये दिवसे प्रिय ! त्वं नैवागतोऽस्यद्य किमत्र कार्यम् ।
तत्रैव गच्छेति तमाह वाक्यं सा भामिनी कम्पपराधरोष्ठी ॥१०॥
एतत्समाकर्ण्य वचस्तदीयं गतः स्वहर्म्ये रमणोऽन्यनार्याः ।
विवादजानारुणलोचनः सद्रत्युच्चलत्कुण्डलदत्तमाभः ॥ ११ ॥
महाभिमानान्नृपजा तदानीं व्रजन्तमेनं पतिमत्युदारम् ।
ब्रवीति नैवानिरुपारुणाक्षी कम्पातुरा कर्कशवादिनी च ॥१२॥
गतेऽन्यकान्ताभवनं तदानीं स्वनायके मन्मथचारुवेषे ।
जाता पुरन्ध्री विरहाकुलाङ्गी भिन्नाऽतितीक्ष्णैर्मदनेषुभिः सा ॥१३
नरेन्द्रजाता विरहानुतापैः सन्तापिता रोदिति हि प्रगूढम् ।
अधोमुखी यत्र निरुद्धकण्ठी सखीमुखालोकनजातलज्जा ॥१४॥
विचिन्तयन्ती लिखति क्षितिं सा तदाङ्गना पत्युरनादरं तम् ।
भुजाङ्गुलीभिर्विलसन्नखाभिर्यस्मिन्नृतौ विस्मयकारिका तु ॥१५॥
चिन्तातुरा मन्मथतापखिन्ना मुञ्चत्यनेकानि विभूषणानि ।
मुक्तावलीमुख्यमहत्कृतानि सन्दह्यमाना विरहानलेन ॥१६॥
तद्वैपरीत्यं बहलं कृशाङ्ग्या जातं परिस्कारगणस्य तत्र ।
तापापहं वस्तु शरीरदाहं यद्दृश्यते चेति नृपाङ्गनायाः ॥१७॥
तया धैर्यमनङ्गबाणैर्विभिन्नमूर्त्या गतसाधुमत्या ।

विभापयन्त्या वचनं विरुद्धं त्वेवंविधां तां प्रवदन्ति सख्यः॥१८॥
हे राजकन्ये! हठतस्तयोच्चैरनादरो यस्तव एष पत्युः।
तस्य प्रसादात्सकलोऽनुतापः प्राप्तोऽयमङ्गान्तरवर्त्तमानः॥१९॥
सख्यो हि युष्माभिरनेकवारं निवेद्य पत्युः प्रणतिं मदीयाम्।
उपाय उच्चैर्विविधैर्विधेयो येनायमीड्यो गृहमेति भर्त्ता॥२०॥
पत्या विना मां विरहाकुलाङ्गीं दहन्ति शैत्यान्यपि भूपणानि।
कर्पूरकृष्णागुरुचन्दनाद्यान्यनेकधा कोमलपल्लवाश्च॥ २१॥
स्थिरं तदेतत्खलु जीवितं मे यदा प्रियो मद्गृहमेष्यतीदम्।
आलयग्रतः सेति वदत्युदारं यस्मिन्नृतौ कौतुकनित्यपूर्णे॥२२॥
वचः समाकर्ण्य तदीयमित्थमाल्यः प्रयाताः पतिगेहमस्याः।
तदाऽभिनेतुं रतिकामुकायाः कन्दर्पसन्तापितमानसायाः॥२३॥
गदन्ति तास्तद्भवमार्त्तचित्तं हे कान्त! सा ते रमणी मृगाक्षी।
त्वया विना तिष्ठति देहमात्रा व्रजेति तन्मन्दिरमार्त्तिपूरः॥२४॥
कान्ताऽभिलापादभिमानमस्यास्त्यक्त्वागतस्तत्सदनं नरेन्द्रः।
सोऽयं तदाहून उदारचेता अत्युत्सुकः सात्त्विकपूर्णकायः॥२५॥
समागतं वल्लभमात्मगेहं प्रेक्ष्याङ्गना सा गमिताऽऽदरेण।
आलिङ्गितुं स्वामिनमाशु तुष्टा यस्मिन्नृतौ वाञ्छितपूर्वकामा॥२६
तौ दम्पती स्वं विरह महान्तं परस्परं सद्वचसौ ब्रुवाते।
प्रफुल्लनीलोत्पलपत्रनेत्रौ मुदान्वितौ मञ्जुलवादिनौ च॥ २७॥
अथान्यतो सन्नृतुरेव सोऽयं वर्षाभिधेयः प्रमदोत्सवाढ्यः।
अनेकचिन्ताकुलजातलोको देशान्तरस्थागमनाभिरामः॥ २८॥
व्यग्रा इहत्ता धनिनः समस्ताः पयोधरासारभयाद्विधातुम्।
अनङ्गभीमायुधखिन्नदेहाः प्रगृहगेहं प्रमदामहेच्छाः॥ २९॥
यस्यागमे चातकमण्डलीय नदन्त्यनेकविकल्पैर्महद्भिः।
विलोकयन्ती नभ्रदं सुपूर्णं तडिल्लताविस्फुरणाढ्यितं च॥ ३०॥
कुर्वन्ति केका रुचिरां मयूराः श्रुत्वा तदानीं घनगर्जितानि।

इति श्रीकाव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनकुलोदय-
वर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

श्रीमन्मण्डनसङ्घपस्य रुचिरां वंशप्रशस्तिं परा-
मुक्त्वा वर्णनमेतदेव विविधं विद्वन्मनस्तोषदम् ।
रम्ये काव्यमनोहरे विरचिते व्याख्यातसन्नायके
तन्नानाविधदानमानविनयप्रीतिप्रहृष्टः कविः ॥ १ ॥
यदुद्भवाः पुण्यधियो महान्तः कीर्त्यञ्चिता जीवदयाकुलाङ्काः ।
नन्दन्ति जन्याः स तु लोकमध्ये श्रीमालवंशो जयति प्रकामम् ॥ २
गोत्रे स्वर्णगिरीयके समभवज्जावालसन्पत्तने ।
श्वाभूरित्यभिधानभून्मतिमतां वर्यः प्रधानेश्वरः ।
श्रीसोमेश्वरभूभुजः प्रतिदिनं यातोन्नतिः ख्यातिते
व्यापारे निखिले सुकीर्त्तिविमले लोकोत्सवालङ्कृते ॥ ३ ॥
तस्यात्मजस्त्वभयदोऽभवदत्र वंशे श्वानन्दनामनृपतेः सकलप्रधानम् ।
चातुर्यनिर्मलगुणोत्तमकर्मकीर्त्तिः सद्याचकौघसनतामितदत्तभूतिः ॥
यो गुर्जरान्नृपवराद्विजयश्रियं वै लेभेऽभ्यमित्र इह धैर्यगुणैः प्रशस्तः ।
जावालनाम्नि नगरे स बभूव वर्यः श्रीमन्निकेतनविभासितदिग्विभागे ॥
तस्मादभूदम्बडनामधेयः स्वविक्रमैस्तर्ज्जितवैरिवर्गः ।
योऽरोपयत्स्वर्णगिरौ गरिष्ठे राजन्यवर्ये वरविग्रहेशम् ॥ ६ ॥
समजनि कुलप्रदीपः तदङ्गजः सहणपालनामेड्यः ।
यो मोजदीननृपतेर्लेभे सर्वप्रधानमुख्यत्वम् ॥ ७ ॥
कच्छपतुच्छाह्वयजं देशं बद्धं नृपालसैन्यैस्तु ।
क्रन्दितजनकारुण्यात्स्वव्यापारैर्विमोचयामास ॥ ८ ॥
एकोत्तरशतताक्ष्यान्पवनाधिपभूभुजे प्रीत्या ।
स ददौ तेनातिमुदा तस्मै दत्तामरत्नवाः सप्त ॥ ९ ॥
आसीत्ततो वंशधुरं दधानो नैणाभिधानो गुणकीर्त्यमानः ।
श्रीमत्सुरत्राणपरंपराहजल्लालदीनार्पितसर्वमुद्रः ॥ १० ॥

श्रीचाहडस्य तनयौ सनयौ सवेपौ
चन्द्रश्चकास्त इति चानुजखेमराजः ।
राजन्मयूखमणिकाञ्चनकुण्डलाढ्यौ
कन्दर्पचारुतनुसंनिभविग्रहौ च ॥ २२ ॥

जीरापल्यभिधानके पुरवरे श्रीचाहडः सङ्घपो
यात्रां संविदधे तथार्बुदगिरौ तीर्थे व्ययं तादृशम् ।
सर्वत्रागतसङ्घपालनपरो वंशे प्रथातोन्नतिः
वित्तैर्वाजिभिरंशुकैर्बहुविधैः संपूरयन्तं पृथक् ॥ २३ ॥

श्रीमद्वाहडसङ्घपस्य तनयौ द्वावुत्तमाभौ भृशम्
राजेते तु समुद्रसङ्घप इति ख्यात्या विशिष्टो भुवि ।
श्रीमन्मण्डनसङ्घपस्तदनुजः श्रीमालभूपामणिः
दारिद्र्यौघतमःप्रचण्डतरणिः सत्सूरिचिन्तामणिः ॥२४॥

श्रीवाहडः संविदधे सुतोपायात्रां गिरौ रैवतनामधेये ।
सङ्घाधिपत्यं प्रथमं विधाय वित्तैस्तुरङ्गैर्बहुचारुचेलैः ॥ २५ ॥

श्रीदेहडस्य तनयोऽपि जयत्यभीष्टः
श्रीधन्यराज इति विस्तृतनामधेयः ।
लावण्यमन्मथतनुर्गुणराजमानः
केयूररत्नमणिशोभितपादपद्मः ॥ २६ ॥

श्रीनेमिनाथतनयेऽर्बुदनामधेये (?)
यात्रां व्यधान्महितदेहडसङ्घपः सः ।
अत्यन्तसङ्घपरिपालनधीरचेता-
श्चातुर्यवर्यपरिपूरितदिग्विभागः ॥ २७ ॥

श्रीकेशिराजनृपतिं हरिराजसंज्ञं
भूपं तथाऽमरदासमहीपतिं च ।
योऽमोचयद्दृढलशृङ्खलपीडिताङ्गं
सर्वोपकारकरणैर्विलसत्सुकीर्तिः ॥ २८ ॥

सोऽयं वराटलूणारवाहडोत्तमजन्मनाम् ।
... मोचयद्बन्धनानि वै ॥ २९ ॥

श्रीपद्मसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां मनोज्ञां निजदेवभक्त्या ।
श्रीपार्श्वनाथस्य च कामदस्य व्यापारसंप्रीणितपातसाहिः॥३०॥
श्रीमङ्गलाख्ये नगरे सुयात्रां सुतीर्थे आल्हाभिधसङ्घपालः ।
दानं ददानः सततं जनेभ्यो वित्तौघपूर्णः प्रथितः पृथिव्याम्॥३१॥

जीरापल्लीमहातीर्थ मण्डपं तु चकार सः ।
उत्तोरणं महास्तम्भं वितानांशुकभूपितम् ॥ ३२ ॥

श्रीपाहुसङ्घाधिपतिश्चकार यात्रां स्वकीयैर्गुरुभिः समं सः ।
दानाय तुष्टो जिनभद्रमुख्यर्जीरादिपल्ल्यर्बुदनामतीर्थे ॥ ३३ ॥
एवंविधाः पट्टतनया महान्तो जयन्ति ते झञ्झणसङ्घपस्य ।
सम्पन्नवित्ताः सचिवाःसमस्ताः पुन्दालिमस्याजितकीर्तिसङ्घाः ॥
एतत्कुले श्रीजिनवल्लभाख्यो गुरुस्ततः श्रीजिनदत्तसूरिः ।
सुपर्वसूरिस्तदनुक्रमेण वभूव वर्यो वहलैस्तपोभिः ॥ ३५ ॥
ततोऽभवच्छ्रीजिनचन्द्रसूरिः जिनादिसूरिर्जिनपद्मनामा ।
अतो गुरुः श्रीजिनलब्धिसूरिस्ततोऽभवच्छ्रीजिनराजसूरिः॥३६॥
जयत्यतः श्रीजिनभद्रसूरिः श्रीमालवंशोद्भवदत्तमानः ।
गम्भीरचारुश्रुतराजमानः तीर्थाटनैः सन्ततपूतमूर्तिः ॥३७॥

क्रमेणैवंविधेनैव गुरवः पट्टभाजिनः ।
राजन्ते वरभक्त्या मे पूजिता ये तदन्वये ॥ ३८ ॥

एवंविधानुक्रमराजमाने वंशे गरीयान्किल मण्डनोऽयम् ।
सुहृज्जनैर्नन्दति सार्द्धमेव परोपकारैकविचारचेताः ॥ ३९ ॥
जिनप्रसादात्सकलोन्नतिस्ते भूयाद्गभीरस्य च पुण्यसिन्धोः ।
आचन्द्रतारं भुवि मोदमानः श्रीमान्यशस्वी भव मण्डन ! त्वम्॥४०॥

: सेवानुगानामगणितधनदो याचकानां परेणाम्
जेता नीतावभिज्ञः सफलितवचनः सत्सभास्तूयमानः ।
भौयौदार्यधैर्यप्रभृतिवहुगुणैः ख्यातिनः सर्वदिक्षु
क्ष्मालोके मण्डिरायुर्भवतु गुणनिधिर्मण्डनो वै वदान्यः॥४१॥

धिगतो यथोचितकृ निर्धर्मकरुत्यादगो

विप्राणामनुपन्नको यशसि सुप्रीतिः शुचिर्भाषणः ।
गजयाधिरस्य धनार्थिदोऽल्पमतिर्मानोन्नतिः सन्ततम्
दीर्घायुर्भव मण्डन ! क्षितितले कीर्त्येकचित्तः सदा ॥४२॥
सुश्रीकः श्रुतपारगः सुवचनः सत्यप्रतिज्ञः सदा
साहित्यामृतलालसो बहुमतः सञ्जातशास्त्रादरः ।
दातृत्वैकनिधिर्गुणैकजलधिश्चातुर्यचर्यावधि-
स्त्वायुष्मान्भव मण्डनावनितले संस्तूयमानो बुधैः ॥४३॥
हेमाद्रेर्गिरयो गरुत्मत इमाः पक्षालयो भास्वत-
स्तेजांस्यादिकिरस्य सूकरगणा वृक्षाः सुरद्रोरिव ।
श्रीमन्मण्डन ! निम्नगा जलनिधेश्चिन्तामणेः प्रस्तरा
यस्यायान्ति गुणैर्नृपा ननु तुलां स त्वं चिरायुर्भव ॥४४॥
दानेनार्थिजनाः कृता नृपतिवत्प्रौढया कृता दीनवत्
ज्ञातृत्वेन विवादिनः प्रतिदिन येन क्षणान्निर्जिताः ।
ऐश्वर्येण जिताः समस्तधनिनो व्यापारसन्मण्डनो
जीयान्मण्डनसङ्घपः स तु मुदा दारिद्र्यदुःखापहः ॥४५॥
सोऽयं नन्दतु मण्डनः क्षितितले देवाः स्वहस्तार्चिता
येनोद्धूपसुगन्धचन्दनमहत्पुष्पोपहाराक्षतैः ।
साकं पुत्रकलत्रसेवकजनैस्तादृक्सुहृद्भिर्मुदा
दुर्गे मण्डपनामधेयरुचिरे सौधप्रभादीपिते ॥ ४६ ॥
एवंविधं काव्यमनोहरं त्रै महेश्वरेणात्ममतिप्रभावात् ।
अकारि यत्नेन महीयसेदं श्रीमण्डनेन्द्राय विदेऽभिधातुम् ॥४७॥
इतिश्री काव्यमनोहरे महाकाव्ये महेश्वरकृतौ श्रीमण्डनवंशवर्णनो
नाम सप्तमः सर्गः ॥
संवत १५०४ वर्षे मार्गशिर्षकृष्णपक्षषष्ठ्यां रवौ दिने लिखितं
विनायकदासकायस्थेन ॥
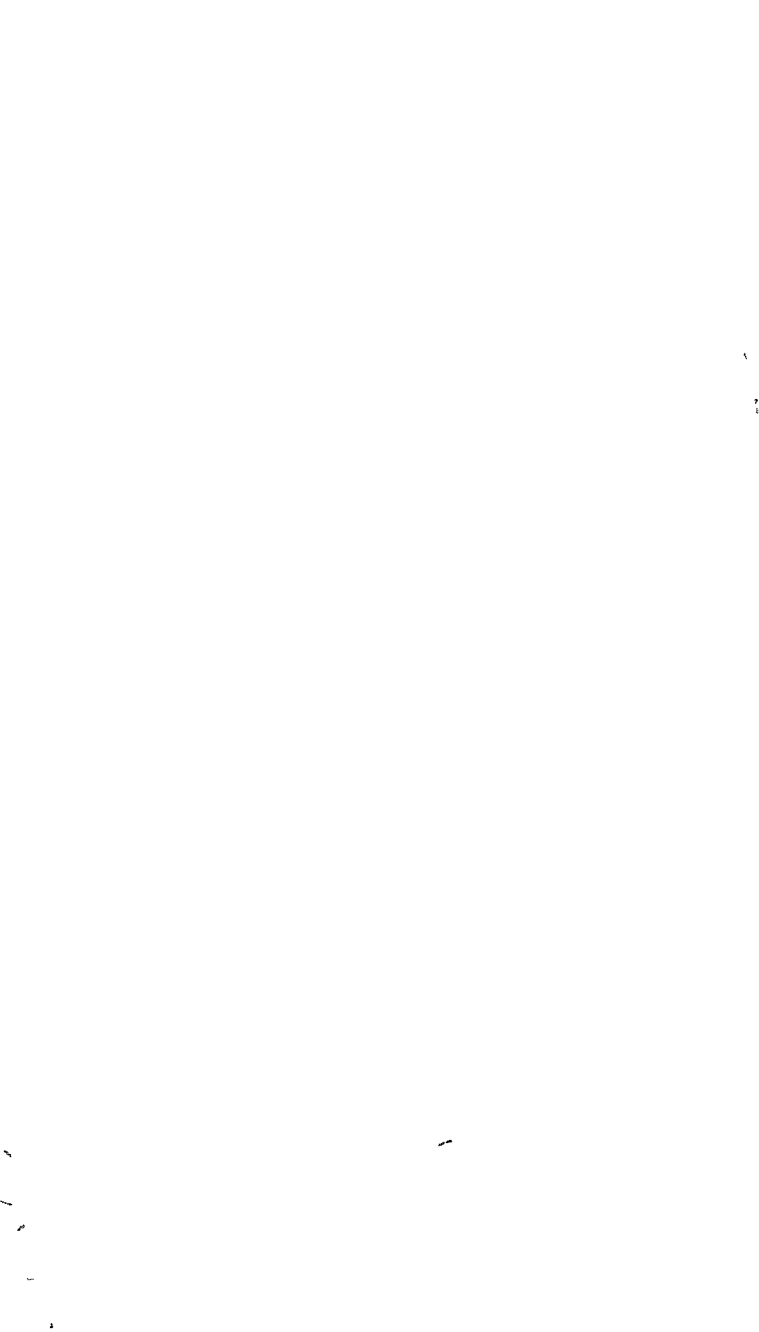
ॐ अर्हम्

हेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

मण्डनग्रन्थाङ्कः

मण्डकादम्बरीदर्पणम् ॥

महस्तन्मङ्गलं नित्यं भूयसे श्रेयसेऽस्तु वः ।
कामं पुष्णाति यत्पुंसां कामवर्जितमप्यहो ! ॥ १ ॥
वंशः सोनगिरो नाम वर्द्धते वसुधातले ।
श्रीमाल इति विख्यातः श्रूयते यः शुभावहः ॥ २ ॥
प्रसन्नमधुरोदारप्रकृतिर्न्या[न्या]प्तभूतलः ।
महतां मन्त्रिरत्नानामाकरो यः प्रशस्यते ॥ ३ ॥
तत्रासीन्झंझणो नाम विभुर्विश्रुतवैभवः ।
जाते यस्मिञ्जगत्सर्वं महन्मङ्गलमन्वभूत् ॥ ४ ॥
चाहडप्रमुखास्तस्य शाश्वतौदार्यशालिनः ।
षडभूवन्सुता मूर्त्ताः षड्गुणा इव मन्त्रिणः ॥ ५ ॥
चाहडस्यानुजस्तेषु बाहडो मन्त्रिपुङ्गवः ।
वसन्त इव कालेषु माननीयोऽभवद्गुणैः ॥ ६ ॥
दान एव धनं बन्धुरतिथिर्दानमा[म]र्ज्जनम् ।
तस्य धर्मप्रवृत्तस्य बभूवुर्विश्रुता भुवि ॥ ७ ॥
तस्याभूत्तनयो नाम्ना मण्डनो विश्वमण्डनः ।
शोभते यः शुभोदारः स्वयंवरपतिः श्रियः ॥ ८ ॥
सदालक्ष्मीसरस्वत्योर्बद्धसापत्न्यवैरयोः ।

वर्द्धते महती स्पर्द्धा मन्दिरे यस्य बन्धुरे ॥ ९ ॥
तरुच्छायेव तप्तस्य तृषितस्येव दीर्घिका ।
निर्द्धनस्येव च निधिर्जगतो योऽस्य जायते ॥ १० ॥
सर्वज्ञचूडामणिना सर्वपापापहारिणा ।
सदानन्दकृता येन द्विचन्द्रं दृश्यते जगत् ॥ ११ ॥
कृतिनो रुक्मसत्त्वस्य कृष्णस्येवाच्युतात्मनः ।
भ्राता समग्रगो यस्य बलभद्र इवाभवत् ॥ १२ ॥
महीतलमहेन्द्रस्य मालवानामधीशितुः ।
स मन्त्री समभूत्प्राज्ञो वाचांपतिरिवोज्ज्वलः ॥ १३ ॥
न भ्रातृषु न मित्रेषु न ज्ञातिषु न बन्धुषु ।
भवन्त्युर्वीपतेरस्य तस्मिन्यत्प्रेमशाश्वतम् ॥ १४ ॥
स कदाचिन्नृपः सायं समये शर्वरीमुखे ।
विद्यानिधिममुं प्राह विद्वद्गोष्ठीमधिष्ठितः ॥ १५ ॥
कादम्बरीकथाबद्धकौतुकं हृदयं मम ।
कदापि कालो न श्रोतुं निविष्टस्य नृरक्षणे ॥ १६ ॥
तदिदानीं त्वया सम्यक् सा संक्षेपेण कथ्यताम् ।
मतिवैभवनिर्माणवाङ्मयेन ममाग्रतः ॥ १७ ॥
इत्येवमर्थितो राज्ञा मन्त्रिषु प्रथमेन सः ।
बद्धाञ्जलिरिदं प्राह मण्डनो मन्त्रिशेखरः ॥ १८ ॥
कादम्बरीकथा स्वामिन् ! महती च महाद्भुता ।
सा संक्षिप्यैव कथिता बाणेनापि महाधिया ॥ १९ ॥
देवी कादम्बरी दिव्या चन्द्रापीडः सचन्द्रमः ।
तयोर्नैवावधिः शङ्के गौरवेषु गुणेषु च ॥ २० ॥
तथापि शासनाद्देव ! तव संक्षिप्य तां कथाम् ।
वक्ष्ये वाचा न गर्वेण सर्पणीयं महाजनैः ॥ २१ ॥
बाणस्य वर्त्मना गन्तुर्मम साम्यपराधिना ।

मतङ्गजमतं वर्त्म मशकैः किं नु वर्ज्यते ? ॥ २२ ॥
श्रीमानभूदुज्जयिन्यां तारापीडाभिधो नृपः ।
आमेरुल्ङ्कमखिलामवनीमन्वभुङ्क्त यः ॥ २३ ॥
कूले कूले पयोधीनां कुञ्जे कुञ्जे च भूभृताम् ।
गीयते यस्य गीर्वाणगणैर्गुणवतो यशः ॥ २४ ॥
यस्य यात्रासु धरणी रमणीव रजस्वला ।
अभ्यषेचि द्विपामद्भिरसूत च सुतां श्रियम् ॥ २५ ॥
पीताम्भसि वियत्सिन्धौ यस्य यात्रासु पांसुभिः ।
तत्र स्वर्णसरोजानि दधुः स्थलसरोजताम् ॥ २६ ॥
मुक्तकोशे मुहुर्यस्य कृपाणे कृतिनो रणे ।
मुक्तकोशाः स्वयं चापि बभूवुरतिभूभुजः ॥ २७ ॥
ततो विलासवत्याख्या तस्य सर्वगुणोत्तरा ।
बभूव महिषी पत्युः पशूनामिव पार्वती ॥ २८ ॥
सर्वसौभाग्यसरणिः सौन्दर्यामृतचन्द्रिका ।
रराज सा रतिपतेः शक्तिर्मूर्तेव मोहिनी ॥ २९ ॥
समानगुणशालिन्या सदृशोदाररूपया ।
तया चकाशे भूपालः पौर्णमास्येव चन्द्रमाः ॥ ३० ॥
शुनासीरनिभस्यास्य शुकनास इति श्रुतः ।
वाचांपतिरिवान्योऽभून्मन्त्री मन्त्रविदां वरः ॥ ३१ ॥
प्राणेभ्योऽपि प्रियतमं प्रतिरूपमिवात्मनः
भूमेरर्द्धांशभोक्तारं वितेने तं विशांपतिः ॥ ३२ ॥
वशिष्ठादलघिष्ठस्य तस्य रुन्धत्यरुन्धताम् ।
मनोरमेति नाम्नासीन्मन्त्रिणो वामलोचना ॥ ३३ ॥
विभुस्तस्मिन्स विन्यस्तविश्वभारो विचक्षणे ।
शेषन्यस्तधुरः सौरिरन्वहं सुखमन्वभूत् ॥ ३४ ॥
स पात्रं सर्वसौख्यानां भवन्नपि च पार्थिवः ।

सुखं न लेभे शुचिरं सुतजन्मरसामृतम् ॥ ३५ ॥
नृपः कदाचिन्निर्विण्णो निरपत्यतयात्मनः ।
बभूव चिन्तानिरतः सह देव्या च मन्त्रिणा ॥ ३६ ॥
किमर्चिता न कृतिनः किं सत्कर्म कृतं नवा ।
किं न पात्रे कृतं दानं किं मे वन्ध्यत्वकारणम् ? ॥३७॥
पुत्रस्त्रायत इत्येव पुन्नाम्नो नरकात्पितॄन् ।
स न चेदस्मि गर्तोऽहमुभयोरपि लोकयोः ॥ ३८ ॥
किमैश्वर्येण किं दारैः किं राज्येन किमायुषा ? ।
कुलधुर्वाहकः कोपि न चेल्लभ्येत नन्दनः ॥ ३९ ॥
अपुत्रिणः परार्थोऽयमाधिपत्यपरिग्रहः ।
मन्ये वर्षधरस्येव मत्कलत्रोपसङ्ग्रहः ॥ ४० ॥
विभुत्वं पुत्रहीनस्य विधवाकण्ठभूषणम् ।
भस्मन्येव हुतं भाग्यं सम्पत्काननचन्द्रिका ॥ ४१ ॥
पुत्रात्मनि पुमर्थेऽस्मिन्पौरुषाणामगोचरे ।
विना मम गतिर्नान्या भवं भक्तार्त्तिभञ्जनम् ॥ ४२ ॥
निश्चिन्त्यैवं नृपः पत्न्या सचिवेन च संयुतः ।
तपश्चरितुमारेभे महेशन्यस्तमानसः । ॥ ४३ ॥
ततः कदापि शर्वर्यां स्वप्ने स्वं विशदाननम्
अपश्यदैन्दवं विम्बमवनीपालवल्लभा ॥ ४४ ॥
कयापि करयोर्दत्तं पुण्डरीकं प्रहृष्टया ।
ददर्श दयिता चापि शुकनासस्य शोभनम् ॥ ४५ ॥
ततः सा नृपतेः पत्नी तपसां महतां फलम् ।
बभार गर्भं चन्द्रस्य विम्बं वीचिरिवाम्बुधेः ॥ ४६ ॥
आनन्दनमशेषाणामङ्गाभरणमद्भुतम् ।
दिने दिने यं दधौ दौर्हृदलक्षणम् ॥ ४७ ॥
रुरुचे रोमलतिका तस्या मध्ये तनीयसी ।

ऐन्द्रीं पूर्वमथागस्त्यभूषणां वारुणीं ततः ।
अनन्तरमुदीचीं च स जगाम शनैर्दिशः ॥ ७४ ॥
चतुर्भिरब्दैरितश्च चतस्रोऽपि विजित्य सः ।
चतुराननवर्येन चतुरो यशसाऽभवत् ॥ ७५ ॥
चतुर्भिर्वत्सरैः सर्वां स विजित्यैवमुर्वरीम् ।
नाम हेमजडं भेजे गरः स्वर्णपुराभिधम् ॥ ७६ ॥
तत्र जित्वा रिपून्सर्वान्सुचिरान्श्रमार्दितम् ।
बलं विश्रामयामास कश्चित्कालमुदारधीः ॥ ७७ ॥
ततः कदाचिन्मृगयां तत्राद्रेस्तटकानने ।
आतन्वानोऽयमद्राक्षीदद्भुतं किन्नरद्वयम् ॥ ७८ ॥
वपुषा मनुषाकारं मुखेन तुरगाकृति ।
तद्दृष्ट्वा हृदयं तस्य बभूवोदितविस्मयम् ॥ ७९ ॥
तद्ग्रहीतुमनास्तावत्कुमारः कुतुकावहम् ।
विमुक्तकुशयेवाश्ववेगाद्रूमधावयत् ॥ ८० ॥
तथा स तरसा वाजी ययावुर्वीोल्लसत्स्फट ।
यथा न यान्ति पुरतो मनश्चास्य महाद्रमम् ॥ ८१ ॥
महत्या वाञ्छयाविष्टो वाजिना वायुरंहसा ।
अत्यवाहयदानीत पन्थानं पञ्चयोजनम् ॥ ८२ ॥
इदं गृहीतमित्येव तस्यानुद्रवतः पुरः ।
अद्रेः शिखरमत्युच्चमश्वोऽगम्यमवाप तत् ॥ ८३ ॥
स विक्रुश्य कुशां तान्द्वारयन्सत्वरं हयम् ।
करेणास्फालयन्कण्ठं विहस्यैवमचिन्तयत ॥ ८४ ॥
अकस्मादागतमियमहो मदविवेकिता ।
महदूरमिदं वर्त्म वनं मानुषवर्जितम् ॥ ८५ ॥
किमस्मिन्कृतवानस्मि कौतुकं किन्नरद्वये ।
गृहीतेनागृहीतेन किं वानेन प्रयोजनम् ॥ ८६ ॥

क्वाहं क्व नु बलं क्वाध्वा क्व गन्तव्यमितः परम् ।
वैशिविरं प्रति यास्यामि वर्त्मना केन वा पुनः ? ॥ ८७ ॥
गृहीत्वा यदि गमिष्यामि वर्त्म वाजिखुराङ्कितम् ।
तन्न दृश्यते पाषाणैः पर्णैरपि परिस्तृतम् ॥ ८८ ॥
विधिनाश्वमुखव्याजात्सत्यं नीतोऽस्मि सम्प्रति ।
भवन्ति भाजनान्येवमापदामविवेकिनः ॥ ८९ ॥
तुरगस्तृषितः सोऽयमहमप्यधिकश्रमः
पूषा ललाटं तपति पूर्वभागोज्झितं दिनम् ॥ ९० ॥
इति संचिन्तयन्नेव सलिलान्वेषतत्परः ।
शनैः सञ्चारयन्नश्वं चचार परितः श्रमी ॥ ९१ ॥
चरन्नितस्ततस्तत्र वने खिन्नः पदे पदे ।
कालेन महता कश्चित्पन्थानं पर्यलोकयत् ॥ ९२ ॥
विकीर्णं मिश्रशैवालैर्मृणालैरर्द्धखण्डितैः ।
पङ्किलस्थलमार्द्राभिः करिणां पदपङ्क्तिभिः ॥ ९३ ॥
पथानेन परं हृष्यन्नतीत्य स्तोकमन्तरम् ।
अपश्यदमलोदारवारिपूरं महत्सरः ॥ ९४ ॥
समुद्रस्येव हृदयं मानसस्येव मातृकाम् ।
सरितां जागमिव नत्सविनारमिवाम्भसाम् ॥ ९५ ॥
रविरथ्यतुरङ्गाणां खुरकुद्दालकुट्टनैः ।
अधस्त्रुटितमाकाशखण्डमेकमिव च्युतम् ॥ ९६ ॥
अम्भोभिररविन्दानां मकरन्दसुगन्धिभिः ।
अम्बुपानुपयोगाणामधिवासितकुन्तलम् ॥ ९७ ॥
सञ्चरन्त्याः सदा नैजमगोजविपिने श्रियः ।
दधन्नूपुरनिःस्वानमियं कारण्डनिःस्वनैः । ॥ ९८ ॥
अमृतस्यन्दशालिन्यमन्तराकीर्णशैवलम् ।
[illegible] ॥ ९९ ॥

कर्णानुकूलशकुनिकलकोलाहलाकुलम् ।
कौरवाणामिव स्थानं सञ्चरद्धार्त्तराष्ट्रकम् ॥ १०० ॥
स्वच्छां वरपरिष्कारपयोधरभरश्रियाम् ।
आनन्ददाशासु दृशामादर्शश्रियमद्भुताम् ॥ १०१ ॥
तमालतालहिन्तालकृतमालाभिद्रुमैः ।
त्रिविधैर्बहुभिः पूर्णवेलावनिविराजितम् ॥ १०२ ॥
प्रत्युद्व्रजद्दिवाम्भोजबन्धुभिः वीचिमारुतैः ।
सर्वेन्द्रियानन्दकरं स ननन्दाभिवीक्ष्य तत् ॥ १०३ ॥
ततोऽवतीर्य तुरगाद्विपर्याणं विधाय तम् ।
भूमौ विलुठितं कृत्वा व्यगाहयदमुं जलम् ॥ १०४ ॥
परितः परिमृश्याङ्गं पाणिभ्यामात्मनो विभुः ।
अश्वमारचितस्नानमपाययत पुष्करम् ॥ १०५ ॥
तत उत्तीर्य सलिलान्मृणालानि विखण्ड्य च ।
तमालच्छायमाश्रित्य विशश्राम विभुः क्षणम् ॥ १०६ ॥
अथाकर्णितमश्वेन शश्वदुत्कर्णशालिना ।
स कण्ठतन्त्रीस्वरयोरशृणोद्द्वयमद्भुतम् ॥ १०७ ॥
तद्रहस्यं ततो ज्ञातुं प्रजगामाश्व वाहनम् ।
ददर्शास्योत्तरे तीरे शूलिनः शून्यमालयम् ॥ १०८ ॥
बद्ध्वा तत्रापि बहिर्वाहं बद्धविस्मयमानसः ।
प्रविश्य दृष्ट्वा प्राणंसीत्तत्र शम्भुं चतुर्मुखम् ॥ १०९ ॥
देवस्य दक्षिणे भागे ददृशे कापि तद्वपुषी ।
गायन्ती कौमुदी गौरा तरुण्यपि तपस्विनी ॥ ११० ॥
शङ्खगर्भादिवोद्भूता चन्द्रबिम्बादिवोदिता ।
श्वेतद्वीपादिवानीता श्वेतनिम्नामिव देवता ॥ १११ ॥
सर्वानवद्यसर्वाङ्गीं तरुणीं च तपस्विनीम् ।
निर्निमिषो विलोक्याथ चिन्तामन्तरधत्त च ॥११२॥

वपुर्महाद्भुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।
किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसाहसे ॥ ११३ ॥
अनुरूपमदृष्ट्वैकमथवा वरमात्मनः
तपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्द्रार्द्धशेखरात् ॥११४॥
विचिन्त्यैवं विधिबलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।
गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥११५॥
ततः सा नियमान्ते तं स्निह्यन्ती स्निग्धया दृशा ।
स्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रमम् ॥ ११६ ॥
तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।
कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तच्छेषं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥
कुतोऽसि क्व नु गन्तासि कुत्रत्योऽसि च कोऽसि च ? ।
वद भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥११८॥
श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।
दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥११९॥
ततो निगदितात्मीयवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।
तस्याः पप्रच्छ बालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥
सा तेन पृष्टा वक्त्रेण नाडिनेवाश्रुलोचना ।
दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दशाम् ॥१२१॥
किं मया कृतमित्यन्तःखिन्नेनाश्वासितामुना ।
वक्तुमारभतात्मीयं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥
भद्र ? पापीयसी माहं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।
तथापि तव वाञ्छा चेत्को दोषः शृणु कथ्यते ॥१२३॥
अस्ति राजा चित्ररथो मित्रभूतो बिडौजसः
राजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यापि धुरन्धरः ॥ १२४ ॥
चक्रे चैत्ररथं नाम नन्दनादपि नन्दनम् ।
कैलासमेखलायां यः क्रमाद्यागमपद्धनम ॥ १२५ ॥

हेमकूटतटे कृत्वा हेमकुटाभिधं पुरम् ।
देवो यस्मै ददाविन्द्रः स्वयं स्वर्गमिवापरम् ॥ १२६ ॥
दृष्ट्वा दिवस्पतेः सख्युर्मानसाख्यं महासरः ।
वितेने तत्प्रतिद्वन्द्वि येनाच्छोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
तस्य हंस इति ख्यातो भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
यौवराज्याधिपत्यस्थो ज्ञायते ज्ञातिवंशजः ॥ १२८ ॥
तस्य हंसस्य गौरीति चन्द्रपादसमुद्भवा ।
बभूव महिषी मान्या शचीव शतयज्वनः ॥ १२९ ॥
तस्याहमभवं कन्या गौर्यामर्यमतेजसः ।
महता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
पितृभ्यां पुत्रहीनाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
अभूवमथ कालेन शनैरुन्मुक्तशैशवा ॥ १३१ ॥
ततः प्रादुरभूत्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
कूलंकषी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
उद्भिन्नस्तवकोदारस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
लतानामासल्लितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
अकारि नूनमानङ्गमध्यापयितुमागमम् ।
झङ्कारछद्मना भृङ्गैरोंकारध्वनिरुच्चकैः ॥ १३४ ॥
मनोभवमहाराजमणिकाहलधूर्वहः ।
पञ्चमः परपुष्टाना कश्चकारणकार्मुकम् ? ॥ १३५ ॥
अविकुर्वदनङ्गेन वस्तुनासीन्महीतले ।
दधुर्येन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
सपल्लवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्वभृविरे ॥ १३७ ॥
क्वचिन्मुखरकोकिलं क्वचनमाद्यदिन्दिरम् ।
क्वचित्सुरभिमारुतं क्वचनपुष्पितानोकहम् ॥१३८॥

वपुर्महाद्भुतमिदं वयो मदनवर्द्धनम् ।
किं वा कारणमेतस्यास्तपश्चरणसाहसे ॥ ११३ ॥
अनुरूपमदृष्ट्वैकमथवा वरमात्मनः
तपश्चरति तं लब्धुं शङ्के चन्द्रार्द्धशेखरात् ॥११४॥
विचिन्त्यैवं विधिवलं निन्दन्नेव नृपात्मजः ।
गीतान्ते किमपि प्रष्टुकामः क्षणमुपाविशत् ॥११५॥
ततः सा नियमान्ते तं स्निह्यन्ती स्निग्धया दृशा ।
स्वागतादिवचःपूर्वमनयन्निजमाश्रमम् ॥ ११६ ॥
तत्र सा फलमूलाद्यैस्तस्यातिथ्यं यथाविधि ।
कृत्वा तेन कृतानुज्ञा तच्छेषं समभुङ्क्त च ॥ ११७ ॥
कुतोऽसि क्व नु गन्तासि कुत्रत्योऽसि च कोऽसि च ? ।
वद भद्रेति पृच्छन्त्यै सर्वं तस्यै ततोऽब्रवीत् ॥११८॥
श्रुत्वा शुभनिधेरस्य कुलं नाम च वैभवम् ।
दृष्ट्वा रूपं च शीलं च दधौ मनसि विस्मयम् ॥११९॥
ततो निगदितात्मीयवृत्तान्तो नृपनन्दनः ।
तस्याः पप्रच्छ बालायाः तपश्चरणकारणम् ॥ १२० ॥
सा तेन पृष्टा वज्रेण ताडितेवाश्रुलोचना ।
दीर्घमुष्णं च निःश्वस्य दधौ कामपि दुर्दशाम् ॥१२१॥
किं मया कृतमित्यन्तःखिन्नेनाश्वासितामुना ।
वक्तुमारभतात्मीयं वृत्तमाजन्मसम्भवम् ॥ १२२ ॥
भद्र ? पापीयसी साहं वक्ष्ये किंवात्र मङ्गलम् ।
तथापि तव वाञ्छा चेत्को दोषः शृणु कथ्यते ॥१२३॥
अस्ति राजा चित्ररथो मित्रभूतो बिडौजसः
राजा गन्धर्वलोकस्य सर्वस्यापि धुरन्धरः ॥ १२४ ॥
चक्रे चैत्ररथं नाम नन्दनादपि नन्दनम् ।
कैलासमेखलायां यः कमप्यारामसद्भुतम् ॥ १२५ ॥

हेमकूटे कृत्वा हेमकूटाभिधं पुरम् ।
देवो यस्य कृतानिन्द्रः स्वयं स्वर्गमिवापरम् ॥ १२६ ॥
तस्या हिमवतः सानुमानस्ताख्यं महासरः ।
विनेने तस्मान्निर्गन्ति येनाच्छोदमिदं सरः ॥ १२७ ॥
तस्य हंस इति ख्यातो भ्राता भ्राजिष्णुविक्रमः ।
यौवराज्याधिपत्यस्थो जायते ज्ञातिवंशजः ॥ १२८ ॥
तस्य स्त्रीस्य गौरीति चन्द्रपादसमुद्भवा ।
बभूव महिषी मान्या शचीव शतयज्वनः ॥ १२९ ॥
तस्यामहमभवं कन्या गौर्यामप्रतिमतेजसः ।
मता श्वेतवर्णेन महाश्वेतेति नाम मे ॥ १३० ॥
पितृभ्यां पुत्रहीनाभ्यां पुत्र इत्येव मानिता ।
अभूवमथ कालेन शनैरुन्मुक्तशैशवा ॥ १३१ ॥
ततः प्रादुरभूत्कालो मधुर्वनविभूषणम् ।
फुल्लकर्षी कृतानङ्गकोलाहलकुतूहलः ॥ १३२ ॥
उद्भिन्नस्तबकोदारस्तनीनामुज्ज्वलश्रियाम् ।
लतानामालम्बितः प्रथमार्त्तवविभ्रमः ॥ १३३ ॥
अकारि नूनमानङ्गमध्यापयितुमागमम् ।
झङ्कारच्छमना भृङ्गैरोंकारध्वनिरुच्चकैः ॥ १३४ ॥
मनोभवमहाराजमणिकाहलधूर्वहः ।
पञ्चमः परपुष्टानां कञ्चकारणकार्मुकम् ? ॥ १३५ ॥
अविकुर्वदनङ्गेन वस्तुनासीन्महीतले ।
दधुर्येन दिने तत्र तरवोऽपि गुणान्तरम् ॥ १३६ ॥
सपल्लवैः सप्रसवैः सामोदैः सालिकोकिलैः ।
सहकारैः कृतानङ्गसहकारैर्बभूविरे ॥ १३७ ॥
क्वचिन्मुखरकोकिलं क्वचनमाद्यदिन्दिरम् ।
क्वचित्सुरभिमारुतं क्वचनपुष्पितानोकहम् ॥१३८॥

मनोहरमितस्ततो विहरमाणरागिव्रजम् ।
वनं तदिदमन्वहं मदयति स्म यूनां मनः ॥१३९ ॥

इतिश्रीमण्डनकादम्बरीदर्पणे प्रथमः परिच्छेदः

समये तत्र संवृद्धसकलोद्यानसम्पदि ।
सह मात्रा सरः स्नातुमच्छोदमिदमागमम् ॥ १ ॥
मातर्यत्राम्भसि स्नान्त्यां माधवारम्भमण्डितम् ।
व्यचरं वीक्षमाणाहं वनमेतन्मनोहरम् ॥ २ ॥
अथाघ्राय नवं कञ्चिदामोदमनिलाहृतम् ।
ततः शतपदीमात्रं समगच्छं तदुत्सुका ॥ ३ ॥
सञ्चरन्त्या मया तत्र पञ्चेषुरिव मूर्तिमान् ।
अलक्षि कश्चिदाश्चर्यविग्रहो मुनिनन्दनः ॥ ४ ॥
सख्युः सवयसो हस्तं समालम्ब्य सविभ्रमम् ।
वर्त्तमानो मधुरिव माधवेन वनान्तरे ॥ ५ ॥
वीतकामोचितेनैव वेषेण वनशालिना ।
कुलंकपमुजोन्मेषं कुर्वाणः कुसुमायुधम् ॥ ६ ॥
मुनिवेषधरो मूर्त्या विलास इव विग्रही ।
अनुतिष्ठन्निवानङ्गब्रह्मचर्यात्मकं व्रतम् ॥ ७ ॥
व्याकुर्वन्निव वेषेण वनिना रूपहारिणा ।
अदृष्टपूर्वमर्द्दनमर्थयोः कामपाशयोः ॥ ८ ॥
मदनस्येव मदनो विभ्रमस्येव विभ्रमः ।
सौन्दर्यस्येव सौन्दर्यं यौवनस्येव यौवनम् ॥ ९ ॥
कयापि सौरभाकृष्टकाननान्तरभृङ्गया ।
कान्तया वनमञ्जर्या कर्ण्णोत्तंसभूषणः ॥ १० ॥
ततस्तदाश्चर्यमाणायाः कौतुकान्मुनिनन्दनम् ।
मम मामाक्रामदभ्यन्तमानसं मकरध्वजः ॥ ११ ॥
स च मामपि कन्यां दृष्ट्वा विस्मयात् मां पुरा ।

विलुलत्कानिलस्पर्शो बभ्रामानिशरिवाकुलः ॥ १२ ॥
न व्याप तत्त्वनिर्मुक्तस्तावत्तमेतान्तः नरः ।
स्वयन्नगन्तानन्दः समं लक्ष्मीनिकार तौ ॥ १३ ॥
अन्योऽन्यमेतन्नात्राभ्यामावाभ्यामावयोर्मनः ।
तत्सा मोहयामास संन्यस्तस्त्रायुधः स्मरः ॥ १४ ॥
ततोऽभ्येत्य तौ नत्वा तन्मित्रमिदमब्रुवम् ।
स एष कस्य तनयः कस्येयं कल्पिकेति च ? ॥ १५ ॥
स चाह श्रूयतां बाले ! यदि शुश्रूषसे स्फुटम् ।
श्रीमान्मुनिः श्वेतकेतुः श्रूयते स्वर्विभूषणम् ॥ १६ ॥
तमभ्रसरसि स्नान्तं दृष्ट्वा तत्राब्जवर्तिनी ।
असूत श्रीरमुं पुत्रं तत्सौन्दर्योदितस्मरा ॥ १७ ॥
पुण्डरीकाभिधः सोऽयं पुण्डरीके यतोऽभवत् ।
कपिञ्जलोऽस्य कौमारादारभ्य सुहृदस्म्यहम् ॥ १८ ॥
इदानीमिन्द्रसदनादेव नन्तुमुपागतः ।
कैलासमौलिकलितकल्याणायतनं हरः ॥ १९ ॥
दृष्ट्वैनं द्विविपत्पूज्यं देवी नन्दनदेवता ।
कर्णे कल्पद्रुमल्लिकामकरोदस्य सादरम् ॥ २० ॥
तस्मिन्नेवं वदत्येव स्मितं स युवाऽब्रवीत् ।
यदि कौतुकमेतस्यां तव दास्यामि गृह्यताम् ॥ २१ ॥
इत्युक्त्वा स्वयमभ्येत्य स्वकर्णात्स्वेदशालिना ।
निदधे निजहस्तेन मम श्रवसि मञ्जरीम् ॥ २२ ॥
न विवेद तदा पाणिच्युतां स्फटिकमालिकाम् ।
अनयं हारपदवीमहमादाय ता द्रुतम् ॥ २३ ॥
तावत्समेत्य सहसा मातुर्मामाह चेटिका ।
स्नाता देवी त्वमायाहि स्नानार्थं भर्तृदारिके ! ॥ २४ ॥
इत्याकर्ण्य वचस्तस्या मातुर्वशविलीनया ।

मया गन्तुमुपक्रान्तं तत्र संस्थाप्य मानसम् ॥ २५ ॥
मनसा शून्यमिव च वर्त्तमानं पदे पदे ।
ततस्तं कुपितः प्राह कामलोलं कपिञ्जलः ॥ २६ ॥
क्व विरक्तिः क्व विषयः क्व समाधिः क्व लोकता ।
क्व प्रबोधः क्व वा मोहः क्व तपः क्व नु वा रतिः?॥२७॥
किमेवं क्षणमात्रेण जायसे विषयैर्जितः ।
त्वमप्येवं यदि सखे ! किं तपोभिः किमागमैः ? ॥ २८ ॥
कथं करतलभ्रष्टां कण्ठे च कलितां त्वया ।
अक्षमालामजानानो वर्त्तसे स्मरमोहितः ॥ २९ ॥
इति श्रुत्वा विलक्षो मा मन्वीथा मेवमाः सखे ! ।
अथवा नैव सोढाऽहमक्षमालाहरामिमाम् ॥ ३० ॥
इति कुप्यन्निव प्राह स च मां तरले ! त्वया ।
अदत्वा नैव गन्तव्यं ममाक्षलतिकामिमाम् ॥ ३१ ॥
निशम्य तन्निवृत्याह चक्षुर्निक्षिप्य तन्मुखे ।
समुत्कृष्याक्षमालेति हारमेव ममार्पयम् ॥ ३२ ॥
स च मन्मुखविन्यस्तनिजनेत्राञ्चलो युवा ।
मम मुक्तावलीमेव मेने स्वामक्षमालिकाम् ॥ ३३ ॥
हाराक्षलतयोरासीत परिवृत्तिर्यथावयोः ।
तस्मिन्नवसरे जाता तथैव मनसोरपि ॥ ३४ ॥
ततोऽहं सवितु प्राप्य मातुः स्नात्वा सरोवरे ।
तेन चोरितचित्तेव तया मदनमभ्यगाम् ॥ ३५ ॥
सर्वाः सर्वा बहिष्कृत्य तत्र तल्पैकसाक्षिणी ।
अनङ्गदुर्विलासानामभव पात्रमादिमम् ॥ ३६ ॥
मुषितेव प्रसुप्तेव मूर्च्छितेव मृतेव च ।
अवाच्यामचिकित्स्या च तादृशीमगमं दशाम् ॥ ३७ ॥
ततस्तरलिकां दृष्ट्वा सर्व्वां तत्र विलम्बिताम् ।

तत्करे स इमां मम विलिख्यार्यां वितीर्णवान् ॥ ३८ ॥
तारापलेशलतां मम हृदय ! निक्षिप्य वागुरां कण्ठे ।
अयि सुमुखि ! मन्मथःस्वयमपहर्तुं प्राणहरणमुद्युङ्क्ते ॥३९॥
इति गम्भीरिमामार्यां पठन्त्या मे पदे पदे ।
मनो बभूव मत्ता शोकेन चुलुकीकृतम् ॥ ४० ॥
क्षणं तल्पे क्षणं सौधे क्षणमुद्यानवीथिषु ।
न मे कामात्रमानायाः बभूव क्वापि विश्रमः ॥ ४१ ॥
न हारो न तुषाराम्बु न मृणालं न चन्दनम् ।
बभूवुर्विरहार्त्तायाः सन्तापशमनानि मे ॥ ४२ ॥
चिन्तातूलिकया चित्तफलकान्तर्विलिख्य तम् ।
अपेक्षमाणा व्यनयमहःशेषं तमातुरा ॥ ४३ ॥
ततस्तरलिकासार्धं तस्य मित्रं कपिञ्जलः ।
समेत्य सदनद्वारि वसतीति समाब्रवीत् ॥ ४४ ॥
समाहूतो मया तावत्समानोत्कण्ठया मिथः ।
सख्युः प्रारभताख्यातुं सर्वपृष्टः स चेष्टितम् ॥ ४५ ॥
त्वयि यान्त्यां तदा तत्र चरन्तं तमितस्ततः ।
दृष्ट्वाहं प्रणयात्कोपं दर्शयन्निदमब्रुवम् ॥ ४६ ॥
त्वमेवं यदहं नात्र स्थास्यामीति तवान्तिके ।
निवृत्य कुत्राप्यगमं भावं तस्य परीक्षितुम् ॥ ४७ ॥
मय्यप्यन्तर्हिते दूरं मदनालसमानसः ।
स कामी सत्वरं प्रापत्पदवीं त्वत्परिष्कृताम् ॥ ४८ ॥
ततः क्षणवियोगार्त्तस्तस्याहं पुनरागतः ।
तत्रादृष्ट्वा सवयसमभूवमतिविह्वलः ॥ ४९ ॥
समन्तादपि चान्विष्य सरस्तीरलतागृहे ।
निषीदन्तं विषीदन्तं तं क्वापि समवेक्षिषि ॥ ५० ॥
विमुक्तमिन्द्रियग्रामैः विनाकृतमिवासुभिः ।

अवाप शनकैस्स्तनमज्जेवारुणाकृतिः ॥ ६४ ॥
स्वमान्तरमितेनेव रागपूरेण पूरितम् ।
सायं सन्ध्यारुणं व्योम सकलं समलक्ष्यत ॥ ६५ ॥
अनुक्षणं मां मुगन्तीमवेक्षितुमिवाक्षमाः ।
पद्मिन्यः पर्यमंक्ष्यन्त मीलत्पङ्कजविलोचनाः ॥ ६६ ॥
महता मोहजालेन मदीयमिव मानसम् ।
तमसाऽजनि सान्द्रेण सर्वं कञ्चुकितं जगत् ॥ ६७ ॥
मम मत्येव विफलं माहेन्द्री दिङ् मनोरथम् ।
संजहास समालक्ष्यचन्द्रबिम्बोदयच्छलात् ॥ ६८ ॥
सर्वत्र तमसां व्यूहं संहरन्नपि चन्द्रमाः ।
ममोत्पादयति स्वान्तर्महन्मोहमयं तमः ॥ ६९ ॥
सन्तप्यमाना शशिनो मयूखैर्वाडवोपमैः ।
दुरन्तया दुर्दशया गृहीता समचिन्तयम् ॥ ७० ॥
चन्द्रमास्तापयेदेष कालकूटनिभैः करैः ।
मामिवाद्य मयिन्यस्तजीवितं जीवितेश्वरम् ॥ ७१ ॥
मन्मथो वपुषा तस्य विजितो बद्धमत्सरः ।
सहायं चन्द्रमासाद्य शङ्के तं प्रहरिष्यति ॥ ७२ ॥
स च स्याद्दयिता कान्तः कालेन कलुषा मयि ।
बिभेति न च पित्रोर्मे महती विरहव्यथा (?) ॥ ७३ ॥
सञ्चिन्त्यैवं तरलिकाद्वितीया केनचित्पथा ।
बद्धाभिसारिकावेषा निरगच्छं निकेतनात् ॥ ७४ ॥
अभूदभिसरन्त्या मे कर्णान्ताकृष्टकार्मुकः ।
प्रदर्शयन्पुरो मार्गं पञ्चेषुः पदवीसखः ॥ ७५ ॥
तदा मे सविधं भर्त्तुः प्रयान्त्या अपि सादरम् ।
पदे पदे परमभूद्दुमनस्यमकारणम् ॥ ७६ ॥
अपि सर्वाणि शकुनान्यशंसन्नशुभोदयम् ।

सनाथःस्वगानात्र दर्शस्पर्शनादपि ॥ ९० ॥
तस्मिन्नवसरे चन्द्रबिम्बात्कश्चिद्विनिर्गतः ।
दिव्याकृतिः पुमान्दोर्भ्यां पुण्डरीकमुदक्षिपन् ॥९१॥
तमादाय पुनर्गन्तुमिन्दुं दत्तपदः सुरैः ।
कृतास्वनो मामवदत्किमेतदिति विस्मिताम् ॥ ९२ ॥
वत्से ! मा गाः शुचं भूयो भवितानेन सङ्गमः ।
तनुं न शुष्कां गात्रं तपसा समाहिता ॥ ९३ ॥
इत्थमाश्वास्य मामिन्दुमण्डलं स पुनर्ययौ ।
तमाश्लिष्य दृढं दोर्भ्यां दधत्स्वापि दीधितीः ॥ ९४ ॥
समादाय वयस्यं क्व यासीति क्रुधान्वितः ।
तं दिव्यमन्वगात्क्रुद्धःदृढवल्कः कपिञ्जलः ॥ ९५ ॥
इत्युक्त्वा गते तस्मिन् दिव्ये पुंसि दृढव्रता ।
विश्वस्य तस्य वचनं विधूतविविधस्पृहा ॥ ९६ ॥
तपश्चरन्ती वत्सेऽत्र पित्रोः प्रेमानपेक्षिणी ।
सखीद्वितीया तस्यैव पत्युरुज्जीवनोत्सुका ॥ ९७ ॥
इतः पूर्वमिदं वृत्तमितः क्रिया भवेदिति ।
विधिर्वेत्ति स एवं यो विलोभ्य विदधाति माम् ॥९८॥
इत्थमुक्त्वा पुनश्चापि रुदन्तीं राजनन्दनः ।
नेत्रे विमृज्य निःसीमवाष्पे तामिदमब्रवीत् ॥ ९९ ॥
भद्रे ! त्वं मा कृथाः शोकं मरुता न मृषा गिरः ।
हरदग्धोऽपि मदनो लेभे रत्या किं न पुरा ? ॥१००॥
दिव्येन केनचिद्देहो दयितस्य हृतो यतः ।
ततस्ते भविता सत्यं पुनरुज्जीविनः पतिः ॥१०१॥
तामित्याश्वास्य तत्रैव विधिं सान्ध्यं विधाय च ।
अपृच्छत्तां पुनः शय्यामधिष्ठाय शिलामयीम् ॥१०२॥
सा ते तरलिका क्वाद्य सखी दुःखैकसाक्षिणी ।

इति पृष्टा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥
पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।
तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥१०४॥
कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।
कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥
सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।
स्वसापि स्वामिकन्यापि ममासीद्वत्सला सखी ॥१०६॥
सा मे तपस्यया खिन्ना संविदं व्यतनोदिमाम् ।
सर्वासामपि सखीनां पुरः पित्रोश्च सन्निधौ ॥१०७॥
महाश्वेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।
करं दास्यामि कस्मैचिदहं तस्मादनन्तरम् ॥ १०८ ॥
इति प्रतिज्ञां श्रुत्वास्याः तां निवर्तयितुं मया ।
प्रेषयामासतुः कञ्चित्पितरौ वैत्रिणं मम ॥ १०९ ॥
तेन [illegible]नाम्ना सा तदर्थं प्रेषिता मया ।
श्वःप्रातर्गम्यति च मे तत्सन्देशं निवेदितुम् ॥११०॥
श्रुत्वेति वचनं तस्यास्तदारभ्योदितस्पृहः ।
कादम्बर्यां कथंचित्तां निशामत्यवाहयत् ॥ १११ ॥
ततस्तरलिका प्रातस्तस्याः सन्देशहारिणी ।
केयूरकेण युक्तेन कादम्बर्या महाशया ॥ ११२ ॥
चन्द्रापीडं [illegible] सा [illegible] ।
[illegible] ॥ ११३ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ११४ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ११५ ॥
[illegible] ।

नत्वा संगिरो वाल्गां विनिवर्त्तयितास्म्यहम् ॥ ११६ ॥
किमन्यन्महाभाग ! श्रियतां भवतापि च ।
यदि ते मयि वात्सल्यं स्वःकार्यरतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
दृष्ट्वा काश्मरीं त्वं च दृष्टिसाफल्यमाप्नुहि ।
किञ्चित्स्वर्गनाम्ना च कृतार्थयतु लोचने ॥ ११८॥
सा कान्तिशीलसौजन्यसौन्दर्यप्रमुखैः गुणैः ।
भवादृशां भवन्त्येव प्रेक्षणीयेषु वस्तुषु ॥ ११९ ॥
इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य ता व्रजन्ती स कौतुकी ।
अन्वगारुह्य तुरगं हेमकूटपुरं ययौ ॥ १२० ॥
पुरं तदखिलोदारं पुरन्दरपुरोपमम् ।
चित्रं चैत्ररथं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१॥
सन्ध्यायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमरीचिभिः ।
मध्ये तत्र महाकायं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
संचरत्तारकावृन्दसौधमण्डलवेदिकम् ।
गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तकक्षास्तया समम् ।
ददर्श दक्षिणराजमन्दिरस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
कन्यकागृहमन्द्रेण धन्वनेव विनिर्मितम् ॥ १२५॥ युग्मम् ॥
तत्र मुक्तामये क्वापि मध्ये महति मण्डपे ।
शरदम्बुदगर्भस्थं समाजमिव विद्युताम् ॥ १२६ ॥
सन्ततः पल्लवितं सान्द्रैराभरणांशुभिः ।
वीरुधामिव विद्योति कुलं कुसुमपल्लवैः ॥ १२७ ॥
तन्वपास्तसुरस्त्रैणमन्वयायमिव श्रियः ।
मन्यमानमनङ्गेन कन्यकावृन्दमैक्षत ॥ १२८ ॥
अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमभिनवयौवनरूपभूषणानाम् ।

इति पृष्टा समाचष्ट सा स्मितमुखाम्बुजा ॥ १०३ ॥
पूर्वमावेदितो ह्येष राजा चित्ररथो मया ।
तस्य कादम्बरीत्यस्ति नाम्ना कन्या मम स्वसा ॥१०४॥
कान्तिश्चेत्कमला यस्याः कायायमवलम्बताम् ।
कलत्रमपि कामस्य दृश्येत दिनदीपिका (?) ॥ १०५ ॥
सा सद्गुणानामवधिः सौन्दर्योदधिचन्द्रिका ।
स्वसापि स्वामिकन्यापि ममासीद्वत्सला सखी ॥१०६॥
सा मे तपस्यया खिन्ना संविदं व्यतनीदिमाम् ।
सखीनामपि सर्वासां पुरः पित्रोरसन्निधौ ॥१०७॥
महाश्वेता यदा तस्मै करं दास्यति कामिने ।
करं दास्यामि कस्मैचिदहं तस्मादनन्तरम् ॥ १०८ ॥
इति प्रतिज्ञां श्रुत्वास्याः ता निवर्तयितुं मया ।
प्रेषयामासतुः कञ्चित्पितरौ वेत्रिणं मम ॥ १०९ ॥
तेन क्षीरोदनाम्ना सा तदर्थं प्रेषिता मया ।
श्वःप्रातरेष्यति च मे तत्सन्देशं निवेदितुम् ॥११०॥
श्रुत्वेति वचनं तस्यास्तदारभ्योदितस्पृहः ।
कादम्बर्यां कथंचिच्च ता निशामत्यवाहयत् ॥ १११ ॥
ततस्तरलिका प्रातस्तस्याः सन्देशधारिणी ।
केयूरकेन भृत्येन कादम्बर्या सहाययौ ॥ ११२ ॥
चन्द्रापीडं तमालोक्य सा दृगादेव तत्सखी ।
पुंभावमेव संजज्ञे पुण्डरीकाङ्गधारिणम् ॥ ११३ ॥
नत्वा महाश्वेता तावुभौ च शशंसतुः ।
[illegible] निगदित सर्विदा[illegible]नतिलङ्घनम् ॥ ११४ ॥
[illegible] सा चान्तःसविदःप्रतिमोचनम् ।
[illegible] नि सम्पिन न ततोऽब्रवीत् ॥ ११५ ॥
[illegible] याम्यता मत्तो शुचम् ।

विनिवर्त्तयितास्म्यहम् ॥ ११६ ॥
तच्छ्रुत्वा संविदो बाला विनिवर्त्तयितास्म्यहम् ॥ ११६ ॥
किमप्यन्यन्महाभाग ! क्रियतां भवतापि च ।
यदि ते मयि वात्सल्यं इतःकार्यक्षतिर्न चेत् ॥ ११७ ॥
दृष्ट्वा कादम्बरीं त्वं च दृष्टिसाफल्यमाप्नुहि ।
किञ्चित्त्वद्दर्शनात्सा च कृतार्थयतु लोचने ॥ ११८॥
सा कान्तिर्शील्सौजन्यसौन्दर्यप्रमुखैः गुणैः ।
भवादृशां भवत्येव प्रेक्षणीयेषु वस्तुषु ॥ ११९ ॥
इति श्रुत्वा प्रतिश्रुत्य तां व्रजन्तीं स कौतुकी ।
अन्वगारुह्य तुरगं हेमकूटपुरं ययौ ॥ १२० ॥
पुरं तदखिलोदारं पुरन्दरपुरोपमम् ।
चित्रं चैत्ररथं दृष्ट्वा प्रहृष्टः प्राप विस्मयम् ॥ १२१॥
सन्छायमानमभितः सान्द्रैर्मणिमरीचिभिः ।
मध्ये तत्र महाकायं महामेरुमिवापरम् ॥ १२२ ॥
संचरत्तारकावृन्दसौधमण्डलवेदिकम् ।
गेहं गन्धर्वराजस्य जगाहे जातविस्मयः ॥ १२३ ॥
तत्र चित्राः समुल्लङ्घ्य सप्तकक्षान्तरया समम् ।
ददर्श दक्षिणराजमन्दिरस्य महाद्भुतम् ॥ १२४ ॥
नवरत्नमयं सर्वनयनानन्दवर्द्धनम् ।
कन्यकागृहमन्द्रेण धन्वनेव विनिर्मितम् ॥ १२५ ॥ युग्मम्
तत्र मुक्तामये कापि मध्ये महति मण्डपे ।
शरदम्बुदगर्भस्थं समाजमिव विद्युताम् ॥ १२६ ॥
सन्ततः पल्लवितं सान्द्राभरणांशुभिः ।
वीरुधामिव विद्योति कुलं कुसुमपल्लवैः ॥ १२७ ॥
तन्त्रपास्तसुरस्त्रैणमन्यवायमिव श्रियः ।
मन्यमानमनङ्गेन कन्यकावृन्दमैक्षत ॥ १२८ ॥
अथ नरपतिनन्दनस्तदानीमपि ...

मन्द्रो मरुन्नतः पौष्पं सर्गेऽस्याःसाधनानि किम् ॥ २५ ॥
क्वचिन्नभः क्वचिच्चन्द्रः क्वचिदब्जं क्वचित्स्मरः ।
अस्याःसर्गविधौ नूनमपरःस्यात्सरोजभूः ॥ २६ ॥
संमोहनी मन्मथस्य शक्तिः किंवा शरीरिणी ।
इन्द्रियाकर्षणे पुंसामियं किमधिदेवता ॥ २७ ॥
इति संचिन्तयन्नेना वीक्षमाणः स विस्मयी ।
निमेषवत्तामसकृन्निनिन्द निजनेत्रयोः ॥ २८ ॥
सा चाप्रतिमरूपं तं दृष्ट्वा पुंसृष्टिभूषणम् ।
बभूव विस्मयवती विवशा च मनोभुवा ॥ २९ ॥
चमत्कुर्वाणयोरेवमितरेतरसंवीक्षितैः ।
प्रबुद्ध इव पुष्पेषुः प्रहृष्यन्नुदभूत्तयोः ॥ ३० ॥
ततः सत्वरमुत्थाय महाश्वेता प्रणम्य सा ।
परिष्वज्य च पर्यङ्कमस्यारोपयदात्मनः ॥ ३१ ॥
कृतातिथ्यः कृती सोऽपि तत्सख्या मदलेखया ।
तस्यै स्नेहाञ्जलिं चक्रे सा च तुष्टास्य तेजसा ॥ ३२ ॥
तत्पर्यङ्कशिरोभागे स्थापितं रत्नविष्टरे ।
निर्दिशन्ती नृपसुतं महाश्वेता जगाद ताम् ॥ ३३ ॥
अयि भद्रे ! कुमारोऽयमवनीभर्तुरात्मजः ।
चन्द्रापीडः स्वयं नाम्ना सकलश्चन्द्रमा इव ॥ ३४ ॥
विजये हरितामत्र विचरन्मृगया वने ।
पुण्यैः पराकृतैः प्रापत्मम पूर्वेद्युराश्रमम् ॥ ३५ ॥
तत्र संदर्शनायास्य पार्थितः प्रणयान्मया ।
ममानुरोधाय वचनं तवालङ्कुरुते सभाम् ॥ ३६ ॥
आराधनीयो ह्यस्माकमखिलैरप्ययं गुणैः ।
व्रजन्ति भवनं दिष्ट्या पुण्याः पुनरीदृशः ॥३७॥
इत्थं वदन्त्यां सा तस्यामेकान्ताभ्युदितस्पृहा ।

तस्मिन्विन्यस्तचित्तैव चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥५१॥
सायं भुक्तवते तस्मै सा ततो मदलेखया ।
हारं कमपि नीहारगौराकारमदापयत् ॥ ५२ ॥
कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।
अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः समत्यगात् ॥ ५३ ॥
तयोः सन्नद्धपञ्चेषुव्यथयोर्बद्धरागयोः ।
कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिरिवागमत् ॥ ५४ ॥
ततः प्रातः स्वशिबिरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।
केयूरकमुखैः कैश्चिद्गन्धर्वैरन्वितो ययौ ॥ ५५ ॥
ददर्शाच्छोदतीरस्थं स गच्छन्सैन्यमात्मनः ।
आगतं निजमश्वानमवेत्याश्वखुराङ्कितम् ॥ ५६ ॥
सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सवैशम्पायनादिभिः ।
विनिवर्त्य च गन्धर्वान्विवेश पटमण्डपम् ॥ ॥ ५७ ॥
स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयसः पुरः ।
आरभ्य किन्नरद्वन्द्वमखिलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥
महाश्वेतामयं तावन्मनो मारार्दितं वहन् ।
स वैशम्पायनस्तस्य सखाऽन्तः समतापयत् ॥ ५९ ॥
अथापरेद्युरागत्य विभुं केयूरकोऽब्रवीत् ।
दिदृक्षते पुनर्देव ! भवन्तं भर्तृदारिका ॥ ६० ॥
सर्वथा तत्र भवता सा परिष्क्रियतां स्थली ।
इत्याहूतो ययौ सोऽथ तुरगी पत्रलेखया ॥ ६१ ॥
तत्र कन्यागृहं प्राप्य तामनङ्गज्वरातुराम् ।
शयानां पुष्पशयने ददर्श हिमवेश्मनि ॥ ६२ ॥
निर्धार्यमाणैर्बहुधा सखीभिस्तापशान्तये ।
अपि शीतोपकरणैरभिवृद्धस्मरज्वराम् ॥ ६३ ॥
कल्पितोचितसत्कारस्तल्पादुत्थितया तया ।

आदर्शयत्पत्रलेखां यदमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
स स्मितोदारमधुरं साकूतं समभाषत ॥ ६९ ॥
काऽयं ज्वरः कुरङ्गाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
पुष्पेषुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
वदनं मदलेखायाः सख्या साकूतमैक्षत ॥ ७१ ॥
सा तयोर्विदिताहूतव्यापाराथ विचक्षणा ।
उवाच मधुरोदारमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
कुमार ! विषमो ह्यस्याः कोप्यदृष्टपुराज्वरः ।
मन्ये चित्तभुवः क्षोभात्किं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
कल्ये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
तस्याधुना कथं शंस कुसुमेषुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
भवानेव हि जानाति भैषज्यं तदितः परम् ।
भवतः स्पर्शमात्रेण स्वैरमस्याः सुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
इत्याकर्ण्य विदग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
मदनाग्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेतसा ॥ ७६ ॥
तत्रैवं मधुरालापैः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
कृच्छ्रात्तया कृतानुज्ञः कुर्ता स्वं शिबिरं ययौ ॥७७॥
इयं प्रातरितो यायादित्येवं याचितस्तया ।
तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
स प्राप्तशिबिरस्तावत्सन्देशं पितुरागतम् ।
ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
ततश्चोरितचित्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
पितुर्वृत्तमजानानः प्रास्थित प्रेमदुःखित ॥ ८० ॥
मिथः प्राह स निर्गच्छन्मेघनादं चमूपतिम् ।

तस्मिन्विन्यस्तचित्तैव चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥५१॥
सायं भुक्तवते तस्मै सा ततो मदलेखया ।
हारं कमपि नीहारगौराकारमदापयत् ॥ ५२ ॥
कादम्बर्यास्ततः कान्तिगुणगौरवचिन्तया ।
अन्यतन्त्रात्मनस्तावदहःशेषः समत्यगात् ॥ ५३ ॥
तयोः सन्नद्धपञ्चेषुव्यथयोर्वृद्धरागयोः ।
कथं कथंचित्सा रात्रिः कालरात्रिरिवागमत् ॥ ५४ ॥
ततः प्रातः स्वशिविरं कृच्छ्रादनुमतस्तया ।
केयूरकमुखैः कैश्चिद्गन्धर्वैरन्वितो ययौ ॥ ५५ ॥
ददर्शाच्छोदतीरस्थं स गच्छन्सैन्यमात्मनः ।
आगतं निजमश्वानमवेत्याश्वखुराङ्कितम् ॥ ५६ ॥
सर्वैः प्रत्युद्गतस्तत्र सवैशम्पायनादिभिः ।
विनिवर्त्य च गन्धर्वान्विवेश पटमण्डपम् ॥ ॥ ५७ ॥
स पत्रलेखया पृष्टः सायं सवयसः पुरः ।
आरभ्य किन्नरद्वन्द्वमखिलं वृत्तमब्रवीत् ॥ ५८ ॥
महाश्वेतामयं तावन्मनो मार्गादिनं वहन् ।
स वैशम्पायनस्तस्य सखाऽन्तः समतापयत ॥ ५९ ॥
अथापरेद्युरागत्य विभुं केयूरकोऽब्रवीत् ।
दिदृक्षते पुनर्देव ! भवन्तं भर्तृदारिका ॥ ६० ॥
सर्वथा तत्र भवता सा परिक्रियतां स्थली ।
इत्याहूतो ययौ सोऽथ तुरगः पत्रलेखया ॥ ६१ ॥
तत्र कन्यागृहं प्राप्य तामनङ्गज्वरातुराम् ।
शयानां पुष्पशयने ददर्श हिमवेश्मनि ॥ ६२ ॥
निर्धायमानैर्बहुधा सखीभिस्तापशान्तये ।
अपि शीतोपकरणैरभिवृद्धस्मरज्वराम् ॥ ६७ ॥
कल्पितोचितसत्कारस्तल्पादुत्थितया तया ।

प्रादर्शयत्पत्रलेखां वदमन्यत सा च ताम् ॥ ६८ ॥
ततः स्वविषयं तस्या जिज्ञासुर्मदनज्वरम् ।
स स्मितोदरमधुरं साकूतं समभाषत ॥ ६९ ॥
काऽयं ज्वरः कुरङ्गाक्षि ! मदनामोदमावहन् ।
पुष्पेषुपातितमहो ! वपुस्ताम्यति तावकम् ॥ ७० ॥
इमां वक्रोक्तिमेतस्य श्रुत्वा सा च शुचिस्मिता ।
वदनं मदलेखायाः सख्या साकूतमैक्षत ॥ ७१ ॥
सा तयोर्विदिताकूतव्यापाराथ विचक्षणा ।
उवाच मधुरोदारमुचितं तावदुत्तरम् ॥ ७२ ॥
कुमार ! विषमो ह्यस्याः कोऽप्यदृष्टपुराज्वरः ।
मन्ये चित्तभुवः क्षोभात्किं न जायेत केवलम् ? ॥ ७३ ॥
कल्ये गात्रमेतस्याः कुसुमादपि कोमलम् ।
तस्याधुना कथं शंस कुसुमेषुसहिष्णुता ॥ ७४ ॥
भवानेव हि जानाति भेषज्यं तदितः परम् ।
भवतः स्पर्शमात्रेण स्वैरमस्याः सुखं भवेत् ॥ ७५ ॥
इत्याकर्ण्य विदग्धोक्तिमेतस्याः स्मिताननः ।
मदनाग्निं पुरस्कृत्य तामुपायंस्त चेतसा ॥ ७६ ॥
तत्रैवं मधुरालापैः कृत्वा क्षणमवस्थितिम् ।
कृच्छ्रात्तया कृतानुज्ञः कृती स्वं शिविरं ययौ ॥७७॥
इयं प्रातरितो यायादित्येवं याचितस्तया ।
तथेति पत्रलेखां तां चक्रे तत्सविधस्थिताम् ॥ ७८ ॥
स प्राप्तशिविरस्तावत्सन्देशं पितुरागतम् ।
ददर्श दृष्टमात्रेण तूर्णमागम्यतामिति ॥ ७९ ॥
ततश्चोरितचित्तोऽपि स चित्ररथकन्यया ।
पितुर्वृत्तमजानानः प्रास्थित प्रेमदुःखितः ॥ ८० ।
[illegible]थः प्राह स निर्गच्छन्मेघनादं चमूपतिम् ।

अयि ! कैयूरक: प्रातरागच्छेत्पत्रलेखया ॥ ८१ ॥
ततो यात्राप्रणामादि देव्यै मम निवेदय ।
त्वं च कैश्चिद्दिनैरेहि पुरो मां पत्रलेखया ॥ ८२ ॥
इत्थमादिश्य पार्श्वस्थं वैशम्पायनमाह च ।
अद्य गच्छाम्यहं तातपादालोकनकौतुकी ॥ ८३ ॥
प्रस्थाप्य मेघनादेन पत्रलेखां पुर: पुरीम् ।
विश्रामयन्पथि बलं शनैरेहि पुरीमिति ॥ ८४ ॥
तथैवारुह्य तुरगं निवृत्य निखिलान्नृपान ।
परिमेयपरीवार: प्राप कैश्चिद्दिनै: पुरीम् ॥ ८५ ॥
तारापीड: समाकर्ण्य प्राप्तं प्रमदवान्सुतम् ।
प्रत्युद्ययौ पुरस्कृत्य शुकनासं स्वबन्धुभि: ॥ ८६ ॥
चिराध्वन्यतया श्रान्तां पश्चाद्विश्राम्य वाहिनीम् ।
वैशम्पायनमायान्तं तति तृभ्यां न्यवेदयत् ॥ ८७ ॥
तत: सुचिरसन्दृष्टैर्बन्धुभिर्बहुमानित: ।
कादम्बर्या: स्मरन्नेव तस्थौ तत्र स्मरातुर: ॥ ८८ ॥
तत: सा मेघनादेन पत्रलेखा पुरस्कृता ।
कुमारविरहक्षामा दिवसै: कैश्चिदाययौ ॥ ८९ ॥
साथ कादम्बरीं तस्मै शशंस दृढसंज्वराम् ।
अनुक्षणमनङ्गेन प्रापितप्राणदुर्दशाम् ॥ ९० ॥
सन्दिष्टं च तया तस्या: स निशम्य समाकुल: ।
महतीमगमच्चिन्ता मदनेनाप्यनुद्यत: (?) ॥ ९१ ॥
कथञ्चिन्नीतदिवस: स पित्रोरुपलालनै: ।
कल्पवत्कल्पयामास तल्पसाक्षिण्यथो निशाम् ॥ ९२ ॥
स चित्ररथकन्याया: सन्देशं चरितानि च ।
नवं नवमिवापार्क्षीत्पत्रलेखां पदे पदे ॥ ९३ ॥
न स्नानं नोज्ज्वलं वासो नानुलेपो न भूषणम् ।

न निद्रा चाभवत्तस्य स्वप्नेऽपि सुखवर्द्धनः ॥ ९४ ॥
न नृत्ये नैव गीतेषु न वीणायां न वेणुषु ।
सक्तः स केवलं तत्र वन्दीव विदधे स्थितिम् ॥ ९५ ॥
स कदाचित्ततः शिप्रासिकतोपान्त्यभूमिषु ।
विनेष्यन्विरहश्रान्तिं व्यचरत्पत्रलेखया ॥ ९६ ॥
तत्र किन्नरैरनुगतं तुरङ्गैस्त्वरितक्रमैः ।
स केयूरकमायान्तं ददर्शाश्वकृशाकृतिम् ॥ ९७ ॥
स तेन कृतसत्कारः सदनोद्यानवर्त्तिना ।
पृष्टः करुणमाचष्ट कादम्बर्याश्चेष्टितम् ॥ ९८ ॥
देवारण्येय दर्शनं मेघनादपरं मया ।
निष्ठेनात्र भवतो वृत्तं देव्यै निवेदितम् ॥ ९९ ॥
महाश्वेता तदाकर्ण्य महादुःखमुपेयुषी ।
अगाद्विराग्यतो देवीमनापृच्छ्य स्वमाश्रमम् ॥ १०० ॥
देवी धिगहमित्येव दयार्द्रैव [illegible] ।
निपत्य भुवि निःसंज्ञा निष्प्राणेवाभवच्चिरम् ॥ १०१ ॥
ततः सा किञ्चिदुन्मील्य तालवृन्तानिलादिभिः ।
मदलेखे ! कुमारेण गतमन्यः करोति किम् ॥ १०२ ॥
इत्युक्त्वा जातवैवर्ण्या प्रस्थाप्य सकलाः सखीः ।
कृतावगुण्ठना तल्पे तथैवापनयद्दिनम् ॥ १०३ ॥
ततः परेद्युरारभ्य तस्या गाढतराज्वरः ।
विशेषतः शोषयति मृणालमृदुलं वपुः ॥ १०४ ॥
न हर्म्ये न हिमागारे न तल्पे न सरोजले ।
न वापीषु न चोद्याने [illegible] प्रशाम्यति ॥ १०५ ॥
[illegible] परावर्त्तः पर्यन्त्याः ।
[illegible] ॥ १०६ ॥
[illegible] ।

प्रयतिष्ये पुनर्द्रष्टुं प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥ १२० ॥
इत्थमन्योन्यवचनैर्नीता तत्र निशाऽमुना ।
अश्रावि च बलं प्रातरथो दशपुरागतम् ॥ १२१ ॥
कृताश्वासः कृती तावत्केयूरकमुवाच तम् ।
दर्शनं भविता देव्या दैवादासन्नमेव मे ॥ १२२ ॥
सपत्रलेखस्त्वं गत्वा देवीमाश्वासय द्रुतम् ।
इत्यादिश्याश्वसाहाय्यं मेघनादं व्यधात्तयोः ॥१२३॥
प्रस्थाप्य तान्प्रतिययौ प्रत्यूषे सैन्यमात्मनः ।
तत्र केनापि न ज्ञातःसुहृदं द्रष्टुमुत्सुकः ॥ १२४ ॥
स वैशम्पायनगृहं पृच्छन्प्रतिपदं जनान् ।
क्व वैशम्पायनात्रेति केनाप्याक्षिप्तवागभूत् ॥ १२५ ॥
हा क्व यात प्राप्तशोको जज्ञे (स) स्वसैनिकैः ।
वैशम्पायनवृत्तान्तं विचित्रं वक्तुमक्षमैः ॥ १२६ ॥
नत्वा ततो नरेन्द्रं तं पृच्छन्तं सुहृदं प्रियम् ।
शशंसुरेवं सत्रासं सशोकं च सविस्मयम् ॥ १२७ ॥
देव ! दैवान्न ते सख्युर्न किञ्चित्कुशलेतरम् ।
मा कृथा मनसि क्षोभं वदामस्तस्य चेष्टितम् ॥ १२८ ॥
स वैशम्पायनस्तत्र भवतो निर्गमात्परम् ।
सकौतुकं सरस्तीरे बभ्राम विरहार्त्तवत् ॥ १२९ ॥
तत्र नष्टमिवान्विष्यन्स्मरन्निव च विस्मृतम् ।
भ्रान्त्वा सुचिरमध्यास्त क्वचित्तीरलतागृहम् ॥ १३० ।
स्थितं चिराय तत्रैवतत्र वयम सविस्मयाः ।
इतो गन्तव्यमुत्तिष्ठ सख्युराज्ञां विधित्सते ॥ १३१ ॥
इत्युक्तो जगादास्मान्यूयमेव गच्छत ।
चलितुं नैव शक्नोमि पदं चास्मात्प्रदेशतः ॥ १३२ ॥
को हेतुरिति नो जाने सख्यैव शतधा शपे ।

इतो यदा चलिष्यामि तदा मे प्राणसंशयः ॥ १३३ ॥
कस्य दुष्कर्मणः पाकात्कस्य वाथ विधेर्बलात् ।
सुहृदालोकसौख्यस्य दूरेऽस्मि धृतदुर्दशम् ॥ १३४ ॥
तद्गत्वा तातपादेभ्यः सुहृदे च सुजन्मने ।
निवेदयत निर्हेतुर्मादृशी मम दुर्दशाम् ॥ १३५ ॥
इत्युक्ता वयमेतेन विधिना विह्वलाशयाः ।
सान्त्वनैस्तर्जनैश्चापि शतधा बोधयाम तम् ॥ १३६ ॥
तत्सर्वमभवत्तस्मिन् भस्मन्येव परं हुतम् ।
कृताहारश्च तत्रास्मात्फलाद्यैः प्रार्थितश्चिरम् ॥ १३७ ॥
ततस्त्रिदिवसादूर्ध्वं तं दृष्ट्वा तादृशस्थितिम् ।
संस्थाप्य तस्य रक्षार्थं तत्सैन्यं वयमागताः ॥ १३८ ॥
इत्याकर्ण्य सुहृद्वृत्तमसंभाव्यं कथास्वपि ।
विभुर्बभूव प्रथम पात्र भयशोकयोः ॥ १३९ ॥
सुहृदः शोकजनकमपि वृत्तान्तमद्भुतम् ।
मेने कादम्बरीप्राप्तिकारणं पुनरात्मनः ॥ १४० ॥
ततो निवृत्य स ययौ शुकनासस्य मन्दिरम् ।
समाश्वासयता गता पत्न्या चापि परिष्कृतम् ॥ १४१ ॥
हा वत्स ! हन्त ! केयमकालेन वनवासिता ।
पितरौ नौ परित्यज्य किं तपोभिः कृतैः फलम् ? ॥ १४२ ॥
इत्याक्रन्दितमाकर्ण्य तन्मातुः शोकविह्वलः ।
ददर्श सचिवं तत्र वर्तमानं महाभुजः ॥ १४३ ॥
तत्कालं स्वगतं दृष्ट्वा तनूजं धरणीपतिः ।
[illegible] शोकावेगसमाकुलः ॥ १४४ ॥
वत्स ! [illegible] ।
[illegible] कथ्यतां तत्र कारणम् ॥ १४५ ॥
इति तौ [illegible] ।

कुमारोपरि कौलीनमारोपितमपर्ययत् ॥ १४६ ॥
देव ! त्वत्तोऽपि दयया कुमारो ऽतिरिच्यते ।
तस्मिन्या प्रीतिरेतस्य सा न देव्यां न च त्वयि ॥१४७॥
सर्वानवद्यचारित्रः कृती कृतयुगोचितः ।
मैवं वाच्योऽत्र भवता दोषस्तस्यैव दुर्मतेः ॥ १४८ ॥
पुंसः पुराकृतैः पापकर्मभिः कामचारिणः ।
शत्रवः पुत्रतामेत्य दुःखयन्ति दुरीहिताः ॥ १४९ ॥
चन्द्रापीडं समाक्षिप्य स्तनं प्रस्नुतमात्मनः ।
अपाययत देवीयं अमुना तच्च विस्मृतम् ॥ १५० ॥
किं कृता हीनकक्षायां कुमारादपि च त्वया ।
किं नार्चयन्ति भूपाला: कृतप्रणतयो भुवि ? ॥ १५१ ॥
किं नैश्वर्यं किं न राज्यं किमूनं त्वत्प्रसादतः ।
मन्दभाग्यो वने वासं सर्वं संत्यज्य वाञ्छति ॥ १५२ ॥
किमन्यत्केलिसुहृदं स्वामिनं च सुखावहम् ।
स चन्द्रापीडमुन्मुच्य दूतः किं न जायते ? ॥ १५३ ॥
य ईदृशगुणः पापः पित्रोः शोकानलेन्धनम् ।
शुकवत्पाटितः सोऽयं शुकजातौ पतिष्यति ॥ १५४ ॥
इति शोकाकुलस्यास्य वाचं श्रुत्वा महीपतिः ।
तमाह शापो न शिशो कार्यः कोपेऽपि च त्वया ॥१५५॥
सर्वथाऽत्र तमानीय तस्य विज्ञाय निश्चयम् ।
अनुरूपं विधास्यामो मनः शोकाय मा कृथाः ॥ १५६ ॥
तस्मिन्नेवं वदत्येव कुमारो रचिताञ्जलिः ।
असहिष्णुरमुं प्राह दोषं विन्यस्तमात्मनि ॥ १५७ ॥
आनेष्याम्यहमेवैनमनुज्ञा तात ! दीयताम् ।
न नेष्यराः करिष्यन्ति मय्येवापयशो महत् ॥ १५८ ॥
इति ब्रुवाणं नृपतिरेनदानयनोन्मुखः ।
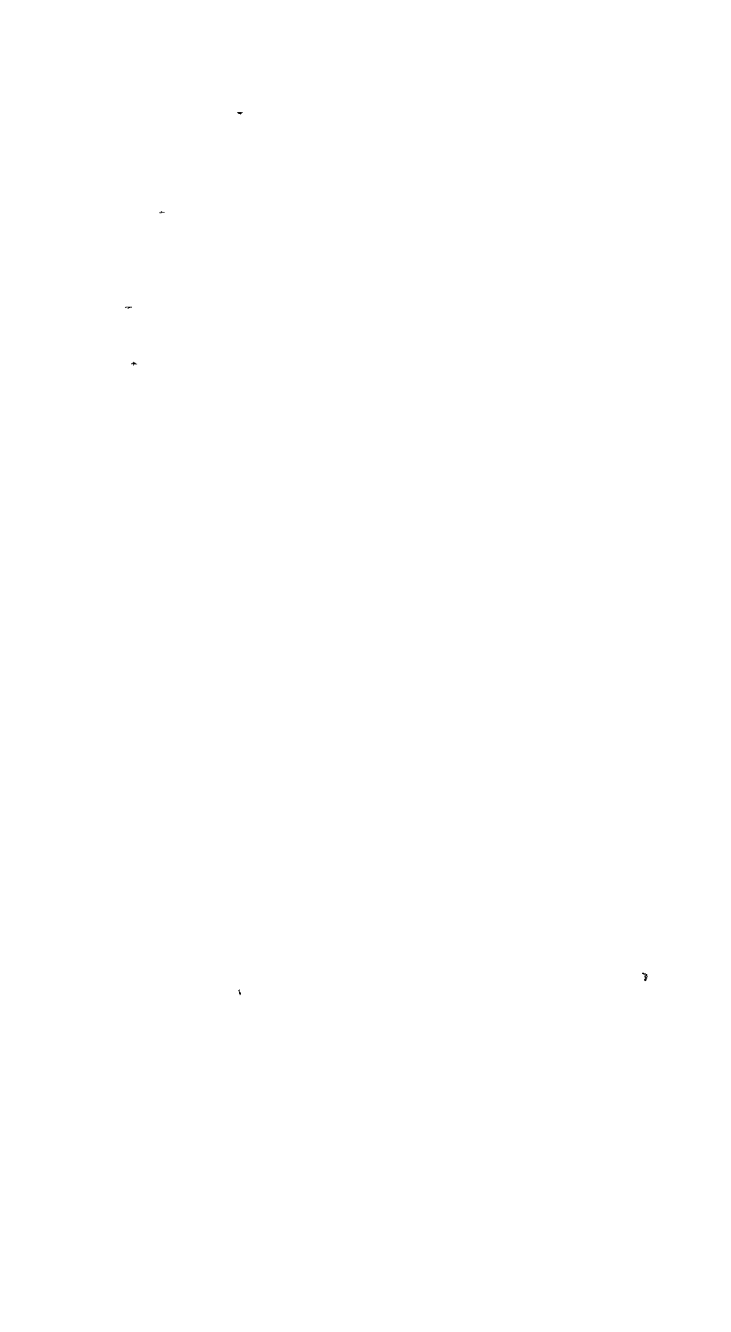
महाश्वेतामुखादेनं श्रोतुं प्राप तदाश्रमम् ॥ ३ ॥
तत्रापश्यत्तरलिकाशासितां दुःखवारिधौ ।
मज्जन्तीं तां महाश्वेतां प्रपच्छ च पराकुलः ॥ ४ ॥
सा समाश्वसिता तेन पृष्टा च प्रेमशालिना ।
रुदती विरसं प्राह बाष्पगर्भितया गिरा ॥ ५ ॥
कथं वा श्रावयिष्यामि कल्याणप्रकृतेस्तव ।
कृतं मया कितवया कुमार ! कुशलेतरम् ॥ ६ ॥
पुण्डरीकेन यत्पूर्वं महाभाग ! ममाभवत् ।
तत्तादृशमिदं चान्यदकस्मादागतं मम ॥ ७ ॥
श्रुत्वा केयूरकमुखात्त्वां पितुः प्राप्तमन्तिकम् ।
कादम्बर्यपतद्भूमौ मुमूर्च्छुरिव मूर्च्छिता ॥ ८ ॥
ततस्तत्र प्रयाणेन तस्यास्तापनव्याकुला ।
तामनापृच्छय वैराग्यादहमाश्रममागमम् ॥ ९ ॥
अथालक्षि मया कश्चिदेकाकी ब्राह्मणो युवा ।
आयुष्मत्सदृशाकारो भूताविष्ट इव भ्रमन् ॥ १० ॥
स ज्ञातपूर्व इव मां समुपेत्य शनैर्युवा ।
कुर्वन्कृत्लेकपं प्रेम कामी मामिदमब्रवीत् ॥ ११ ॥
क्व तपः कठिनं बाले ! क्व वा ते कोमला तनुः ।
क्व वा ग्रीष्मातपो घोरः क्व वा चान्द्री कला नवा ?॥१२॥
तपसा तापयसि चेन्मृणालमृदुलं वपुः ।
देयं निवापसलिलं देवायापि मनोभुवे ॥ १३ ॥
अथवा मोहनैरस्त्रैरवधुर्यक्षवं धनुः ।
तपोवने तवैवास्तां वल्कली मकरध्वजः ॥ १४ ॥
ततोऽनुरूपं रमणमङ्गीकृत्य त्वमञ्जसा ।
सफलीकुरु तारुण्यं भूरिलावण्यभूषणम् ॥ १५ ॥
वदन्तमेवं तरुणं मदनार्त्तमहं रुषा ।

त्यक्त्वा पुण्डरीके दूरं गत्वा गृहागतम् ॥ १६ ॥
तस्मिन्नेव दिने सायाह्ने स्वर्णीकरे ।
स्मरन्त्याः पुण्डरीकस्य निदाघ्रन्तोऽगमिति मे ॥ १७ ॥
नातस्य तस्यां गाढ तापितशशिजन्मना ।
समेत्य सविधे तस्यातभव हृदि मे भयम् ॥ १८ ॥
कस्त्वं किमत्र ते कार्यमिति पृष्टो मिया मया ।
जातकम्पो जगादैवं कामार्तः कपिञ्जलाग्रतः ॥ १९ ॥
क्वचित्कापः क्वचित्सोमः क्वचिन्मन्दानिलश्च माम् ।
नापर्यां न चकोराक्षि ! रक्ष मां शरणागतम् ॥ २० ॥
इत्युद्भिन्नमर्यादां सूक्तिं तस्यावकर्ण्य ताम् ।
आत्मानमपि नाजान ज्वलन्तीव रुषा क्षणम् ॥ २१ ॥
तत इन्दोरभिमुखा पुण्डरीकं विभाव्य तम् ।
आचम्य जलमादाय कामण्डलुकमत्रवम् ॥ २२ ॥
यद्यहं न स्मरामि पुण्डरीकमनुव्रता ।
भवेत्तारापते ! सत्या भगवन्मम भारती ॥ २३ ॥
शुकस्येव श्रुतं यस्य कामाचाराय कल्पते ।
सोऽयं शुभेतराचारः शुक एव भवेदिति ॥ २४ ॥
ततः स मद्गिरा किंवा स्वदुष्कर्मफलेन वा ।
पपात पादयोर्वज्रपातेनेव पराहतः ॥ २५ ॥
मृतस्तदैव विधिना विभाते विरहार्त्तया ।
आयुष्मन्मित्रमाख्याहि शोचन्त्या तस्य सेनया ॥२६॥
इत्थमायुष्मतो मित्रवियोगप्रतिपादिनी ।
तदा प्रभृति शोकाब्धौ तरामि हितजीविता ॥ २७ ॥
श्रुत्वेति वृत्त सुहृदः स्वभावविरसं शुचा ।
पफाल हृदयं तस्य पद्मकोशमिवोषसा ॥ २८ ॥
त्वावत्पतन्तमालिङ्गय धारयन्ती तमाकुला ।

हा कष्टमिति हंसस्य पर्यङ्काद्गिरिजात्मजा ॥ २९ ॥
दृष्ट्वा तस्य दशां कष्टां सर्वे तदनुयायिनः ।
चक्रन्दुर्दारुणं शोकात्पुत्रा इव पितुः क्षये ॥ ३० ॥
हा हताः स्मो वयं सर्वे हा प्रिये ! किं कृतं त्वया ? ।
अनल्पोरस्कृतायासाः पापे दुष्टतापसि ! ॥ ३१ ॥
हा नाथ ! किमिदं दृष्टो विहाय पितराविमौ ।
अनाथानपि नः स त्वमधुना क्व नु गच्छसि ॥ ३२ ॥
क्व ते प्रसन्नमुखता क्व ते मधुरभाषिता ।
क्व नीतिः क्व नु पाण्डित्यं क्व प्रतापः क्व वा यशः ! ॥३३॥
क्षितिरेषा भगवती किं नु वैधव्यभाजनम् ।
क्व वा गतिर्मयाल्लक्ष्म्याः कपालत्वेन भाग्नी ॥ ३४ ॥
इत्थं विलप्य बहुधा तत्र सर्वे चमूचराः ।
स्वैः स्वैरायुधैरात्मन्वयं सह मुमूर्षवः ॥ ३५ ॥
तस्मिन्नवसरे तत्र देवी चित्ररथात्मजा ।
पत्रलेखामुखाच्छ्रुत्वा पत्युरागमनं ध्रुवम् ॥ ३६ ॥
सा पत्रलेखामालम्ब्य सख्या च मदलेखया ।
समागमन्महाश्वेतासंदर्शनकृतच्छला ॥ ३७ ॥
तदवस्थं तमालोक्य तत्र सा पतिता भुवि ।
मूर्च्छामये मुहुर्भ्रान्ते ममज्ज मनसोज्झिता ॥ ३८ ॥
ततः कादम्बरी वीतमोहा स्मेरमुखाम्बुजा ।
अनुयानपरा तस्थावनुन्मुक्ताश्रुलोचना ॥ ३९ ॥
दृष्ट्वा मनोरथपतिं दैवाप्तं मासदुर्दशम् ।
द्रवत्स्वेदसुधार्द्रेण परं पस्पर्श पाणिना ॥ ४० ॥
तत्करामृतसम्पर्कसञ्जातपुलकाङ्कुरात् ।
तस्याङ्गात्सहसा ज्योतिरुदभून्महदुज्ज्वलम् ॥ ४१ ॥
दिवि तद्ददृशे देहविकीर्णस्मितचन्द्रिकम् ।

कादम्बरीस्तनाद्रि मरणं न गतस्ताम् ॥ ४२ ॥
तन्वे ! किं नु महाश्वेते ! भवती मेऽपदं ततम् ।
पूर्णिमाभागमंदां यः पौनर्भविकं हरन्तपुः ॥ ४३ ॥
ममाङ्गपतिनाशीदं वदितान्मा विशीमताम् ।
कादम्बरी हस्तशाखिकापमस्मिन्दशानम ॥ ४४ ॥
कादम्बर्यां ममाप्यनुग्रत्नाशं नामनिशाल्यताम ।
भविता पुण्डरीकेण तावत्सुगमशिगन ॥ ४५ ॥
इत्युक्त्वा ऽन्तरिते तस्मिन्सर्वे विस्मयिनोऽभवन् ।
मेने कादम्बरी चित्तं प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥
ततः सा पत्रलेखा तु किमितः पश्यतोस्तयोः ।
इन्द्रायुधमाक्रम्य पपाताच्छोदपाथसि ॥ ४७ ॥
सरस्तस्मादुदभूत्सलिलार्द्रजटाधरः ।
वल्कली मधुरस्मेरवदनः स कपिञ्जलः ॥ ४८ ॥
तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जातविस्मया ।
कपिञ्जलोऽयमुदकात्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥
इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।
कादम्बर्याः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥
महाभाग ! वदाशेषमधुना ज्ञायते मया ।
क्व नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥५१॥
तमनुद्रुत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।
इति पृष्टस्तया सर्वमाचष्ट स्पष्टमादितः ॥ ५२ ॥
शृणु भद्रे ! ननु तदा सख्युर्गात्रापहारिणम् ।
तमनुद्रुत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम ॥ ५३ ॥
स पुनस्तारकाचक्रं समतिक्रम्य सत्वरम् ।
चान्द्रं लोकमगात्सान्द्रसुधासुरभिदिङ्मुखम् ॥ ५४ ॥
महोदयायां सदसि तत्रात्यद्भुतसम्पदि ।

कादम्बरीदत्तदृष्टिं शशंस च तदग्रजाम् ॥ ४२ ॥
वत्से ! किं नु महाश्वेते ! भवती वेत्त्यमुं जनम् ।
पूर्वमाश्वासयंस्त्वां यः पौण्डरीकं हरन्वपुः ॥ ४३ ॥
ममाङ्गमविनाशीदं वह्निसान्मा विधीयताम् ।
कादम्बरीकरस्पर्शात्काममस्त्विदमक्षतम् ॥ ४४ ॥
कादम्बर्या ममाप्रत्युज्जीवं तत्प्रतिपाल्यताम् ।
भविता पुण्डरीकेण तवाप्युपगमश्चिरात् ॥ ४५ ॥
इत्युक्त्वाऽन्तरिते तस्मिन्सर्वे विस्मयिनोऽभवन् ।
मेने कादम्बरी विघ्नं प्रियानुगमनं प्रति ॥ ४६ ॥
ततः सा पत्रलेखा तु किमितः परमावयोः ।
इतीन्द्रायुधमाकृष्य पपाताच्छोदपाथसि ॥ ४७ ॥
सरसस्तावदुद्भूत्सलिलार्द्रजटाधरः ।
वल्कली मधुरस्मेरवदनः स कपिञ्जलः ॥ ४८ ॥
तमालोक्य महाश्वेता सहर्षं जातविस्मया ।
कपिञ्जलोऽयमुदकात्कथमागतवानहो ! ॥ ४९ ॥
इति सत्वरमुत्थाय प्रत्युद्गम्य प्रणम्य ताम् ।
कादम्बर्याः पुरः प्राह कपिञ्जलमुदञ्जलिः ॥ ५० ॥
महाभाग ! वदाशेषमधुना ज्ञायते मया ।
क्व नाथः पुण्डरीको मे को वा दिव्याकृतिः पुमान् ? ॥ ५१ ॥
तमनुद्रुत्य यातेन किमकारि त्वया ततः ।
इति पृष्टस्तया सर्वमाचष्ट स्पष्टमादितः ॥ ५२ ॥
शृणु भद्रे ! ननु तदा मत्सुहृद्गात्रापहारिणम् ।
तमनुद्रुत्य पुरुषं दिव्यं दिवमुपागमम् ॥ ५३ ॥
स पुनस्तारकाचक्रं समतिक्रम्य सत्वरम् ।
चान्द्रं लोकमगात्सान्द्रसुधासुरभिदिङ्मुखम् ॥ ५४ ॥
महोदयायां सदसि तत्रात्यद्भुतसम्पदि ।

तं निक्षिप्य सुधागर्भे पर्यङ्के मामभाषत ॥ ५५ ॥
शृणु भद्राधुना वृत्तं सुहृदस्ते कपिञ्जलः ।
अस्य लोकस्य नाथं मामवेहि हरभूषणम् ॥ ५६ ॥
सुहृत्सोऽयं तवात्मजमरणो मदनार्दितः ।
त्वयि यत्रापि गते कोपादशपन्मामनागसम् ॥ ५७ ॥
यदेवं विरहक्लिन्नं मां मारयसि चन्द्रमः ! ।
तत्रापि च दशा सेयं भूयाज्जन्मनि जन्मनि ॥ ५८ ॥
श्रुत्वेति सोऽहं कुपितः शापं दत्तमकारणम् ।
तमेव तस्मै व्यतरं शापं मद्यमदायि यः ॥ ५९ ॥
जन्मनीति द्विरुक्तं यच्छापं तेन मयच्छता ।
तस्माद्द्वयोर्मर्त्यलोके भवितैव द्विरुद्भवः ॥ ६० ॥
मन्मयूखभवा गौरी महाश्वेता तदात्मजा ।
तदाश्वास्य मुमूर्षुं तां वपुर्जामातुरानयम् ॥ ६१ ॥
इतो जन्मद्वयं नीत्वा यावदेष्यति तामयम् ।
अविनाशि भवेदङ्गं तावदस्यामृतद्रवैः ॥ ६२ ॥
तदद्य भारते वर्षे तारापीडो धरापतिः ।
तपस्यति तनूजार्थी तस्य यास्यामि पुत्रताम् ॥ ६३ ॥
सुहृत्ये शुकनामस्य सुजातयशसो भुवि ।
तन्मन्त्रिणस्तनूजत्वं प्राप्य मे भविता सखा ॥ ६४ ॥
त्वमेतत्सुहृदो वृत्त तत्पित्रे श्वेतकेतवे ।
विज्ञाप्य विधिवत्तत्र कर्मायुष्यं च कारय ॥ ६५ ॥
इत्यादिष्टः शशाङ्केन सुहृद्विरहशून्यधीः ।
व्रजन्कञ्चित्तपस्यन्तमत्यलङ्घयमम्बरे ॥ ६६ ॥
स रुष्टो मां शशापाथ दुर्विनीतस्तुरङ्गवत् ।
मामुल्लङ्घितवान्येन ततस्त्वं तुरगो भव ॥ ६७ ॥
इति श्रुत्वा मयि कृतप्रणतौ प्राह शान्तधीः ।

अनया पर्यचरत्ता च श्वशुरं स्वयमन्वहम् ॥ ८१ ॥
चन्द्रापीडापायश्चन्द्रः स पुनः शूद्रकाह्वयः ।
जन्माद्वितीयं जायायां विदधे विदिशापतेः ॥ ८२ ॥
चन्द्रापीडस्य या विद्या यद्रूपं ये च ते गुणाः ।
तथैव तस्मिन्नभवन्शूद्रकेऽपि शुभावहाः ॥ ८३ ॥
पितुरन्ते शनैः प्राप्तराज्योऽयं सौम्ययौवनः ।
सत्सु सत्स्वपि दारेषु विमुखो विषयेष्वभूत् ॥ ८४ ॥
स विश्वविजयी सर्वनरेन्द्रार्चितपादुकः ।
आसेतोरा च कैलासादशेषामशिषद्भुवम् ॥ ८५ ॥
शापेन हंसदुहितुः ततो विन्ध्यवनान्तरे ।
शुकनाससुतः प्राप शुकतां शाल्मलिद्रुमे ॥ ८६ ॥
जननी जातमात्रेऽस्य विधिनाऽप परासुताम् ।
पिता स्वपक्षे निक्षिप्य मातेवावर्द्धयच्च तम् ॥ ८७ ॥
ततो मृगयुरागत्य तं कश्चिच्छाल्मलिद्रुमम् ।
अपातयद्धस्तस्मादखिलाञ्शुकपोतकान् ॥ ८८ ॥
पक्षगर्भात्पितुरधः पतितोऽयं शुकार्भकः ।
अभूदगोचरस्तस्य गुप्तः पत्रान्तरे क्वचित् ॥ ८९ ॥
गते तस्मिन्गृहीत्वाथ शुकानन्यान्स्वगोचरान् ।
निर्गत्य विलुण्ठना स तृषितो दीर्घिकासुतः (?)॥ ९० ॥
आतपार्त्तमवेक्ष्यैनमजातगरुदञ्चलम् ।
जहार जातकारुण्यो हारीतः स्नातुमागतः ॥ ९१ ॥
जाबालिर्जनकस्तस्य तेन नीतं दयालुना ।
शुकार्भकममुं दृष्ट्वा हसन्किञ्चिदवोचत ॥ ९२ ॥
शुक एष स्वयं भुङ्क्ते स्वस्य दुष्कर्मणः फलम् ।
विवेकहीनो विपदां परं पात्रं भवेदिति ॥ ९३ ॥
ततः स पृष्टो मुनिभिस्तं पुरस्कृत्य विस्मितैः ।

शशंस सकलं वृत्तं चन्द्रापीडस्य चात्मनः ॥ १०७ ॥
जगाद जन्मान्तरजवृत्तश्रवणविस्मितम् ।
किञ्चित्कृतस्मिता साथ चण्डालतनया नृपम् ॥१०८॥
चन्द्रापीडाभिधानो यश्चन्द्रः कादम्बरीसखः ।
अवगच्छ तमात्मानमधुना शूद्रकाह्वयम् ॥ १०९ ॥
शापान्तसमयः सोऽयं तवास्य च समागतः ।
जानीहि जननीमस्य महीवल्लभ ! मां श्रियम् ॥११०॥
जातिस्मरत्वं जाबालेरविनीतोऽयमागतः ।
पुनर्द्रष्टुं महाश्वेतां प्रस्थितः प्रणयातुरः ॥ १११ ॥
आगताऽहममुं रोद्धुमादिष्टा श्वेतकेतुना ।
न चेदितोपि नीचत्वमेव यास्यति कामुकः ॥११२॥
आक्रान्तिपरिहारार्थं जातिर्जानन्नमी च मे ।
नव ज्ञापयितुं नीतः सोऽयं जन्मान्तरस्थितिम् ॥११३॥
इत्थमुक्त्वा नृपं लक्ष्मीरुत्पपात स्वरुच्चकैः ।
विलुम्पन्ती दिशो विद्युत्पिङ्गेन स्वाङ्गरोचिषा ॥११४॥
कादम्बरीं पुरस्कृत्य कर्णान्ताकृष्टकार्मुकः ।
अतुदन्मदनस्तावदमुं संमोहनैः शरैः ॥ ११५ ॥
शुकं च शूद्रकं चाथ प्राणान्तं प्रहरिष्यतः ।
सहायो मदनस्यासीत्समयः सारभोत्तरः ॥ ११६ ॥
ततः शरीरमुन्मुच्य शूद्रकस्य सुधाकरः
आपदच्छोदतीरस्थं चन्द्रापीडस्य तद्वपुः ॥११७॥
तत्र कादम्बरी तस्मिन्समये काममोहिता ।
परिरेभे वपुस्तस्य परासोः पत्युरादरात् ॥ ११८ ॥
स तावदधुना तन्वि ! स्वैराश्लेषसुखेन ते ।
उज्जीवितोऽस्म्यहमिति वदन्नभवदुत्थितः ॥ ११९ ॥
सुहृत्तस्यापि शुकतां विहाय पितृगौरवात् ।

विस्मयाकृष्टहृदया वदमन्यत रोहिणीम् ॥ १३३ ॥
नारायणं तपस्यन्तं सावरोधं समन्त्रिणम् ।
प्रत्यहं चार्चयचन्द्रः पुण्डरीकपुरःसरः ॥ १३४ ॥
कदाचिदुज्जयिन्यां च कदाचिच्चान्तिके पितुः ।
कदाचिच्चन्द्रलोके च कदाचिच्च त्रिविष्टपे ॥ १३५ ।
कदाचिद्धेमकूटे च कादम्बर्यां स कौतुकी ।
सह तारेण सह सख्या च व्यहार्षीद्विधुरन्वहम् ॥१३६॥
इत्थं पूर्णमनोरथः स वयसा निर्मुक्तशापः शशी
पित्रोः प्रेमपुरःसरं विरचयन्नभ्यर्चनामन्वहम ।
कादम्बर्यनुकूलकामललितस्वेच्छोपभोगक्रमो
दीव्यन्नेव दिवि क्षितावपि दधावानन्दकोटिं पराम् ॥१३७॥
इति श्रीमन्मण्डनमन्त्रीन्द्रविरचिते मण्डनकादम्बरीदर्पणे
चतुर्थः परिच्छेदः
। समाप्तोऽयंमण्डनकादम्बरीदर्पणः ।
कादम्बरीकथासक्तिमञ्जरीमण्डनोदिता ।
कर्णावतंसपदवीं कवीनामवगाहताम् ॥ ॥ १ ॥
लिखितं विनायकदासकायस्थेन । संवत. १५०४ वर्षे कार्तिक-
शुक्र अष्टमीमङ्गलदिने ।

अर्हम्

[हे]मचन्द्राचार्यग्रन्थावली. ९.

मण्डनग्रन्थाङ्कः २.

श्रीचम्पूमण्डनम्

१.

कमलयुगलबुद्ध्या सेवकानां मधूचाम्

सुरसमधुरवाचां दत्तमानुपजन्म ।

परिजनहृततृष्णे ! नौमि कृष्णेऽम्बमात-

स्तव चरणसरोजद्वन्द्वमानन्दहेतुम् ॥ १ ॥

कारुण्यपूर्णकलशा इव शारदेन्दु-

कुन्दप्रसूनधवलाः कमलायताक्षाः ।

विक्षालिताञ्जनगिरीन्द्रसमानमुद्र-

पापा जयन्ति जगतीह जिना जलाच्छाः ॥ २ ॥

कारुण्यपीयुषरसप्रणाली दुर्वारसंसारपयोधिपाली ।

या जीवसंजीवनरम्यशीला दृष्टिर्जिनानां जयतीन्दुलीला ॥३॥

निर्मदान्शर्मदान्वन्दे सन्तः सन्तापहारिणः ।

जगज्जनितशृङ्गारान्मुक्ताहारानिवोज्ज्वलान् ॥ ४ ॥

सदाचाररतां चारुरससन्दोहदायिनीम् ।

मन्दा निन्दन्ति तान्वन्दे ये गां गङ्गामिवोज्ज्वलाम् ॥ ५ ॥

प्रायश्चितातिविमुखा गोःपदच्छेदकारिणः ।

अशुद्धरक्तरसनाः सन्ति पुण्यजनाः क्वचित् ॥ ६ ॥

अस्ति [illegible]

धरणिखण्डप्रचण्डतरप्रकाशाडम्बरितम्, [illegible]

तय: प्राणिनश्च । यत्र तडागा: नदा नवना: पुष्पाननूपयश्च । यत्र क्रीडामयूरा: नवकलापा: पौराश्च । यत्र सभावृन्दानि गृहाणि वनानि च । यत्र सवारणानि राजमन्दिराणि राजद्वाराणि च । यत्र मदो गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र दुर्दिनानिन्धकारेषु, न तु जनमा । यत्र रन्ध्रभेदो मुक्ताफलेषु, न तु नागरेषु । यत्र भङ्गो भ्रूवल्लरीषु, न तु जनेषु । यत्र चाञ्चल्यं सुन्दरीणां लोचनेषु, न तु पौरहृदयेषु। यत्र न कोऽप्यर्थीअर्थीशब्द:, परं बहुवचने जनानाम् । यत्र कोशो महान्सरोजवनेषु मन्दिरेषु च पौराणाम् । यत्र विनीता: शुश्रूषिन: कृपालुहर्षावन्तश्च कल्पादयश्च । यत्र जीवनदा: सदा लोका: पयोदाश्च । यत्र सुनीला: कृतसरित इक्षुभूमयो मरकतस्थल्यश्च प्रासादमालानाम्। यत्र ऊर्मिवत्यो नद्य:,न तु जनता: ।यत्र काठिन्यं क्रीडापर्वतेषु, न च जनानां स्वान्तेषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणां मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च कस्यापि वैरिण: ।

तत्रासीत्समुद्र इव गम्भीरगुण: समुद्रविजयो नाम राजा ।

अपि च—

यस्य क्षमेश्वरवरस्य सदैव कीर्ति-
माकर्ण्य कर्णपुटकीकृतचित्तवृत्ति: ।
आनन्दतुन्दिलतया किल निश्चलं स-
द्विश्वं न निश्वसिति कुड्मलिताक्षिपक्ष्म् ॥ १ ॥

किंच—

दण्डेन यस्य क्षपिता नृपाला
धरातलं सम्प्रति पालयन्त: ।
श्रियं दधु: स्नेहलिनां निकामं
मात्सर्यमुत्सार्य निजं वलानाम् ॥ २ ॥

सतय: प्राणिनश्च । यत्र तडागाः सदा सवनाः पुरप्रान्तभूमयश्च । यत्र क्रीडामयूराः सकलापाः पौराश्च । यत्र सशालानि गृहाणि वनानि च । यत्र सवारणानि गजमन्दिराणि राजद्वाराणि च । यत्र मदो गजेन्द्रेषु, न तु पौरेषु । यत्र त्रुटिर्गान्धिकहट्टेषु, न तु जनप्रीत्याम् । यत्र हृदयभेदो मुक्ताफलेषु, न तु नागरेषु । यत्र भङ्गो विलासिनीभ्रूवल्लरीषु, न तु शरेषु । यत्र चाञ्चल्यं सुन्दरीणां कटाक्षेषु, न तु पौरहृदयेषु । यत्र न कोऽप्यमीअमीशब्दः, परं बहुवचने जनानाम् । यत्र कोशो महान्सरोजवनेषु मन्दिरेषु च पौराणाम् । यत्र विनीताः पुरवासिनः कृपालुकृपीवल्क्षेत्र कल्पादयश्च । यत्र जीवनदाः सदा लोकाः पयोदाश्च । यत्र गुर्नाल्यः कृतसरित इक्षुभूमयो मरकतस्थल्यश्च प्रासादमालानाम् । यत्र ऊर्मिवत्यो नद्यः, न तु जनताः । यत्र काठिन्यं क्रीडापर्वतेषु, न च जनानां स्वान्तेषु । यत्र भयं भीतिशब्दे, न तु पौराणां मध्ये । यत्र त्रासो रत्नेषु रत्नवेदिभिरेव दृश्यते, न च कस्यापि वैरिणः ।

तत्रासीत्समुद्र इव गम्भीरगुणः समुद्रविजयो नाम राजा ।

अपि च—

> यस्य क्षमेश्वरवरस्य सदैव कीर्ति-
> मायर्ण्य कर्णपुटपीकृतचित्तवृत्तिः ।
> आनन्दतुन्दिलतया किल निश्चलं स-
> द्विश्वं न निश्वसिति मुद्रमलिताक्षिपक्ष्म् ॥ १ ॥

अपि च—

> दण्डेन यस्य क्षपिता नृपाला
> धरातलं सम्प्रति पालयन्तः ।
> चिरं दधुः स्वैरगिरां निकामं
> मात्सर्यमुत्सार्य निजं जनानाम् ॥ २ ॥

अन्यच्च–

दुर्गाण्यदुर्गाणि कृतानि येन
तुरङ्गमाणां खुरघट्टनेन ।
पुराण्यरण्यान्यरिभूभृतां च
प्रयाणनिःशाणभियागतानाम् ॥३॥
अद्यापि गायन्ति यशांसि यस्य-
महीपते र्भूमिपुरन्दरस्य ।
कृपाणवज्रेण विदारिताना-
मालोक्य पक्षान्परभूधराणाम् ॥ ४ ॥

सकलसामन्तसेनाचक्राक्रमणसुविक्रमेण तेन सह सहजकोपकोपितः कोपि नाभूदरातिः सङ्ग्रामेच्छुः नवखण्डमण्डलदलमण्डितकनकगिरिशिखरकेसरपुञ्जभासिनि भूवलयकुवलये । भोगचञ्चुचञ्चरीकेण, विमलयशोविनाशिततमोराशिविशदीकृतदिग्वधूवदनकैरवसमूहेन कैरविणीधवेन निजकरवज्रपञ्जरनिर्ज्जरीकृतशरणागतचकोरकुलदुःखभञ्जनेन, स्वकरसमर्पितामितधनधनदीकृतयाचकलोकपिनाकपाणिना धनुर्धरेण, तेन शिवादेवीति नाम्ना शिवस्वरूपा पतिव्रताऽऽर्या भार्या परिणीता ॥

अपि च–

श्यामलकमलद्विनयं कनकघटाविन्द्रनीलनीलमुखौ ।
घटितौ काञ्चनवल्लया कल्याणपर्याप्ति सा देवी ॥१॥

अन्यच्च–

[illegible]यास्त्रपां लाजकुल्यां कुलीन-
गुणान्वितायाः किमु शिक्षतेस्म ।
मया विनीतत्वमधारि तस्याः
कथं कलाभ्यः फलमंगलाभ्यः॥

विकचकमलविमलकान्तिवदनारविन्दमन्दीकृतेन्दुमण्डल-

यकोपसम्पन्नानि, परपुष्टपटुपटहनिनादमन्दीकृतरववैरिवैराग्यध-रपुरुपपरुपाभिमानः, प्रस्थितपट्पदपदातिभारपदभरदलिताकु-लितवनघनकुसुमस्तोमसमुद्गतधूलिचटुलपटलस्थगितदिगन्तः,स-मन्तात्पवमानसामन्तसमानीतचन्दनतरुपल्लवपरिमलमहामल्लः, प-वनवेगवेल्लत्कनककदलिकादलराजिध्वजविराजितः, पराजितप-लायमानमहामानकवचधरतपोधनयोधः, लतावधूपल्लवान्विधूनय-न्मलयानिलकरेण, अतुच्छकुसुमगुच्छघनस्तनमण्डलान्युद्घाटय-न,हसन्निवनवविकसितपुष्पसमूहेन,हेलया कामीव समीहितमनोऽभिलाषमखण्डितं कुर्वन, दूत इव सर्वकामिमिथुनानि विघटितानि घटयन, विटपिभिर्महाविटपभुजैगवद्धदलपुटाञ्जलिभिरालिङ्गितवल्लिवल्लभैरमितपरोपकारतुष्टैर्नमस्कृत इव ।

तत्र बहुला भ्रमरकुलाकुला याचकजनसङ्कुला उदारा नरा इव, मकरन्दजलवर्षिणः क्षीणजला जलदा इव, चूततरवः सरवकोकिलनिनादविडम्बितकादम्बिनीनिर्घोषाः मधुरमधु-सन्तोषाद् घूर्णिता इव मलयानिलान्दोलिताः कुसुमरागरक्ताः किंशुकाः मत्ता इवारेजुः ।

तत्र कनककुरवककुसुमनिकरनिष्कासितजाम्बुनदाः, प्रमदाः, वकुलकलिकादाममन्दीकृतधामविशालमुक्ताफलहाराः, मनोहराणि कुसुमाम्बराणि दधानाः, क्रीडन्त्यः कान्तैः सह कुसुमसमयमेव केवलं मन्यमानाः मानमपहाय, ससारं संसारं विचार्य नार्यः कुसुमशरशरजालजर्जरितमहाहङ्कारग्रन्थयः, कामकेलिमनुभवन्ति स्म सुरिमतमुख्यः सर्वाः ।

अपि च—

असमकुसुमभाराविद्धभुग्नद्रुशाखः
परिमलभरलुभ्यन्भ्राम्यदिन्दिन्दिरौघः ।
तनुतरदलरागाताम्रनम्राम्ररम्यः

कलगलकुलगीतः प्राप रूपं वसन्तः ॥ १ ॥

अन्यच्च-

उन्निर्यत्पुलकाभचारुकलिकापुञ्जान्दधानाः परं
दन्तच्छिन्नसुकोमलाधरसमारक्तप्रवालाङ्कुराः ।
कम्पेनाकुलितास्तदागमपदासङ्गेन संवर्धिना
मुग्धानामदधुः श्रियं मधुकराश्लिष्टा लताःसन्नताः

अथ तरुणजनमनःसुखकरणम्,अङ्गनानां रमणसमागमनसंशयनिवारणम्, अस्तमनमारब्धम् त्वरयदिव दिवसे परस्परावलोकनस्नेहलान, निशागमनसमुत्सुकान,भोगाभरणधरणाय प्रियान, जलनिधिमधिगम्य रवेर्बिम्बं कमनीयकुङ्कुमाभमरुचत, अपरदिशावध्वा इव वदनं मधुपानरक्तायाः ।

अपि च-ततो जरत्कुञ्जरनिभपुञ्जितमिवाञ्जनम्, रञ्जितजगत्त्रयम्, निर्जितसमस्तज्योतिः, ऊर्जितम्, अकाण्डदण्डितपुण्डरीकपटलपाण्डिम, दिनसङ्गतरथाङ्गयुगयोगभङ्गसमुद्भवत्क्रन्दारधृतघनघृणप्रतिनादरुदितमयनर्दीतटम्, त्वरयद्भिरिव दिवसपतिधृतानादरैररविन्दैःकृतमुकुलच्छलाञ्जलिपुटैः प्रणम्यमानमिव. श्यामलितकुमुदघनजनितनीलोत्पलभ्रान्ति, दिनोदयमुदितकोकयुगक्षणशोकहरम्, प्रचण्डतरचण्डकिरणपरम्परादीपमालाभ्रमितगगनमण्डलखर्परोद्भ्रान्तम्, भ्रमरवर्णं कज्जलमिव तमः समस्तमाच्छादयति स्म ।

अपि च-

लोकबन्धुरधुना निगतोऽयं यत्नयान्मम पदं न कदाचित् ।
इत्युदीक्ष्य नु तमः शरभेणं छिद्रकज्जलनिभं प्रससार ॥१॥

अपि च-

चोरयन्मृगदृशां मणिरागान्मञ्जुकुट्टिममन्दिरमध्ये ।
दृष्टमेव जनतानयनानां धीरचोरवदचिन्त्यमलक्ष्यम् ॥

दिनमिति कथयन्तश्चन्द्रिकाद्रावपाण्डुं
निशमतिमुदमापुश्चक्रवाका वराकाः ॥ २ ॥

अपि च–

स्मरसमरभुवा श्रमेण खिन्नं
स्वकरकृतामृतसेचनेन चन्द्रः ।
जगदतिगतखेदमादधौ यत्
परसुखदाः प्रभवो भवन्ति नित्यम् ॥३॥

श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोपदस्यानुजे
चातुर्योचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वसंराजिते ।
श्रीमन्मण्डनविन्दुना विरचिते श्रीमाल्वंशेन्दुना
चम्पूमण्डननामनीह पटलो ग्रन्थे द्वितीयोऽभवत् ॥

३.

पूर्वस्मिन्नचलासने मणिमये तिष्ठन्दिशो रञ्जयन
सर्वाः स्वेन गुणेन भूमिवलयं निःशेषमानन्दयन ।
कोशानुद्घटयन्करेण कमलोल्लासं च विस्तारयन
राजा नव्य इवोदितोऽवनिभृतां भानुः कृशानुद्युतिः ॥१॥

रजनिकरकरनिकरकुञ्चितविशालकमलमुकुलकृतकारागार-निबद्धमधुकरबन्दिनो दिनोदये मुञ्चन, चतुरवेगतुरगसङ्गतिरथ-मारुह्य भूधरशिरः पथं कृत्वा सत्वरं पश्चिमदिशं विजेतुं जिगमिषुः, कोविदवृन्दवर्णितानवद्यगुणगणगरिमधरो, धर्मोदयाय दयापरो, द्विजचयकृतानन्द, सकलधर्मकर्मपालनाय कृतावतारः, दारार्णा-र्णसुवर्णागण्यकिरणचयेन गिरीन्द्रान्काञ्चनाचलनिभान्कुर्वन, सर्वभूवलयं हेमजलजरजःपिञ्जरितमिव प्रकाशयन ।

अपि च–

सरसिजमुखा भृङ्गेक्षणा पयोधरानमन्त्रः
पद्मिनलभरानता हंसागमेन स्मरलोलाः ।

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
　　विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः ।
धौतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखण्डजं सौरभं
　　स्नानान्तःकुसुमप्रकीर्णकबरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनक्वणितकङ्कणारावतो
　　विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात् ।
दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
　　सितातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो यथा राजा जलकेलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुखविकसितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुल्ललितचामीकरदण्डचारुचामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतशरीरेण वधूकालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना नयन्मन्युरसाः, सरसो नीरमवगाह्य तीराभिमुखो गजेन्द्र इवोन्निद्रकमलाः कमलिनीः करेण वर्षन्तीर्जलकणानगणान् । पुरसुन्दरीभिरवलोक्यमानः, प्रवरशेखरमाणिक्यचयसंवलितांऽशुमालीयाशुचर्यैरनुगतः, मोत्फुल्लवदनपद्माभिः पद्मिनीभिश्चानुगतः, स्वशरीरसर्गाञ्चितसश्रयेणेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दिराणां चापीकरनिर्मितानीव कुर्वन, दिवसविरामसमये स्वराजमन्दिराणीन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश ।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
　　दृष्टिश्चामृतदृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाव्यते ।
कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
　　पौराणामिति संस्तुतः कलगिरा राजा विवेशालयम् ॥१॥

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः।
धौतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखण्डजं सौरभं
वातान्तःकुसुमप्रकीर्णकवरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनक्वणितकङ्कणारावतो
विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात्।
दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
सितातपनिवारणं ध्रुवमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो यथौ राजा जलकेलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुखविक्रमितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुल्ललितचामीकरदण्डचारुचामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतशरीरेण बहुकालकेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना नयन्सन्मुखसाः, सरसो नीरमवगाह्य तीराभिमुखो गजेन्द्र इवोन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्षन वर्षन्तीर्जलकणानगणान्। पुरसुन्दरीभिरवलोक्यमानः, प्रवरशेखरमाणिक्यचयसंवलितांशुमालीयांशुचयैरनुगितः, प्रोत्फुल्लवदनपद्माभिः पद्मिनीभिश्चानुगतः, स्वशरीरसर्गनिसर्गयेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दिराणां चामीकरनिर्मितानीव कुर्वन, दिवसविरामसमये स्वराजमन्दिराणीन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
दृष्टिश्चामृतवृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाव्यते।
कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
पौराणामिति संस्तुतः कलगिरा राजा विवेशालयम् ॥१॥

अपि च—

हारानुद्ग्रथितान्विशालविगलन्मुक्ताफलान्खेलनात्
विन्यस्तं स्तनमण्डले प्रचलितं वासो विदुर्न स्त्रियः।
धौतं चाधररागमङ्गविगतं श्रीखण्डजं सौरभं
स्नातान्तःकुसुमप्रकीर्णकबरीभारं तरन्तं जले ॥१॥

अपि च—

परस्परनिषेचनक्वणितकङ्कणारावतो
विलोलजलनिःसरत्तरलवीचिकास्फालनात्।
दधुर्वियति मण्डलं प्रचलिता मराला भिया
सितातपनिवारणं धृतमिवाङ्गनानां स्फुटम् ॥ २ ॥

ततो यथा राजा जलकेलिमनुभूय भूयः कान्तासखः, सुखविकसितमुखकमलः, ललनाकरतलसमुल्ललितचामीकरदण्डचारुचामरयुगलेन वीज्यमानस्तडागतरङ्गयुगेनेव चामरीकृतशरीरेण बहुकालखेलनघनस्नेहसमाकृष्टमानसेन, विकचारविन्दलोचना नयन्सन्सुरसाः, सरसो नीरमवगाह्य तीराभिमुखो गजेन्द्र इवोन्निद्रकमलाः कमलिनीः कर्षन वर्षन्तीर्जलकणानगणान्। पुरसुन्दरीभिरवलोक्यमानः, प्रवरशेखरमणिरश्मिचयसंवलितोंऽशुमालीवांशुचयैरनुगतः, प्रोत्फुल्लवदनपद्माभिः पद्मिनीभिश्चानुगतः, स्वशरीरमरीचिसञ्चयेनेन्द्रनीलवातायनानि पुरमन्दिराणां चामीकरनिर्मितानीव कुर्वन, दिवसविरामसमये स्वराजमन्दिराणीन्द्रचापमुद्रामणिगणरचिततोरणानि विवेश।

अपि च—

इन्दुः सुन्दरवेष एष पुरुषाकारं विधृत्यागतो
दृष्टिश्चामृतवृष्टिरस्य जगदानन्दाय संभाव्यते।
कान्ता चास्य निशा विशालनयना श्यामाभिरामाकृतिः
पौराणामिति संस्तुतः कलगिरा राजा विवेशालयम् ॥

अपि च-

विकसितमुखपद्मा सद्म विद्यागणानां
हसितविजितफुल्लन्मल्लिकाकुड्मलश्रीः ।
अचकथदथ राज्ञे सर्वविज्ञेयपात्रे
परिजनमनवद्यं स्वप्नवृत्तान्तमेनम् ॥ २ ॥

श्रीसारस्वतमण्डनस्य विदुषां सन्तोषदस्यानुजे
चातुर्योचितकाव्यमण्डनधृतभ्रातृत्वसंराजिते ।
श्रीमन्मण्डनबिन्दुना विरचिते श्रीमाल्यवंशेन्दुना
चम्पूमण्डननामनीह पटलो ग्रन्थे तृतीयोऽभवत् ॥

४.

राजापि चिरं स्वगतं विचिन्त्यापि प्रतीत्यर्थं नवगाचार्यवर्यमाकार्य तदागतं स्वप्नार्थमथ कथयति स्म विस्मितमना दरनाऽऽदरेण । आचार्योऽपि विचार्य स्वप्नकार्यं चिरं दध्यौ निमीलितनयनकमलः, संकुचितनिर्वातकुमुदकुड्मलो हृद इव निश्चलो निस्तरङ्गतया, विवेकाविवेकक्षीरनीरभरपृथक्करणप्रवीणसविनोदमनोरूपविलसद्राजहंसः, रत्नाकर इव निर्मलतरविचारचारुरत्नभूषितगर्भगृहसारो नानामतिसरित्समूहमोदनप्रमोदः, चन्द्रकान्त इव निर्मलकान्तिः सज्जनवचनपूर्णचन्द्रसन्तोषतूर्णद्रवत्करुणारससन्दोहः, तापमोहखिन्नजनवदनकैरवगर्भभानुजनितसङ्कोचमोदनपरमवचनपीयूषः पार्वणशर्वरीश इव शिवामेवमुवाच च ।

अपि च-

शुभाय संभाव्यत एव सत्यं स्वप्नस्य दृष्टं भवता यदुत्तम् ।
रत्नस्य संदर्शनतस्तु रत्नलाभः परं ते भविता नृपाल ॥ १ ॥

अपि च-

फलं निरुक्तमपरं पर्यायो निगद्यतेऽत्र क्षितिपालपुङ्गव ।
त्रिलोकलोकोत्तरबन्धुरं पवित्रं पुत्रं भवान्प्राप्स्यति [illegible] ॥ २ ॥

अपि च-

अपि च–

विकचकमललीलाशालिरम्याननश्री–
 र्विमलजलसमानप्रोल्लसच्चित्तवृत्तिः ।
सर इव नरपालः पालयन्बालमेघ–
 प्रसवदिवसमासीदुन्मुखस्तन्मुखस्य ॥ २ ॥

अपि च–

अर्थेन किं दुर्मदमेदुरेण किं विद्यया मत्सरनिन्द्यया च ।
स्यादङ्गजः कल्मषभङ्गजन्मा वदन्निदं प्राप मुदं महीपः ॥३॥

तनयजननकाले स्तोक एवावशिष्टे
 वदनप्रभवदस्य प्रोद्यदुत्तालभासि ।
उदयसमयरूढे वासरेशप्रकाशे
 कमलमिव विशालं किञ्चिदुद्भिन्नकोशम् ॥ ४ ॥

किंच–अपांसुलमृदुलतालवृन्तानिलसमानपवमानशोभमाने, मन्दारकुसुमामन्दनरामोदस्यन्दिमुदितमदिरधारासम्पानचारुसम्पत्तौ, प्रवलमङ्गलतूर्यनिनादानन्दितदिवौकसि, पुण्डरीकपटल-पाण्डुरवर्णप्रसन्नदशदिशि, प्रोल्लसितजनवदनकमले, विमलोल्ला-सिभास्करमहसि, दुर्द्धरभूभारधरणव्याकुलाङ्गसमुच्छ्वसितनाग-कुले, दुर्नयशासनकम्पमानपवमानहताभ्रन्धदलोल्लोलोल्लसितनिश्च-लधरणिमण्डले, आखण्डलप्रेरिताखिलजनादलोपिदिव्यतूर्यध्व-निपूर्यमाणदशदिङ्मुखे, चन्दनरसामन्दसेकविराजितप्राङ्गणे, आनन्दसम्भ्रमसविभ्रमनगरनायकागणे, प्रतिमन्दिरचित्रोदि-तमणिमयतोरणे, दरिद्रमुद्रापाकपकोपशोपकारजे, प्रतिदन्तदलं स्व-स्तिमङ्गलमालिकाविकासिपुण्यपुर्यतिजने, कुसुमभरनमितवनि-वन्धवने, समुज्जृम्भितमधुरगन्धर्वगीतरागे, स्नानानिर्मलि-भुवने, शुभदिने, शिवादेवी सुतमजनयत्, नयनसुन्दरोपमान-मरीचितेजःपुञ्जउज्ज्वलधरणिमण्डलम्, पुत्रेण दान्तेपभरं कन-कमरास्तमिव ।

अत्र प्रतोलिकाशृङ्गे विश्रान्तहयस्य सप्तहयस्य हयानवलोक्य जलदमण्डलोजेद्दर्जितान्क्रीडाशिखण्डिनस्ताण्डवाडम्बरिताः शिखण्डमण्डपान्मण्डलयन्त्युच्चतरप्रासादशिखरनिवासरसिकाः । अत्र मुक्ताफलधवलकिरणा धवलयन्तो गगनमण्डलमिन्दूपलप्रासादशैल्या द्रवन्तश्चन्द्रकरैर्निशि दिनकरवरसङ्गसमुच्छलत्तुहिनजलकल्लोलस्य तुहिनाचलस्य शोभां बिभ्रति । उपान्ते च उपवनराजयो दृश्यन्ते ।

जयोऽत्र कुसुमशरस्य । कुसुमधनुष्टङ्कारवशकाकुलिताः, कुसुमन्दनोद्भ्रान्तभ्रमरझङ्कारपलायमानाः नगराङ्गनानां नयनोपान्तसम्पातकम्पायमानाः, अरण्यानीषु हरिणीलोचनाञ्चलकोणाभिरपि मुहुर्मुह्यन्ति तपोधनसमूहाः । चञ्चुपुटजर्जरितखर्जूरीपक्वफलगलद्रसास्वादनिर्जरीकृतशरीराः कीराः, पण्डिता इवाखण्डितं सुभाषितानि पठन्तस्तु लुठन्तः पादपपल्लवेषु, अभिनवगोष्ठीभिश्च रमयन्ति पथिकान् शमयन्ति च तेषां चिरभ्रमणश्रमान् । पटुतरविटपिकोटरान्तरालगताः किरातानभिसरतः सारिका धर्मोपदेशे स्थापयन्त्यो वनदेवतावचनविलासभ्रान्तिमुत्पादयन्ति । इह निर्भरमटत्पट्पदपदसंघट्टविघटितकनककेतकीपट्टकुड्मलसमुच्छलद्धूलिपटलपांसुलासु वनस्थलीषु वेल्लदुत्फुल्लवल्लिकाजालजटिलतरुपल्लवोल्ललितनानाविहङ्गभृङ्गसङ्गभङ्गुरकुसुमभरगलद्बहलमकरन्दजलकल्लोलकर्दमकर्दमिलासु कुर्दनगमना मज्जन्त इव पवना मन्दमन्दमुच्चलन्ति । इह मृदुलपवमानवलनकिङ्किणीकृतवीणाक्वणनमृदमनसो मत्तमधुकरीझङ्कृतिभ्रमकम्पितान्वीणासु पततः मधुकरान्समन्तात्समालोक्य किन्नराः किन्नरीभिः सहासमालपन्ति ।

अपि च—

> भवति मधुरगीतं कोकिलानां कुलानां
> विटपिदलपुटाली तालिलीलां दधाति ।

यदुजननयनानन्दश्चन्द्र इव नवोऽभवन्नेमि ॥४॥

अपि च—

सवृष्णिना कृष्णेन सह नानाक्रीडनेन क्रीडतस्तस्य प्रचण्डदोर्दण्डमण्डपविश्रान्तसौन्दर्यशौर्यश्रीपरमरमणीयाधारस्य कुमारनेमेर्विवाहकार्यं निष्पादयितुं मुदितमनाः सपदि शिवादेवीं समुद्रविजयराजानमयमाह्वयांचक्रे उपक्रान्तकौतुकश्चक्रपाणिः। शिवादेवीसमुद्रविजययोर्द्रुतमायातयोस्तयोरपि दर्शनेनानन्दमयो भवति स्म सुस्मितमुखः कृष्णः।

अपि च—

दुर्जयगर्वपर्वतायमानसर्वमानवपतिमानविक्रमाखण्डखण्डनाखण्डलोग्रस्य उग्रसेनस्य कन्या राजिमतीति नाम्ना आम्नायशुद्धचारुगुणा वर्ण्यते स्म कयाप्युग्रसेनशुद्धान्तवध्वा।

तथाहि-कुङ्कुमाङ्कपङ्किलमिवेलातलमस्याश्चरणरागरञ्जितं शृङ्गारितमिव निपतितकोकनददलभङ्गभ्रान्त्या षट्पदमालिकाभिरभिगम्यते, बालिकाभिश्च नम्यते। कनकनूपुरच्छद्मना चरणपद्मद्वन्द्वं निषेव्यते, सुवर्णेनाङ्गकान्तिविजितवर्णेनास्याः प्रसादमासादयितुम्। अस्या बाहुयुगभ्रूयुगलेन काञ्चनेन्द्रनीलवल्लीद्वयशोभां विभज्य भज्यते। अस्या बिम्बाधरद्वन्द्वबिम्बं विकासिहासधवलिमधवलितवक्षःस्थलतरलेन्द्रनीलहारमभ्यन्तरोद्भिन्नकुसुमसमुद्रं बालप्रवालयुगलं हसति। सरलः कुन्तलकलापः कालिन्दीजलमिन्दीवरं हसति लोचनश्रीश्च। अस्याः सहासेन वचनविलासेन निर्मलसुधाकल्लोलधवलधाम्ना सह स्पर्द्धमान इन्दुः सुधाबिन्दूयते। अस्याः कोमलकरतलरागमवलोक्य माणिक्यचयः स्वरङ्गमङ्गीकरोति, लज्जामवजानन् तदुपलकुलसहजकाठिन्यम्।

अस्याः स्थलकमलिनीकोमलशरीराया नितम्बबिम्बाविलम्बमानमेखलेन्द्रनीलमालिका अन्तःकिञ्चित्क्वणत्किङ्किणीक-

अपि च—

प्रिय ! शून्यमिदं त्वया विना यदुराजन्यमवेक्ष्यते जनैः ।
जलसेकविवर्जितं स्थले कमलानामिव वृन्दमाकुलम् ॥४॥

अपि च—

उपलादपि योषितः परं कठिना इत्यवगम्यतेऽधुना ।
तव निर्गमशोकयन्त्रिकानिहतं मे हृदयं न भिद्यते ॥५॥

इति बहु विलपन्ती राजिमत्याकुलाङ्गी
नयनयुगलनीरैः पङ्किलीभूतभूमिः ।
अगमदनु च नेमिं तं स्मरन्ती च चित्ते
श्रुतिरिव नलिनीशं प्रस्थितं पश्चिमायाम् ॥६॥

प्रचण्डमार्त्तण्डकरातपतप्तशर्करिलज्वलदिलातलजनितस्फोटदूषिताभ्यां पद्भ्यां स्खलन्तीं राजिमतीं पृष्ठत आयान्तीमालोक्य कूर्मकवचकठिनहृदयो नेमिर्मुहुः पलायनपरो बभूव ।

अन्यच्च—तस्मिन्वने विशीर्णद्रुमपर्णराशिविलुप्तमार्गप्रदेशे अज्ञातमार्गा मुक्तकेशी सा दुःखिता टिट्टीभीव पटुना शब्देन पुनर्विललाप कम्पमाना शोकस्फुटितहृदया ।

अपि च—

चलानिलान्दोलितपल्लवं त्यजन्निजं तारतुषारबाष्पतः
तद्दुःखतोऽन्योपधरं रुरोद किं निशम्य परिदेवनं वनम् ॥१॥

अपि च—

रैवतकगिरेरुपान्तं प्राप्तो नेमिस्तत्र ददर्श, हृदयाह्लादकं वनम्, चञ्चरीकचरणदलितदलकनकचम्पकबहुलमुकुलबहुलसमुच्छलितरजःपुञ्जपिञ्जरिततरुवलयमलयपवनमन्दमन्दान्दोलितमाकन्दराजिमञ्जरीपल्लवगलदमन्दमकरन्दलवकृतास्वादमुदितमेदुरभ्रमदलमविलम्बद्भ्रमरमधुरझाङ्कारदुःखविकारहारि, कुसुम-
ननमिननम्बरच्छादितधरातलमासीनकिन्नरगणर्वाणा-

पूर्णोपमः पुष्करलोचनानां वक्त्रैरराजन्मदरागरम्यैः ॥ १० ॥
उत्फुल्लमुच्चैरुदधिं वितन्वन्रागेण साकं रमणीजनानाम् ।
मानेन निर्भिद्य महान्धकारान चन्द्रः स्मरेणैव समुल्लास ॥११॥
आवर्त्तवेगादमृतांशुरासीत पयोधिमध्ये परिपूर्णमानः ।
प्राप्यास्तमासाद्य पुनः समक्षं पितुः प्रहर्षादिव जातनृत्तः ॥१२॥
प्रासोदयो मां प्रतिपद्य पूर्वं भास्वानभूदस्तगतो भवत्याम् ।
इत्येवमिन्दोरुदयापदेशात्प्राची प्रतीचीमहसत्स्फुटेर्ष्या ॥ १३ ॥
हन्तुं प्रहस्तानसुरान्धकारानम्भोधिना सत्वरमच्युतेन ।
विमुक्तमासीद्वियदन्तराले समुज्ज्वलं चक्रमिवेन्दुबिम्बम् ॥१४॥
महेन्द्रदिङ्मौक्तिककर्णयन्त्रं मनोभुवो माङ्गलिकातपत्रम् ।
जगत्त्रयीजङ्गमदर्पणं तद्बिम्बं सुधांशोर्विमलं व्यराजत ॥ १५ ॥
ताराऽस्थिमालाशतभूषितायाः कालान्धकारस्तनकञ्चुकायाः ।
कपाललीलामवहत्कलावान् कापालिकीवेषजुषो रजन्याः॥१६॥
स तारकाभिः सह वार्द्धिमध्ये बिम्बं गतो व्यैक्षत शीतभानुः ।
शङ्खो हरेः पूर्वमिवाभिवीतो मुक्ताभिरात्मोदरनिर्गताभिः ॥१७॥
पत्युर्निशायाः परिपाण्डुभासो मध्ये कलङ्को मणिभङ्गनीलः ।
वियत्पथो विभ्रमपङ्कजस्य तस्यातनोत्षट्पदजाललीलाम् ॥१८॥
राजत्कलङ्कद्युतिराजबिम्बं तुषारगौरं सुतरामराजत् ।
आपूर्णिमाकालमिवात्तमुद्रं सुधाभिपूर्णं कलशं सुराणाम् ॥१९॥
मृणालगौरा मृगलाञ्छनस्य सम्पर्कभाजस्तमसा मयूखाः ।
शम्भोः कपर्दोपगता इवासन् नभःस्रवन्त्या नववारिपूराः ॥२०॥
पुष्पेषुणा पुष्करभित्तिमध्ये विलम्बितं विश्वजयैकसाक्ष्यम् ।
त्वचेव क्लृप्तं फलकं सुधांशोर्बिम्बं विरेजे विमलाभिरामम्॥२१॥
बिम्बं तदन्तर्विलसत्कलङ्कं समुज्ज्वलं चन्द्रमसो व्यराजत् ।
मुक्तामयं मुद्रितमिन्द्रनीलैः पुरःस्थितं पेटमिव क्षपायाः ॥२२॥

पातालतः पन्नगराजकन्यापर्यायपाणिद्वितयाभिघातात् ।
कामं जनः कन्दुकमुत्पतन्तं विधोरशङ्किष्ट चिराय विम्बम् ॥२३॥
चन्द्रस्य धाराचषकस्य मध्ये सुधारसं शोधयति स्म रात्रिः ।
चन्द्रातपः छद्मनि निःसृतेऽस्मिन् कल्कं कलङ्कं कलयेव शिष्टम् ॥
नभःपयोधौ नवमौक्तिकानां ताराकुलच्छद्मतया स्थितानाम् ।
प्रसूतिशुक्तेरकरोत्प्रतीतिं मध्यस्थितं मन्मथबन्धुबिम्बम् ॥२५॥
निहन्यमाना निधिना कलानां निशान्धकारा इव वेपमानाः ।
समीरणैः संततकम्पितानां छायास्तरूणां तरला व्य[वि]रेजुः ॥२६॥
दलान्तरार्द्दीधितयस्तरूणामनुष्णभानोरभितः पतन्त्यः ।
चकोरचञ्चूपुटखण्डनेन कीर्णा इवासन्किरणस्य लेशाः ॥२७॥
सिंहेन शीतद्युतिना विभिन्नकुम्भे तमिस्रात्मनि कुञ्जरेन्द्रे ।
तत्कुम्भमध्योदितमौक्तिकानां शोभामकुर्वन्नुडुमण्डलानि ॥ २८॥
आलिप्तसान्द्रामरचन्दनानामशेषमुक्तामयभूषणानाम् ।
अदृष्टताऽऽसीदमृतांशुपातैरदृष्टिहेतोरभिसारिकाणाम् ॥ २९ ॥
परं वितन्वन्परितापमेव पदे पदे पान्थविलासिनीनाम् ।
स कालकूटेन सहोदरत्वं प्रायो हिमांशुः प्रकटं व्यतानीत् ॥३०॥
गवाक्षमार्गेण गृहान्तरेषु कलानिधेः केऽपि कराः पतन्तः ।
तत्र व्यराजंस्तरलेक्षणानां विमोहनायेव वियोगभाजाम् ॥३१॥
तेजस्तिरस्कृत्य चिरं परेषां वियत्सभायां विहिताधिराज्यः ।
राजा रजन्या सहितो रमण्या पश्चाद्गिरिं सौधमगाद्विहर्तुम् ॥३२॥
जैवातृको जालिकवत्समन्तात् विक्षिप्य विस्तारितमंशुजालम् ।
सङ्गृह्य ताराशफरानशेषान पुनर्ययौ पुष्करतः परस्तात् ॥३३॥
सोमेन रात्रिः सुचिरोपभुक्ता समुच्छ्वसन्तीव मुहुः समीरैः ।
निच्छायतारा प्रसवान्धकारकेशा भृशं खेदवतीव जाता ॥३४॥
विकर्त्तने क्वापि गते विलासी तस्यावरोधे विरम्भोऽन्ते ।
समीक्ष्य शङ्कितमुपेतमिन्दुर्भयादगात्पश्चिमवर्त्मनैव ॥ ३५ ॥

समाप्तनक्षत्रगणोपभुक्ताः करैः प्रकामं कठिनायमानैः ।
सतां सहस्रांशुरसह्यमूर्तिः कस्यापि नानन्दकरो बभूव ॥ ६ ॥
स जातमात्रः सविता पयोधेः सकाशमुन्मुच्य समग्रगर्वः ।
तदेव सोऽयं न्यवृतेति नाम पुनः समुद्रं प्रपयति स्म पूषा ॥७॥
उन्मेषदः पङ्कजमण्डलानामुन्मार्गवर्ती स्वयमुग्रतेजाः ।
स पद्मिनीभिः सह पुष्पिणीभिः सङ्गं विजह्रे सरसाभिरर्कः ॥८॥
संन्यस्य सर्वाभ्युदयस्य हेतुं प्राचीं दिशं प्राक्तनधर्मपत्नीम् ।
स पश्चिमामेव समाजगाम पतिष्यतां पापरता हि वृत्तिः ॥ ९ ॥
स वारुणीसङ्गवशेन सद्यस्त्यक्ताम्बरस्थैर्य विना कृतश्रीः ।
मदेन मन्दीभवदात्मतेजाः पाश्चात्यभावं पतितः प्रपेदे ॥१०॥
पुत्रस्य पूष्णः पुनरेष वृत्तिमेतादृशीं वारिधिरीक्षमाणः ।
अमन्यतात्मानमपत्यहीनं वन्ध्यत्वमेवाल्पमसाधुपुत्रात् ॥११॥
ततः कुलोत्तारकमेकमन्यं लब्धुं कुमारं रमणो नदीनाम् ।
स्वयम्भुभाजं सुचिरं तपोभिः पुरारिमाराधयति स्म शङ्कुं ॥१२॥
ततश्चिरात्सत्त्वनिधेरमुष्य पुरस्कृतैः पुण्यतपोविशेषैः ।
चन्द्रस्तनूजः सकलोत्तरश्रीर्लक्ष्म्यभिधायामुदभूद् गृहिण्याम् ॥१३॥
तं जातमात्रं तनयं पयोधिः विलोक्य शम्भोर्द्विगुणप्रकाशम् ।
उद्वृद्धिः स्वयमुन्नयेन बभार विश्वाधिकं प्रहर्षम् ॥ १४ ॥
तमङ्कमारोप्य तरङ्गहस्तैः पुष्यत्पयोबुद्बुदरोमहर्षः ।
स लालयामास तदोपगृह्य सरित्पतिः सान्द्रतरप्रमोदः ॥१५॥
स जातसंस्कारविधिः क्रमेण प्राच्या दिशा प्रेमजुषेव धात्र्या ।
अवर्धतादाय पितुः सकाशात्कुमुद्वतीनामधिपः कुमारः ॥ १६ ॥
ससेवयन्ती चरमाथ सन्ध्या धात्रेयिका दत्तकरावलम्बा ।
सञ्चारयामास तदाजिरेषु बालं निशावल्लभमम्बुराशेः ॥ १७ ॥
अन्ते वसन्नभ्यधिकोन्नतस्य गुरोश्चिरायोदयपर्वतस्य ।
पुत्रो निधेः मौढवपुर्जलानां पूर्णःकलाभिःप्रबभूव कालात् ॥१८॥

समन्ततो व्योमनि सञ्चरन्तः सायं विहङ्गाः स्वनिवासलोलाः ।
सर्गान्तरे तेरुः कर्तुमिव प्रवृत्ताः महाजना मध्यगता इवासन्॥२२॥
प्रकाशयन्तः प्रान्तनि नभोऽन्ते तयोर्द्वयोरन्तर एव विश्वम् ।
प्रत्युत्कर्षैः किरणैस्तमोभिः समीक्षणायेव चरा विमुक्ताः ॥२३॥
चन्द्रस्य भानोश्च तदाभिमुख्यात्समन्ततः केऽपि कराश्चरन्तः ।
परस्परं हन्तुमथोत्थिताभ्यां शरा विमुक्ता इव शातशाताः॥२४॥
चिरेण निन्याकुलराजहंसं विभिन्नचक्रं व्यथमानकोशम् ।
दलं सरोजस्य विकर्त्तनस्य संकोचयामास सहस्रपत्रम् ॥२५॥
संसर्गभीताः शशलाञ्छनस्य संत्यज्य कान्तामपि चक्रवाकाः ।
चमूचरास्त्यक्तसरोजपत्रकोशा ययुः पत्राण्यरुणस्य कोशाः ॥२६॥
मृणालगुप्तैर्दिवसैरपि शृङ्गैर्विकर्त्तनस्याशु विभिन्नसूत्रैः ।
आरक्तिनेत्रान्तपरम्पराभिः पूर्वंतरा पुष्करभूमिरासीत् ॥२७॥
शशाङ्कमुक्तैः शतशो निशान्तैर्बाणैर्विभिन्ना इव भानुजालैः ।
शनैः शनैः शान्तनान्धवस्य खञ्जा बभूवुर्निकराः कराणाम्॥२८॥
तेजोनिधिर्नाम्बरोद्गतोऽपि स्थातुं न शक्तोऽजनि तत्पुरस्तात् ।
काले नियत्या कल्पितानुकूल्ये कः कं न शत्रुं कल्पयेदधस्तात् ॥२९॥
संत्यज्य राज्यं सकलं नभोऽन्तं विच्छायतामेत्य विशेषशोन्यः ।
सर्द्धाधिनीभिः सह सुन्दरीभिः समाप भानुश्चरमाद्रिदुर्गम् ॥४०॥
सतां ध्रुवं सारसमुन्नतानां सम्पद्विपत्त्योः सदृशेव रीतिः ।
यदस्तमेत्याप्युदयस्थकल्पं प्रकाशमर्कः प्रकटीचकार ॥ ४१ ॥
वितन्वते विप्रनिपत्तिमार्या विपद्गते नैव विभौ कृतज्ञाः ।
द्विजा यदर्कं दधदर्घ्यहस्ता ववन्दिरे सादरमस्तभाजम् ॥ ४२ ॥
पराजितः पङ्कजबन्धुरेषः पत्या रजन्याः परिहीणतेजाः ।
समुद्र एवापतितुं चकाङ्क्ष पराभिभूतेर्मरणं हि मान्यम् ॥४३॥
विजित्य चन्द्रं पुनराधिपत्यं प्रभाकरः प्राप्तुमुदृढकामः ।
ततान शैल्याङ्घ्रिगुपानमुच्चैः मानी स्पृहां वैरिजयाय धत्ते ॥४४॥

पूर्वाचलमस्थसभासुखस्थं प्रदोषवेलौषधिदीपिकाभिः ।
अक्षुण्णभानोरवदातकीर्तेरारात्तिकं मङ्गलमाततान ॥ ५८ ॥
महोदधेरुद्धतवारितूर्यं मध्यस्फुरन्मङ्गलरत्नदीपम् ।
तत्र स्थितो वीचिविलासिनीनां विलोक्य नृत्तं मुमुदे सुधांशुः॥५९॥
ततः समानीयत शर्वरी सा पित्रा प्रदोषेण विधोः सकाशम् ।
श्यामा चिराविष्कृतसान्ध्यरागा तमिस्रकेशा चलतारहारा ॥६०॥
तस्याः करग्राहविधिं स कर्तुं चन्द्रः स्वयं सम्भृतरागबन्धः ।
सहैव कालेन पुरोहितेन समुज्ज्वलां व्योमसभां प्रपेदे ॥ ६१ ॥
विकीर्णतारा प्रसवोपहारं विराजमानग्रहरत्नदीपम् ।
विभावरीचन्द्रमसोर्विरेजे वैवाहिकं मण्डपमन्तरिक्षम् ॥ ६२ ॥
क्वचिद्गुरुः क्वापि कविः सभायां क्वचिद्बुधः क्वापि च पार्थिवाद्याः।
समन्ततः साधुकृतोपचारा सेवामतन्वन्त चिराय राज्ञः ॥ ६३ ॥
तिरस्करिण्यामुभयोर्धृतायां मध्येसभं सान्द्रतमिस्रमय्याम् ।
अपाकृतायामभिलापपूर्वमन्योन्यमालोक्य ननन्दतुस्तौ ॥ ६४ ॥
सान्ध्यांशुवह्नौ समयानुकूलं विकीर्णतारानवलाजमुष्टी ।
वितेनतुर्विश्वजनाभिनन्द्यौ विभावरीचन्द्रमसौ विवाहम् ॥६५॥
इत्येवमासाद्य निशीथिनीं तामिन्धानतेजःप्रसरः कलावान् ।
निरङ्कुशानन्दकरो जनानां नेत्रोत्सवं निर्भरमाततान ॥ ६६ ॥
सन्ताप्य लोकं सकलं करैः स्वैः पपात भास्वानिति पापभीरुः ।
सन्मार्गवर्ती स करैरतीक्ष्णैः स्मस्तमानन्दयति स्म चन्द्रः ॥६७॥
कथं नु वक्ष्यामि कलासु तस्य पत्युर्महत्पाटवमोषधीनाम् ।
सर्वज्ञनामा स शिवोऽपि येन सदा कलामस्य दधाति मूर्ध्ना ॥६८॥
दक्षात्मजा दीव्यदुदाररूपा साक्षात्सगर्भा शिववल्लभायाः ।
तस्यानुरूपाऽजनि धर्मपत्नी रोहिण्यभिख्या रुचिराऽपरा च॥६९॥
कुमुद्वतीनां कुलयोपितां मे तापप्रदास्तु तपनस्य भार्या ।
इति प्रकुप्यन्नयमिन्दुरात्तां पादाहतैः पङ्कजिनीमकार्षीत् ॥७०॥

ततः शनैरुज्झितपूर्वशैलवनान्तरो वल्लभया रजन्या ।
विलासधामो वियदन्तगेहं विकीर्णताराकुसुमं प्रपेदे ॥ ८४ ॥
तया पुनस्तत्र विहृत्य कामं संस्तीर्णलीलाशरदभ्रतल्पे ।
सञ्जातखेदः किल सानुरागः स वारुणीं प्राप पुनः शशाङ्कः ॥८५॥
स वारुणीं संप्रतिपद्य चन्द्रो माद्यन्निवोद्यन्मदरागबन्धः ।
तल्पे तटे पश्चिमपर्वतस्य पपात पादस्खलनोपयुक्तः ॥ ८६ ॥
समुल्लसन्नन्दनवाटिकासु सान्द्रेन्दुकान्तोपलशालिनीषु ।
तस्यास्तशैलस्य तटस्थलीषु सहैव पत्न्या निशया स रेमे ॥८७॥
तत्र स्थितः शक्रदिगाररमण्याः पयोधरे पूर्वगिरौ सलीलाम् ।
करैर्निजैः कामसखो वितेने पटीरगौरैरनुलेपलक्ष्मीम् ॥ ८८ ॥
तस्याग्रसानोरवतीर्य मन्दं स शर्वरीदत्तकरावलम्बः ।
परिस्फुरत्पल्लवपुष्परम्यं पर्यन्तसीमावनमाससाद ॥ ८९ ॥
चचार तत्सानुवनान्तरेषु स तारकाभिः सह वल्लभाभिः ।
पुरस्कृतः प्रेमजुषा रजन्या पुष्पोपचारक्रिययैव चन्द्रः ॥ ९० ॥
करास्तदीयाः कलिकान्तरेषु पुष्पापचायाय किल प्रविष्टाः ।
वितेनिरे तद्विपिनद्रुमाणां पुङ्खानुपुङ्खां प्रसवस्य लक्ष्मीम् ॥९१॥
तत्रोपविष्टश्चरमाद्रिसानौ क्षणं सुधांशुः क्षणदासहायः ।
व्यलोकयद्विद्रुमवल्लरीभिरापाटलं पश्चिममम्बुराशिम् ॥ ९२ ॥
महानसं तं मरुतामुदारं मन्दाकिनीमङ्गलसूत्रमूलम् ।
मधुद्विषो वासगृहं महाब्धिं मुदं दधौ वीक्ष्य मुहुः कलावान् ॥९३॥
ततः स पुष्पापचयोपजातपरिश्रमः पश्चिमवारिराशेः ।
जले विहर्तुं जनिताभिलापस्तत्सैकतानां सविधं प्रपेदे ॥ ९४ ॥
स विभ्रमोद्यच्चटुलोर्मिजालविकीर्णमुक्ताफलमेदुरेषु ।
कलानिधिर्विभ्रमकन्दवत्सु चचार तत्सैकतमण्डलेषु ॥ ९५ ॥
वियत्पथोल्लङ्घविशेषखिन्नो विधुर्विशश्राम विभावरीषु ।
समुल्लसच्छीकरकोरकाढ्यैः समीरणैः सागरवीचिजातैः ॥९६॥

ततः शनैः सैष कृतानुरागस्तारावरोधैः शतशः परीतः ।
जलावगाहं जलधेरकार्षीद्विहर्त्तुकामो विधुरोपर्धानाम् ॥ ९७ ॥
स तारकाभिः सह तत्र वार्द्धेः समन्ततो वारि चरन्मृगाङ्कः ।
शङ्खो हरेः पूर्वमिवाभिवीतो मुक्ताभिरान्मोदरनिःसृताभिः ॥९८॥
आरुह्य चारुह्य हठात्सलीलमाक्रम्य लोलामथ वीचिमब्धेः ।
स तारकाभिः सह तत्र रागी चकार दोलाविहृतिं शशाङ्कः ॥९९॥

तदनु तुहिनरोचिस्तारकासुन्दरीभिः
परिकलितविहारः पश्चिमाम्भोधिमध्ये ।
सकलमपि च जित्वा शेषलोकान्धकारं
पुनरुदयगतः सन्पूर्वशैलं प्रपेदे ॥ १०० ॥

इति श्रीमालकुलतिलकस्य मण्डनामात्यस्य कृतौ चन्द्रविजयो
नाम प्रबन्धः समाप्तः

कार्तिकशुक्लाष्टम्यां बुद्धदिने लिखितं विनायकदासेन ॥

ॐ अर्हम्

मण्डनग्रन्थाङ्कः ४.

। श्री अलङ्कारमण्डनम् ।

जिनेन्द्रपादाब्जरजःपवित्रं कुर्यात्प्रसन्नं हृदयं सदा वः ।
नभःस्थलं ध्वान्तसमूहरुद्धं चन्द्रस्य धामेव सुधासवर्णम् ॥१॥
कोदण्डिनीं ताण्डविकुण्डलाभां समाश्रयामो हृदये दयालुम् ।
खण्डेन्दुचूडस्य दृढाभिमानशरव्यखण्डिस्फुटदृग्विलासाम् ॥२॥
अथ काव्यप्रशंसा—
गङ्गातरङ्गान्नहि पापहारि न सुभ्रुवां विभ्रमतो मनोज्ञम् ।
न गुञ्जतो मञ्जु मधुव्रतानां श्राव्यं न काव्यादपरं सुखाय॥३॥
काव्याब्धिगर्भाच्छरदभ्रशुभ्रो विजृम्भते चारुयशःशशाङ्कः ।
ततः कवीन्द्रास्त्रिदशान्विशन्तः सुधौघकल्लोलभुजि भजन्ते॥४॥
न चित्तशुद्ध्या न च योगबुद्ध्या न दिव्यदृष्ट्या न च भूरि दिष्ट्या ।
ब्रह्मप्रबोधादपि दुर्विबोधं काव्यं हि नव्यं रचयन्ति केचित् ॥५॥
नाप्येकपद्यं कुरुतेऽनवद्यं निहत्य निन्द्यं पिशुनैस्तु शास्त्रम् ।
न जीवयत्येकमपीह जीवं विनाशयत्याशु बहून्भुजङ्गः ॥ ६ ॥
नव्येन काव्येन सतां प्रमोदः सदा विषादस्तु भवेत्खलानाम् ।
द्राक्षा हि साक्षादमृतोपमेया भजन्ति कीरा न तु सारमेयाः॥७॥
कविवाणीविलासिन्यो विलासान्येन बिभ्रति ।
परोपकरणार्थाय कुर्वेऽलङ्कारमण्डनम् ॥ ८ ॥
अथ काव्यलक्षणम्—
सालङ्कारगुणा सार्थाऽदोषा वाक् काव्यमुच्यते ।
मुख्यध्वन्युत्तमं काव्यं गौणध्वनि तु मध्यमम् ॥ ९ ॥
चित्रं शब्दार्थयोर्यत्तद्ध्वनिहीनं तथाऽधमम् ।

मुख्यध्वनिर्यथा–

विदितमदनसौख्याऽनर्घ्यलावण्यपूर्णा
त्वमसि स च युवा स्त्रीचित्तचौरो विदग्धः ।
विजनमथ पदं तन्नित्यवैचित्यदायि
व्रज सखि! सहसा मे जीवितं रक्षणीयम् ॥ १ ॥

अमुख्यध्वनिर्यथा–

चन्द्रे प्रबुद्धे स्वमरिचिरोचिरुद्भासितक्ष्मातलदुर्गमार्गे ।
म्लानाननाऽभूत्तरुणी क्षणेन चौर्येण कान्तं प्रति गन्तुकामा ॥२॥

शब्दचित्रं यथा–

उद्वेल्लत्पल्लवोल्लीलवल्लीसलीनषट्पद. ।
अनिलोल्लासिवकुलगन्धः सुरभिरागतः ॥ ३ ॥

अर्थचित्रं यथा–

रक्ते दिनेशदयिते सति पश्चिमाया सन्ध्याऽरुणा प्रकुपितेव दिनावसाने ।
शान्तालिकोकिलकुलध्वनिता विभाति मौनव्रतं विदधतीव वनस्थलीयम्

अथ काव्योत्पत्तिमाह–

काव्यस्य हेतुः प्रतिभा सर्वशास्त्रावलोकनम् ।
गुरूणां निकटेऽभ्यासः काव्यकृज्जनमित्रता ॥ १० ॥
देशभाषापरिज्ञानं कविच्छायोपजीवनम् ।
सदसल्लोकचातुर्यं छन्दोबन्धनमेव च ॥ ११ ॥
नव्यार्थानां च घटना समस्या पूरणं तथा ।
अर्थसङ्कलना चैव वस्तुरूपविवेकिता ॥ १२ ॥

अथकाव्यशिक्षामाह–

यमकश्लेषचित्रार्थे सदृशौ तु वबौ डलौ ।
अनुस्वारविसर्गाभ्यां चित्रभङ्गो न जायते ॥ १३ ॥

यमके वबौ सदृशौ यथा—

परिणेतुं गतः कृष्णो रुक्मिणीं कन्यका वरः ।

रुरुचे भानुना तुल्यः स्वर्णवर्णनिभाम्बरः ॥ ५ ॥

डलौ यथा—

पायाद्गुणेशः सुभगं दधानः सदा जटाबन्धभरं कडारम् ।

यत्स्तोत्रगीतिः क्रियते मनोज्ञा प्रमिलगन्धर्वगणैः फडारम् ॥ ६ ॥

श्लेषे यथा—

न-बन्धनं गृहे यस्य स गृही सुखमेधते ।

तथैव स महायोगी भवरतत्त्वमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥

चित्रे यथा—

सदा विडम्बनां याताः सर्वे देव तवारताः ।

जडवन्निर्मलाचारा जवनस्ते कृताः सुराः ॥ ८ ॥

संसृत्याडम्बरहरं जडसन्त्यागभासुरम् ।

जडसंकासद्धीरं जिनं भज निजं नृज ! ॥ ९ ॥

अयं छुरिकाबन्धः छत्रं वा ॥

अथ रीतित्रयमाह—

माधुर्यदैस्तु वैदर्भी गौडीयोजःप्रकाशकैः ।

पाञ्चाली चापरैर्वर्णैरिति रीतित्रयं मतम् ॥ १४ ॥

वैदर्भी यथा—

अनिलान्दोलिता मन्दं मन्दं माकन्दमञ्जरी ।

सुन्दरीव प्रियाश्लिष्टा चकम्पे मधुवर्षिणी ॥ १० ॥

गौडीया यथा—

गोपीपयोधरसमुद्धरदुग्धगन्ध-

लुब्धान्धषट्पदभरोज्झितपङ्कजेषु ।

स्वाङ्गप्रभाद्विगुणनीलिमभासुरेषु

रेमे हरिः प्रमुदितो यमुनाजलेषु ॥ ११ ॥

पाञ्चालीमाह—

अलिमालेव तरला सरलौ दृग्विलासिनि ।
कोकिलालापमधुरा वाचा ते वरानने ! ॥ १२ ॥
जिनपादाब्जभृङ्गेण मण्डनेन विनिर्मिते ।
आदिमोऽयं परिच्छेदो गतोऽलङ्कारमण्डने ॥ १५ ॥

२.

अथ दोषानाह—

यज्ज्ञानेन विना काव्यं यद्रत्नमिव नो जनाः ।
गृह्णन्ति दुर्निरीक्ष्यांस्तानादौ दोषान्वदाम्यहम् ॥ १ ॥
दोषास्त्रिविधा विज्ञेयाः पदवाक्यार्थसंभवाः ।
पददोषास्तत्राऽश्लीलमप्रतीतं हतार्थकम् ॥ २ ॥
अविमृष्टविधेयांशं च्युतसंस्कृत्यवाचकम् ।
ग्राम्यानुचितनेयार्थक्लिष्टसन्दिग्धमेव च ॥ ३ ॥
श्रुतिकटुत्वमयुक्तं चाथासमर्थं निरर्थकम् ।
विरुद्धमतिकृत्तं तु समासगतमुच्यते ॥ ४ ॥

उदाहरणानि—

अश्लीलं यथा—लज्जानिन्दाऽशुभार्थप्रकाशकम् । यथा—

[illegible] ॥ १ ॥
[illegible] ॥ २ ॥

अप्रतीतम्—[illegible] । यथा

[illegible] ॥ ३ ॥

'आशय' शब्दो योगशास्त्र एवाशावाचकः, न त्वन्यत्र ॥

हतार्थकम्—यत्र प्रसिद्धोऽर्थो द्वितीयेनार्थेन हन्यते । तद्यथा -

जपाकुसुमसंकाशप्रस्फुरच्चारुरोचिषा ।
रक्ताञ्जलिपुटेनार्घं दत्ते सूर्याय भूपतिः ॥ ४ ॥

अत्र 'अरुणाञ्जलिपुटेन' इति प्रकृतोऽर्थः 'रक्ताञ्जलिपुटेन, शोणिताञ्जलिपुटेन' इति निहतः ॥

अविमृष्टविधेयांशम्—अमुख्यत्वेन निर्दिष्टो विधेयोऽंशो यत्र तत् । यथा—

स्फुरत्प्रसूनस्तवकस्तनमण्डलसन्नता ।
प्रियभृङ्गसमाश्लिष्टा भाति कान्ता लताऽधुना ॥ ५ ॥

अत्र 'लता कान्ता' इति भाव्यम्, यतो 'लतैव कान्ता' इत्युक्तम् ॥

च्युतसंस्कृतिः—व्याकरणदुष्टम् । यथा—

शृङ्गारभङ्गी तन्वङ्गि ? तव वर्द्धति साम्प्रतम् ।
ततोऽनुमीयते प्रेम प्रियस्य सुतरां त्वयि ॥ ६ ॥

अवाचकम्—प्रभूतार्थवक्तुमसमर्थम् । यथा—

लोलापाङ्गैरङ्गनानां शरीरी लुभ्यत्येवानङ्गसौख्यप्रवीणः ।
तद्वत्सान्द्रैश्चान्द्रपीयूषपूर्णैर्वीचीजालैः पारणेच्छुश्चकोरः ॥ ७ ॥

अत्र 'शरीरी' शब्देन कवेरभिप्रायः 'कामी', न 'शरीरी' इति वक्तुं समर्थः ॥

ग्राम्यम्—लोकदुष्टम् । यथा—

कटिर्विशाला तरुणि ! त्वदीया काञ्चीनिनादं प्रतिपादयेति ।
स्तनौ च गात्रद्विपकुम्भपीनौ तदाऽरतः किं कृत शेष मन्दः ॥ ८ ॥

अनुचितार्थम्—औचित्यार्थरहितम् । यथा—

भुजार्जितानर्घमहास्वरूपधीरप्रतापाय नृपालमौलेः ।
[illegible] संग्रामभरात्तटे [illegible] रिपुस्त्रियः [illegible] ॥ ९ ॥